

ДНЕВНИКЪ

(стенографически)

на

XII^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа извънредна сесия).

XXVIII заседание, срѣда, 5 юний 1902 г.

(Отворено въ 3 ч. слѣдъ пладнѣ подъ прѣдседателството на подпрѣдседателя г. А. Франга.)

Прѣдседателствующъ А. Франга: (Звъни.) Засѣданието се открива.

Г-нъ секретарьтъ ще прочете поименния списъкъ на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь П. Ковачевъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: М. Абаджиевъ, И. Арnaudовъ, М. Георгиевъ, И. Гешовъ, И. Гърковъ, В. Димчевъ, Д. Драгиевъ, Д. Дяковъ, И. Еневъ, М. Игнатовъ, Д. Карамановъ, А. Коновъ, Н. Лефтеровъ, К. Малевъ, Х. Мановъ, В. Минчовъ, Х. Бей Мустафа Бейовъ, В. Поповъ, Я. Сакъзовъ, В. Статковъ, М. Стояновъ, М. Такевъ, П. Тодоровъ, И. Тянковски, М. Хюсеиновъ, Н. Христовъ, П. Чаушовъ и Д. Цанковъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франга: Отъ 178 народни прѣдставители 27 отсъствуватъ. Има на лице законното число народни прѣдставители — засѣданието продължава.

Прѣдседателството има да съобщи на г. г. народнитѣ прѣдставители, че е постъпило едно прѣдложение отъ Министерството на Външнитѣ Работи, съ което се иска, щото да се счита оправдана заплатата за цѣлия мѣсець май 1898 г. на покойния Никола Стойчевъ. Туй прѣдложение, съгласно чл. 44 отъ правилника, ще бѣде прочетено отъ г. секретаря.

Секретарь П. Ковачевъ: (Чете.)

„Министерство на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията. Отдѣление Счетоводство. № 1.578.

До Господина Прѣдседателя на XII-то Обикновено Народно Събрание.

XI-то Обикновено Народно Събрание въ първата си извънредна сесия въ LXXVIII-то си заседание, държано на 20 юний 1901 г., вотира и прие,

щото сумата изтеглена съ платежна заповѣдь подъ № 724 по гл. I, § I б, по бюджета за 1898 г. на сума 1.622 л. и 50 ст., отпусната за съдържанието на персонала на Княжеското търговско агентство въ Битоля за мѣсець май сжщата година, да се оправдае безъ разписката на бившия прѣзъ това врѣме титулярентъ агентъ, покойниятъ Никола Стойчевъ, понеже е починалъ на 26 май сжщата година, безъ обаче да се разпише въ трѣбователната вѣдомость за получване заплатата си до това врѣме.

Понеже поменатиятъ Никола Стойчевъ си е получилъ заплатата за цѣлия мѣсець май, съгласно декларацията вотирана отъ IX-то Обикновено Народно Събрание, първа редовна сесия, въ XII-то му заседание, държано на 18 декемврий 1896 г., ако и да е починалъ на 26-я день на тоя мѣсець, а пъкъ слѣдъ смъртъта си не е оставилъ никакво наслѣдство, отъ което да може да се събере надвзетата сума за четири дни отъ мѣсеца, имамъ честь да Ви помоля, Г-нъ Прѣдседателю, да благоволите да внесете на одобрение въ настоящата сесия на Народното Събрание, щото съ рѣшението, вотирано и прието отъ XI-то Обикновено Народно Събрание, да се счита за оправдана заплатата за цѣлия мѣсець май 1898 г. на покойния Никола Стойчевъ, безъ негова разписка.

Управляющъ Министерството: М. Сарафовъ.

Главентъ секретарь: Г. Вернаца.“

Прѣдседателствующъ А. Франга: Прѣдседателството съобщава още на г. г. народнитѣ прѣдставители, че е разрѣшило 10-дневентъ отпущекъ на Силистренския народентъ прѣдставитель г. П. Чаушовъ.

Постъпило е едно съобщение отъ прѣдседателя на бюджетарната комисия. Той съобщава, че членоветѣ на тази комисия не се явявали и по този

начинъ комисията не е могла да заседава и да работи. Прѣдседателството моли най-учтиво г. г. членовеѣ на всички комисии, да се явяватъ на заседание, защото иначе ще се губи врѣме.

Пристъпваме къмъ дневния редъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Останалитѣ бюджети се печататъ и днесъ ще ви бждатъ раздадени, така щото, общитѣ дебати, ще моля, да се отложатъ за идущето заседание.

И. Воденчаровъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ мисля, че не е достатъчно само да се прочете писмото на прѣдседателя на бюджетарната комисия, което е подадено съгласно чл. 18 отъ правилника, но менѣ ми се чини, че за да бждемъ по-редовни и по-плодотворна да бжде дѣятелността на Народното Събрание, а особено на комиситѣ, трѣбва да се напомни на тѣзи господа, които сж избрани за членове въ комиситѣ и не взиматъ участие въ тия комисии, да се явяватъ наврѣме, за да могатъ да функциониратъ комиситѣ. Вчера три комисии подъ редъ стояха до 11 ч. и не можаха да иматъ пълненъ съставъ, защото не се явиха повечето отъ членовеѣ имъ — както провѣрочната комисия, и още повече бюджетарната комисия. Както знаете, бюджетитѣ почти сж постѣпили, тѣ сж една важна работа, бюджетарната комисия трѣбва да се занимае сериозно съ тѣхъ. Ако г. г. членовеѣ на бюджетарната комисия не се явяватъ и не може да има пълненъ съставъ, за да се занимае тази комисия съ своята работа, менѣ ми се струва, че не можемъ да доставимъ материалъ на Народното Събрание по тази частъ. Та азъ мисля, че като нѣма друго разпореждане на правилника и друга санкция за ония, които прѣнебрѣгватъ своята обязаность като членове въ разнитѣ комисии, би било добръ, ако почитаемото Народно Събрание напомни на всичкитѣ тия господа, които не се явяватъ своевременно въ комиситѣ, за да бждатъ по-точни въ изпълнението на своитѣ обязаности; иначе, ще страдатъ работитѣ на Народното Събрание и ще се прави една голѣма загуба на самото дѣло въобще.

П. Каравеловъ: По моето мнѣние, по този въпросъ най-правилното рѣшение било би, щото всѣка комисия да заседава, колкото членове и да се явятъ. Ама били троица — може да заседава — нѣматъ право да се оплакватъ другитѣ, че не сж дошли. Туй е най-практическото рѣшение на този въпросъ. Всѣки, който се интересува, да ходи въ комисията. Азъ съжалявамъ ония, които не пристѣпватъ, и занаяпрѣдъ да се не избиратъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Споредъ правилника, тѣ не могатъ да заседаватъ, ако нѣматъ повече отъ половината на състава си. Така гласи правилникътъ.

П. Каравеловъ: Азъ знаа.

И. Воденчаровъ: Именно това нѣхъ да кажа, че ако Събранието рѣши, че може да заседаватъ комиситѣ, макаръ и да нѣматъ пълненъ съставъ, тогава е другъ въпросъ. Щомъ се приеме прѣдложението на г. Каравелова, може да заседава комисията съ съставъ по-малко отъ половината ѣ членове, но, докато имаме правилникътъ, менѣ ми се струва, не може да направимъ това.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Правилникътъ прѣдвижда, че може да се измѣнява съ $\frac{2}{3}$ на гласовеѣ. Ако сега Народното Събрание единодушно вземе такова рѣшение, азъ мисля, че комиситѣ ще може да работятъ.

Д. Петковъ: Вземаме въ внимание бѣлѣжката на г. прѣдседателя и ще присѣтствуваме въ комиситѣ занаяпрѣдъ. Това е. Друго какво ще ни направите?

П. Вжжаровъ: Истина е, че мнозина г. г. народни прѣдставители, които влизатъ като членове въ комиситѣ, нито единъ пжтъ не сж стѣпвали въ комиситѣ. Азъ държа смѣтка, членъ съмъ въ 2 комисии и знаа, че нито въ едно заседание не сж дошли. (Нѣ кой отъ прѣдставителитѣ: Кои сж?) И причината, за да става това, не намирамъ другадѣ, освѣнъ въ г. г. прѣдседателитѣ на комиситѣ, които биха могли да прѣмахнатъ тая аномалия и това зло, което е причина за отлагане работитѣ на Народното Събрание. За да може да се прѣмахне това зло, необходимо е, щото всѣки прѣдседател на комисия да държи смѣтка за всѣки единъ членъ, и тоя членъ, който най-малко три пжти отсѣтствува, това да се донесе на народното прѣдседателство, което ще бжде въ правото си да го замѣсти съ другъ членъ. А ние ето заседаваме 1 $\frac{1}{2}$ мѣсеца, това нѣщо не е станало. И ето двѣ-три заседания заседаваме и не се явява никой въ тия комисии, въ които влизамъ и азъ като членъ. Така щото, необходимо нужно е, казвамъ, докато се измѣни правилникътъ, въ който да се прѣвиди наказателна клауза, да се прилага тая мѣрка, която е най-рационална.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Съгласно прѣдложението на г. Министра на Финанситѣ, пристѣпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ: продължение разискванията, започнати слѣдъ гласуването избора на анкетната комисия по Горнѣ-орѣховския изборъ.

По реда на записанитѣ да говорятъ, прѣвъ г. Каранешевъ има думата.

А. Каранешевъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ поискахъ думата тогава за едно лично обяснение, но сега, прѣди да направя туй, ще помоля пакъ Събранието да не отрича изричността на чл. 12, макаръ че нѣкои отъ г. г. народнитѣ прѣдставители казаха, че сме били буквоеди, и че ако не бихме били такива, ние би трѣбвало да не

обръщаме внимание на този членъ. Но въ този членъ е казано изрично, че се праща по единъ поне отъ тая група, на която принадлежи единъ отъ избраниците, изборътъ на когото се анкетира. Така че, понеже въ нашата листа, която се анкетира, ние сме двама отъ отделни партийни групи, азъ ще моля народното прѣдставителство да не одобрява тази практика, защото утрѣ, може би, същото ще се падне на друга парламентарна група. Азъ бихъ напомнилъ, че ако имаше да се анкетира нѣкой избраникъ отъ социалистите, г. Габровски нѣмаше да поддържа това, което сега поддържа, и нѣмаше да разсѣждава така, а, напротивъ, щѣше да поддържа, че непрѣмѣнно трѣбва да има въ анкетната комисиия единъ членъ и отъ тѣхната група.

Имамъ да отговоря сега на г. Василева, който каза, че съмъ билъ работилъ въ солидарностъ съ народняците и че съмъ лъгалъ ту лѣвата наша група, ту дѣсната. Азъ моля г. Василева, да ми каже отъкъ знае това, и докато той не установи това, азъ ще имамъ право да смѣтамъ, че той е излъгалъ Народното Събрание. Ще отговоря и на г. Габровски, който въ своята разпаленостъ се обърна къмъ мене и каза: Вие, г-не демократе, подадохте ръка на народняците и съ тѣхъ отидохте. Той като че искаше да ми заповѣда защо съмъ работилъ съ тѣхъ. Дѣйствително, азъ направихъ въ изборитѣ компромисъ съ народняците, но това е било моя лична работа. Ако трѣбва да давамъ отчетъ, то ще давамъ такъвъ прѣдъ нашата група, а не на г. Габровски!

Г-нъ Габровски каза, че съмъ билъ правилъ отводъ къмъ него, защото билъ близо до Горна-Орѣховица и съмъ ималъ основание да се боя. Азъ отъ това не се боя. Той каза: „по свѣстъ ще рѣшавамъ“ — „задъ мене седи една цѣла група“. Ще заявя на г. Габровски, че азъ нѣмамъ нищо противъ групата, но лично къмъ Габровски — да! Не искамъ да изказвамъ недовѣрие къмъ групата, която той прѣдставлява, но нѣмамъ вѣра въ г. Габровски и затова не искамъ да остане въ анкетата и да прѣдставлява групата. (Н. Габровски: Събранието рѣшава, то не е твоя работа!)

Само това искахъ да отговоря на г. Габровски.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Има думата г. Пасаровъ. (Г. Пасаровъ: Отказвамъ се.) Г-нъ Вжжаровъ. (П. Вжжаровъ: Отказвамъ се.) Г-нъ Кжрджиевъ. (Г. Кжрджиевъ: Отказвамъ се.) Г-нъ Славовъ. (С. Славовъ: Отказвамъ се.) Има думата г. Петковъ.

Д. Петковъ: Говорихъ завчера и нѣма какво да кажа сега. Азъ повдигнахъ собствено въпроса, да се раздѣли моятъ изборъ, но понеже виждамъ, че е туренъ тоя въпросъ отдѣлно въ дневния редъ, не желая да говоря сега.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Има думата г. Славовъ. (С. Славовъ: Отказвамъ се.) Г-нъ Ма-

джаровъ. (Гласове: Отсѣтствува.) Г-нъ Арсениевъ. (С. Арсениевъ: Отказвамъ се.) Г-нъ Цановъ.

Н. Цановъ: Г-да прѣдставители! Четвърти денъ е, въ който се занимаваме по този изборъ. Ако онзи денъ вземахъ думата и днесъ не искамъ да се откажа, то е да констатирамъ единъ фактъ. Два дена — азъ го съобщихъ прѣди — ние изгубихме затуи, защото господата отъ народната партия се изредиха почти всички да взематъ думата по единъ изборъ, по който се виждаше общо желание не само на болшинството, а и на една частъ на оппозицията, да се анкетира този изборъ, по причина на авансираниѣ факти за подкупи. И ако, дѣйствително, у насъ имаше желание да скъпимъ за врѣмето, ние можехме въ разстояние на два часа, или на единъ часъ, да свършимъ съ този изборъ и да го прѣдадемъ на анкета. И за честъта на партиитѣ, отъ които сж избранитѣ, и за честъта на самитѣ избраници, да се провѣрятъ тѣзи факти, които сж така авансирани тукъ прѣдъ почитаемото Народно Събрание. Това е за първитѣ два дена. Вторитѣ два дена, г-да прѣдставители, ние ги губихме по причина на нетактичността на болшинството; и азъ искамъ само туй нѣщо да съобщя. Не искамъ да влизамъ въ обсъждането на въпроса, какъ трѣбва да тълкуваме правилника. При всѣки единъ конкретенъ случай ние ще можемъ да наѣримъ най-разумното тълкувание. Тѣй щото, по този въпросъ не трѣбва и нѣма нужда да се гледа тукъ дали това тълкуване е съгласно непрѣмѣнно съ духа или буквата на правилника, защото ще ни заведе въ онѣзи голѣми прѣспирни, въ които ние хлѣтнахме миналия пътъ. Важно е, че когато се назначава една анкетна комисиия, както народното прѣдставителство трѣбва да има вѣра въ безпристрастието на хората, които сж избрани да отидатъ и да провѣрятъ известни факти, така сжщо ние трѣбва да дадемъ възможностъ, щото и самитѣ анкетирани лица да иматъ увѣрение въ безпристрастието на лицата, които се изпращатъ — тия двѣ нѣща трѣбва да бѣдатъ помирени и азъ видѣхъ начало на желание въ почитаемото прѣдседателство да помири тия двѣ нѣща.

Прѣди да бжде открито засѣданието, срѣснахъ се съ г. Франгя, уважаемиятъ нашъ подпрѣдседателъ, който ми събщи, че прѣдлага да се избере, отъ една страна, единъ отъ народняците и единъ отъ тѣхна страна и единъ трети, за който каза: ние бихме желали, ако желаете, Вие да вземете участие — къмъ мене се отправи — въ анкетната комисиия. Отказахъ азъ по единичката причина, защото по този изборъ и азъ бѣхъ единъ отъ лицата, които искаха да се анкетира, а г. Каранешевъ, нашиятъ другаръ, бѣше противъ, и ние влѣзохме въ лични нѣкои недоразумѣния. Макаръ че отъ своя страна никогата нѣма да отида да направя нѣкое безчестно дѣло, но единичкото затова, че г. Каранешевъ може да погледне съ подозрѣние върху мене, азъ самъ се отказахъ и залвихъ за

това прѣди откриването на засѣданието на прѣдседателството, като молихъ г. подпрѣдседатели да види да се срѣбне съ г. Каранешева, за да види дали биха могли да се съгласятъ върху такова едно лице, което, отъ една страна, като има довѣрието на народното прѣдставителство, да се не ползува съ недовѣрието на самитѣ лица, на които ще бѣде анкетиранъ изборътъ. Това е най-обикновеното нѣщо, г-да, когато парламентътъ се обръща въ сѣдилище, както е въ случая. Въ сѣдилищата даже, когато се прѣдяви срѣбцу единъ сѣдия съмнѣние отъ подседимия по разни причини — разбира се, тамъ сж нужни по обективни причини да се съобщятъ — тамъ сѣдията, само за нѣкои неприязнени отношения, за нѣкои роднински отношения съ противната страна, самъ се отвежда. Ако ние тукъ, въ Народното Събрание, можемъ да намѣримъ лице такова, което неговото безпристрастие да заслужа вѣрата на народното прѣдставителство и на самитѣ лица, на които изборътъ трѣбва да бѣде анкетиранъ, трѣбва да го прѣдпочтемъ. Туй ни се налага отъ обстоятелството, да можемъ да използваме и вѣмето и да не отиваме единъ друго да прѣдизвикваме. Но за голѣмо очудване — мислѣхъ, че тази мисълъ се разбира отъ почитаемото прѣдседателство — тукъ се прѣдложи едно трето лице — г. Габровски. Въ безпристрастието на г. Габровски нѣмамъ и не мога да имамъ никога съмнѣние, но фактътъ е вѣренъ, че г. Габровски е поставенъ, по една или друга причина, отъ по-прѣди или отпослѣ — върху това не искамъ да се спирамъ — въ едни неприязнени отношения съ г. Каранешева.

Н. Габровски: Това не е истина!

Н. Цановъ: Това го видѣхъ!

Н. Габровски: Той може да мисли каквото ще.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моли Ви, г-нъ Габровски!

Н. Цановъ: Азъ видѣхъ това отъ подхвърленитѣ думи между Васъ и него — и тѣзи работи сж записани въ протокола. Сега, именно туй е, г-нъ Габровски, че по една или по друга причина той, може би неоправдано, нѣма довѣрие къмъ Васъ, както и азъ за себе си мисля, че неоправдано той нѣма и не можеше да има недовѣрие върху мене. Но този фактъ положенъ единъ пътъ, ме накара самъ да се откажа. Г-на Габровски го молиха да се откаже. Той не направи туй нѣщо, а авансира нѣкои мисли, върху които искамъ малко да се спра.

Г-нъ Габровски въ тълкуването на правилника каза, че ако правилно асж искаме да тълкуваме правилника, то неговото тълкуване не може да бѣде друго-яче, освѣнъ тѣй както е разрѣшено отстрана на прѣдседателството: единиятъ да бѣде отстрана на лицето, което се анкетира — а това е човѣкътъ, който е отъ народната партия, — дру-

гийтъ да бѣде отъ болшинството, а третиятъ отъ една незаинтересована група. Това нѣщо е, споредъ мене, въ основата си невѣрно. Ние сме, г-да прѣдставители, въ сжщото вѣме и всички заинтересовани, и всички сѣдии. Това е едно парламентарно начало: за да може парламентътъ самъ да провѣрѣва изборитѣ, самъ е на себе си сѣдия. Но ние, като сме заинтересовани сѣдии, сжщевѣременно отговаряме прѣдъ общественото мнѣние за всѣки единъ нашъ вотъ. Ние сме тѣзи сѣдии, които не се криемъ въ съвѣщателнитѣ стаи, а тукъ открито, прѣдъ публика даваме и мотивираме нашия гласъ. Тѣй щото, никога не можемъ да намѣримъ двѣ групи, отъ двѣтъ групи да бѣдатъ лицата заинтересовани, та да търсимъ трета група незаинтересована. Ами ако нѣма такова незаинтересована група, г-нъ Габровски? Не, г-да, ние сме всички заинтересовани, но ще търсимъ между тѣзи, които сж заинтересовани, хора добросѣвѣстни, да отидатъ и да анкетираатъ — а се прѣдполага, че и цѣлитъ парламентъ трѣбва да бѣде добросѣвѣстенъ. (В. Поповъ: Ще търсите Народно Събрание добросѣвѣстно — значи, има недобросѣвѣстно?) Може да има и недобросѣвѣстно, възможно е, но най-добросѣвѣстнитѣ ще търсимъ. Когато се молѣше г. Габровски да се откаже, той каза приблизително подобно нѣщо: „Не мога да се откажа отъ анкетата, понеже ние партийно отговаряме по този въпросъ: задъ мене стои цѣла една партия.“ Тоже едно невѣрно нѣщо, г-да прѣдставители, защото, казахъ, въ въпроса за рѣшаване, кой да бѣде приетъ за народенъ прѣдставител и кой да бѣде изхвърленъ, нѣма партийни въпроси, а тамъ има въпросъ на съвѣсть; тамъ не е възможно да рѣшаваме въ нашитѣ партизански клубове. Рѣшаваме ли чрѣзъ нашитѣ партизански клубове ние ще рѣшаваме противъ нашата съвѣсть. Трима сѣдии социалисти въ единъ сѣдъ могатъ да бѣдатъ и тримата на три разни мнѣния по вѣрността на единъ подседимъ, и, ако единиятъ отъ тримата социалисти сѣдия остане на особено мнѣние, това не значи, че той ще измѣни на своята партия, защото това е работа на съвѣстѣта — какъ ще схванемъ фактитѣ, какъ ще ги оцѣнимъ и какъ ще дадемъ своето рѣшение по тѣхъ. Така щото, по този въпросъ не трѣбва да има никакви прѣдварителни партийни рѣшения. Прѣдъ видъ на всичко туй, прѣдъ видъ на обстоятелството, че прѣдседателството направи едно прѣдложение, по това прѣдложение не се гласува, а тѣкмо тогава, когато почна да се гласува, се почнахъ викове отъ една и отъ друга страна, за да може да се разрѣши практически този въпросъ, азъ бихъ молилъ почитаемото прѣдседателство да прѣдложи едно лице, което да има тѣй сжщо и вѣра въ народното прѣдставителство, но да остане вѣра и въ лицето, което се анкетира, че то ще бѣде безпристрастно. Въ дадения случай азъ мисля, че ако почитаемото прѣдседателство покани г. Милкова, г. Страшимирова или г. Филова или други, къмъ

които се адресира г. Каранешевъ, съ туй ще докаже отъ една страна, че и то се старае да скъпи времето въ Народното Събрание, да не отиваме да се прѣпираме по работи, които можемъ да рѣшимъ въ 5 минути.

Това е мнѣнието, което искахъ да кажа по този шуменъ изборъ, по който 4 дена се разправяме.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Има думата г. Христовъ. (Д. Христовъ: Отказвамъ се!) Подиръ него има думата г. Мирски.

К. Мирски: По тоя въпросъ, г-да народни прѣдставители, доста се говори и азъ станахъ да заляя, че и въ случай, че прѣдседателството покаже за кандидатъ одного отъ демократическата партия, който да замѣсти г. Габровски, азъ ще настоявамъ на прѣдложението, да се попълни анкетата съ още двойца, тъй като много е явно за мене, че тая наредба въ правилника визира само случаи за анкетиране изборъ на одного, а не на повече.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Г-да прѣдставители! Азъ мисля, че трѣбва да прѣгърнемъ мнѣнието на г. Цанова, колкото се касае до въпроса за практическото разрѣшение на спора, който ни занимава тукъ. Ако можемъ да намѣримъ най-практическия пътъ, то ще бѣде най-добръ: и по-малко време ще изгубимъ, и по-малко ще се дразнимъ взаимно.

Тукъ изникватъ три въпроса. Първиятъ е повдигнатъ отъ г. Мирски завчера и сега пакъ — да се попълни анкетата съ двама души; вториятъ е повдигнатъ отъ нѣкои отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които принадлежатъ на народната партия — да се замѣни г. Лафчиевъ съ г. Каназирски, и третиятъ е да се замѣни г. Габровски съ другия отъ г. г. социалиститѣ или, по-скоро, както се прави и формено прѣдложение — съ одного отъ демократитѣ. Азъ съмъ противъ прѣдложението на г. Мирски, защото е противъ правилника. Въ чл. 12 отъ правилника изрично е казано, че анкетнитѣ комисии състоятъ отъ трима, слѣдователно, ние не можемъ да назначимъ петъ души. Азъ съмъ и противъ прѣдложението да се замѣни г. Лафчиевъ съ г. Каназирски, защото, както ще обясни подиръ една минута, това нѣщо не е възможно да стане, ако се приеме за правъ възгледътъ, че извѣстни лица трѣбва да бѣдатъ изключени отъ анкетната комисия. Колкото се касае до замѣняването на г. Габровски съ другия отъ демократитѣ, туй мнѣние поддържамъ и ще ви обадя защо.

Въ чл. 12 отъ правилника е казано, че отъ тримата членове на анкетната комисия единиятъ поне трѣбва да принадлежи на онази парламентарна група, на която принадлежи и самиятъ избраникъ. Тукъ има избраници отъ двѣ парламентарни групи и правилникътъ не ни обяснява въ такъвъ случай какво трѣбва да се направи. Обичаятъ е, както се направи тукъ и прѣди нѣколко дена, правилникътъ

да се тълкува, както се тълкува и всѣки единъ законъ. Вие ще чуete при тълкуването на единъ законъ юриститѣ да подкачатъ по единъ и сѣщъ начинъ: буквата на закона е неясна, какъвъ е духътъ на закона, какво е мислилъ законодателятъ, когато го е писалъ, и дириятъ въ източникитѣ, въ прѣдварителнитѣ работи, въ мнѣнията, изказани въ Народното Събрание, и по пѣкога тълкувателитѣ на законитѣ идватъ до заключение, до едно общо заключение даже могатъ да дойдатъ върху първоначалната смисълъ на законодателя. Но този пътъ въ настоящия случай не може да се слѣдва това. И азъ ще ви кажа единъ примѣръ. Ако вземете тълкуването на френския граждански кодексъ, колкото се касае до първитѣ глави, контраверситѣ сж малко: откриватъ се мислитѣ на законодателя било въ прѣдварителнитѣ работи, било въ словата на ораторитѣ, когато е изработванъ законътъ, или пъкъ въ римскитѣ закони, или въ обичайното право на Франция. Но когато дойдете до послѣднитѣ глави, тамъ коментаторитѣ се отказватъ да дириятъ смисъла, защото законодателятъ, по заповѣдъ на Наполеона I, е много бързалъ: вмѣсто да работи по 3-4 мѣсеца върху една глава, послѣднитѣ 3-4 глави е изкаралъ въ два дена. Естествено, при такива условия могатъ да се допуснатъ нѣща, зарадъ които нѣма нужда да си биемъ главитѣ и да търсимъ мисълта на законодателя. Такъвъ е и нашиятъ случай, но не по сжщитѣ съображения. Законодателятъ е прѣдъ насъ. Лицата, които сж писали правилника, повечето отъ тѣхъ сж тукъ, и ако ги попитаме каква е била тѣхната мисълъ или какво е мислѣлъ този законодатель, тѣ ще отговорятъ: нищо не мислѣхме! По всѣка вѣроятностъ, авторитѣ на правилника и ние всички, които сме го гласували, не сме мислили върху този въпросъ. Прѣдъ хората, които сж писали този правилникъ, се е изпрѣчила мисълта, че трѣбва да се даде гаранция зарадъ онзи избраникъ, за избора на когото трѣбва да стане анкета, и пишатъ: единъ поне отъ членоветѣ на анкетата трѣбва да принадлежи на неговата група. Но не сж имали прѣдъ очитѣ си, че ще дойде да се анкетира изборъ на двама и тѣ да принадлежатъ на разни парламентарни групи. Какво трѣбва да правимъ тогазъ? Ще рѣшимъ тъй, както е най-съобразно съ справедливостта, и тъй, както е най-практично. Може да се дадатъ двѣ тълкувания на правилника, безъ да издирваме мисълта на законодателя. Отъ тѣзи двѣ тълкувания одного е, че въ анкетната комисия само единъ отъ членоветѣ прѣдставлява групата или групитѣ на избраника и избраницитѣ. Това е тълкуването, което поддържаме завчера г. Габровски; това е и тълкуването, което поддържа прѣдседателството, щомъ е прѣдставило такава листа за анкетна комисия. Второто тълкуване е, че трѣбва всѣка една група да се прѣдставлява: ако тукъ имаше двама души избраници отъ двѣ различни групи и отъ двѣтъ групи трѣбва да има по единъ човѣкъ въ анкетната ко-

мисия. Това е второто тълкуване. Ако изтълкуваме правилника по единия или другия начин, правилникът нѣма да бѣде нарушенъ. Ако Народното Сѣбрание се съгласи съ прѣдседателството, че трѣбва да останатъ сѣшитѣ лица, правилникътъ нѣма да бѣде нарушенъ — бързамъ да заявя още отсега това нѣщо; но ако приемемъ тълкуването, което прѣдлагатъ г. г. демократитѣ, съ туй тълкуване пакъ нѣма да нарушимъ правилника, но то ще бѣде по-правилно; ние ще постигнемъ по-справедливо. И защо ще бѣде по-правилно? Вземѣте теорията на прѣдседателството и идѣте докрай. Тукъ, въ настоящия случай, г. Каранешевъ и Буровъ, макаръ да принадлежатъ на разни парламентарни групи, принадлежатъ въ всѣки случай на една и сѣща листа. Даже тукъ има едно мнѣние, че г. Каранешевъ и сега принадлежи на друга парламентарна група, но азъ на него не се спирамъ, а това го считамъ като едно лично мнѣние. За насъ е извѣстно, че г. Каранешевъ бѣше кандидатъ заедно съ г. Вѣлинова, като демократъ; по-напрѣдъ се е кандидатираше като демократъ; въ всѣки случай, лива се като демократъ и ние ще го считаме за такъвъ. Но той и г. Буровъ влизатъ въ една листа. Ако бѣше се случило друго — сега избраниѣ двамата въ Горна-Орѣховица сѣ отъ една листа и г. Петковъ единъ отъ друга листа — ако бѣха избраниѣ и тримата отъ три листи, както е случилъ въ Станимака, ако, слѣдователно, г. Каранешевъ не бѣше въ сѣщата листа съ г. Бурова, а въ друга, тогазъ изведнажъ щѣхме да ви направимъ възражение и щѣхме да ви кажемъ: вие мислите, че трѣбва поне единъ човѣкъ да защитава правата на тѣзи, които сѣ избрани и изборътъ на които ще се анкетира, и вие прѣдлагате да има единъ народникъ въ числото на анкетната комисия; питамъ ви: защо да не бѣде демократъ? Сега е въ сѣщата листа избранъ, но можеше да бѣде отъ друга листа. И кой ви е далъ право да повѣрявате въ рѣшитѣ на народницитѣ интереси на демократитѣ? Обратното, ако бѣхте избрали демократъ. (Г. Кирковъ: Еднакви имъ сѣ интереситѣ! Въ една листа сѣ се избрали!) Моля Ви се. Ако имъ сѣ еднакви интереситѣ, туй възражение нѣма стойностъ. Но азъ допускамъ въ случая, че бѣха избрани отъ разни листи — защото, когато ще тълкуваме правилника, ще го тълкуваме за всички — допускамъ, че не се говори за Горно-орѣховския изборъ, ами за Станимашкия, дѣто има отъ тритѣ листи по единъ човѣкъ избранъ, и за тримата се назначава анкета. Тогава вие интереситѣ на избраницитѣ ще ги повѣрите на одного отъ комисаритѣ. Защо да бѣде непрѣмѣнно отъ народната партия, а да не бѣде отъ демократическата, или защо да бѣде отъ демократическата партия, а да не бѣде отъ народната? (Г. Кирковъ: Да се споразумѣятъ!) „Да се споразумѣятъ.“ Едно тълкуване на закона, което почива на споразумѣнието на партизанитѣ въ едно Народно Сѣбрание, е едно криво тълкуване, защото споразумѣние може

да стане, а може и да не стане. (Н. Габровски: Избрани сѣ въ една и сѣща листа!) Въ настоящия случай сѣ избрани въ една и сѣща листа, но азъ разсѣждамъ за случая, когато не биха били избрани въ една листа, и понеже тълкуваме правилника, трѣбва да го изтълкуваме за всички случаи еднакво. Исканъ да кажа, че ако приемемъ туй тълкуване, което ни се прѣдлага отъ прѣдседателството, ние ще бѣдемъ прирѣчни до стѣната и ние ще вземемъ едно рѣшение, което нѣма да бѣде съобразно нито съ справедливостта, нито съ логиката. Съ справедливостта нѣма да бѣде съобразно, защото тогазъ, когато назначимъ единъ отъ народницитѣ, демократитѣ ще бѣдатъ онеправдани, а ако назначимъ демократъ, народницитѣ ще бѣдатъ онеправдани.

Сега другото рѣшение на въпроса, другото тълкуване на правилника. И то не е до такава степенъ солидно, щото да ни доказва, че авторитѣ на правилника не сѣ имали всичко прѣдъ видѣ. И то е съвършено естествено, впрочемъ, и това не е тѣхна вина. Въ единъ правилникъ всички спорни въпроси не могатъ да се разрѣшатъ, па и нѣма нужда да се разрѣшатъ, защото, когато възникнатъ такива спорове, има извѣстни принципи, които трѣбва да ръководятъ Народното Сѣбрание. И когато се касае за провѣрка на избори, единъ сѣ принципътъ — то е висшата справедливостъ. Та когато имаме тая свѣтлина — висшата справедливостъ, която ще ни ръководи, и да има тъмни нѣща въ правилника, то не врѣди. Та искахъ да обърна вниманието ви, г-да прѣдставители, че ако приемемъ второто тълкуване, второто рѣшение, което се поддържа, че всѣка една отъ групитѣ трѣбва да бѣде прѣдставявана въ анкетната комисия, — говоря отъ групитѣ, които иматъ избраници, — тогава, въ случай че тримата души сѣ отъ разни групи и отъ разни листи, ако щете, избраната анкетна комисия ще се състои всецѣло отъ прѣдставители на избраницитѣ. (Н. Габровски: Тогава висшата справедливостъ кѣдѣ ще остане?) Именно туй ще кажа, че и съ второто тълкуване нѣма да спазимъ тая висша справедливостъ. Азъ приемамъ, че второто тълкуване е по-логично отъ първото, но абсолютно логично не е. И понеже нито едно отъ двѣтѣ тълкувания не ни дава абсолютна гаранция, че винаги ще бѣде запазена справедливостта, най-добръ е да се разрѣши този въпросъ практически и да го разрѣшимъ тѣй, както е най-прилично и най-справедливо.

Понеже казахъ, че съмъ противъ прѣдложението на г. Мирски, и то по съображения изходящи отъ чл. 12 на правилника, сега пъкъ ще ви обадя защо съмъ и противъ прѣдложението на народната партия — да се замѣни г. Лафчиевъ съ г. Каназирски. Ако се прѣдставѣше тѣй просто въпросътъ: трѣбва ли прѣдседателството да вземе мнѣнието на групитѣ или на групата, отъ която ще има единъ членъ въ анкетната комисия, или прѣдседателството само да избере кой да бѣде, можеше лесно да се

разрѣши тоя въпросъ. Но ако се постави въпросътъ: трѣбва ли да бѣде Лафчиевъ или Каназирски, ще каже, че може да бѣде Лафчиевъ и който и да бѣде другъ, обаче, г. Каназирски не може да бѣде, макаръ че г. Каназирски прѣдставлява много по-голяма гаранция, че ще издири истината повече отъ г. Лафчиева. Макаръ че г. Лафчиевъ е компетентенъ по въпроси по народното просвѣщение, като бившъ главенъ секретаръ на Министерството на Просвѣщението, единъ бившъ прокуроръ и прѣдседателъ на апелативенъ съдъ е още по-компетентенъ за да издири истината, но г. Каназирски не може да бѣде членъ въ тая анкетна комисия затова, защото се е произнесълъ въ една или друга смисълъ, произнесълъ се е противъ анкетата. Може да е говорилъ много обективно, по най-добръ е да приемемъ за основа тоя принципъ, който е приетъ отъ миналитѣ Народни Сѣбрания: ония народни прѣдставители, които сж говорили единъ пѣтъ, да не могатъ да бѣдатъ назначавани въ анкетната комисия. Г-нъ Габровски се противи на приемането на този принципъ и той е правъ когато ви каза, че ние сме съдии, но не сме съдии такива, които се подчиняватъ на гражданското и углавното сѣдопроизводства. Азъ ще отида по-далече и ще ви кажа: ние сме законодатели и само единъ пѣтъ сме съдии — по провѣрката на изборитѣ, но не сме нито съдии, нито коронни, а може би други, съдии sui generis — своеобразни, които се раководимъ въ нѣкои нѣща отъ правилата, а въ други нѣща отъ вътрѣшно убѣждение, отъ справедливостта, и то отъ висшата справедливостъ. Ние не сме ограничени отъ углавното или гражданското сѣдопроизводства, но е добръ, ако съхранимъ тая традиция, на която основата се положи миналата година, и ако въведемъ принципа прокаранъ въ тия два закона. Мотивътъ въ правилата на гражданското и углавно сѣдопроизводства, за да не може да бѣде единъ съдия, който е далъ мнѣние по единъ въпросъ, да произнесе рѣшение, е, че може да има извѣстно подозрѣние, че той не е въ състояние да се запази абсолютно независимъ и напълно безпристрастенъ. Никакво примирение въ случая не трѣбва да става и не трѣбва да прѣтълкувате думитѣ ми въ такава смисълъ, че прави наметъ на извѣстно лице, което да се избере, или да останатъ сѣщитѣ лица, защото еднакво ми вдѣхватъ довѣрие, че ще бѣдатъ безпристрастни и справедливи. Но може би всичкитѣ хора да не бѣдатъ на моя умъ, и въ всѣки случай има по-голямъ рискъ да бѣдемъ излъгани, както когато се водимъ отъ извѣстни правила, за да бѣдемъ и благоразумни, и справедливи. За да не бѣде единъ съдия — съдия въ сѣщото врѣме слѣдъ като е изказалъ мнѣнието си, казахъ по-напрѣдъ, мотивътъ е, че нѣма абсолютната и пълна гаранция, че ще си запази безпристрастността. И този принципъ на висша справедливостъ защо да го не усвоимъ, когато вършимъ функцията на съдии, и защо да не кажемъ, че както г. Каназирски, който се е произне-

сълъ единъ пѣтъ, като е говорилъ по избора, така и г. Габровски, да не могатъ да бѣдатъ членове на анкетната комисия. Впрочемъ, г. Габровски ни улесни положението, защото, ако се не лѣжа — и, ако се лѣжа, г. Габровски е длъженъ да ме поправи — г. Габровски държи на принципа, да има единъ социалистъ въ анкетната комисия; но за себе си той не държи и заяви: азъ не желая да бѣда въ анкетната комисия, турѣте нѣкого другичо отъ социалиститѣ. Азъ мисля, че тия думи каза г. Габровски и съ тѣхъ той улеснява нашето положение. Сега, ако приемемъ туй мнѣние, г-да народни прѣдставители, които сж се изказали по избора, не могатъ да влѣзатъ въ анкетната комисия, очевидно е, че претенцитѣ на господата отъ народната партия, да се замѣни г. Лафчиевъ съ г. Каназирски, сж неоснователни, толкозъ повече че тѣхнитѣ интереси сж напълно запазени отъ правилника, а всички сме съгласни, че единъ отъ народната партия трѣбва да влѣзе въ анкетната комисия. Не желаятъ ли да бѣде г. Лафчиевъ, защото билъ неопитенъ, или защото не желаятъ лично, или защото партията е рѣшила да не бѣде този, а онзи, тѣ сж пълновластни; нѣма нужда Сѣбранието да се произнася, тѣ могатъ да ни накаратъ да изберемъ тогова, когото искатъ. И заради туй, казвамъ, по-практично е и по-разумно е, прѣдседателството да се споразумѣе съ групитѣ. Нѣма защо да питаме тази група кого иска и тя да каже г. Каназирски иска, а пѣтъ ние да изберемъ г. Лафчиева, защото г. Лафчиевъ ще излѣзе да каже: давамъ си оставката, моля да бѣда освободенъ отъ тази длъжностъ, боленъ съмъ, не желая да отида; ще изберемъ втори и той ще се откаже; ще изберемъ трети и той ще се откаже и т. н. Щомъ ние сме рѣшили единъ отъ народната партия да влѣзе въ анкетната комисия, естествено е, че най-сегитѣ ще попаднемъ на едно лице, което може да узнае прѣдседателството отъ самитѣ членове на народната партия. Така щото, оставането на г. Лафчиева, ако сж съгласни господата отъ народната партия, или замѣняването му съ друго лице, тоя въпросъ практически се разрѣшава много лесно; зарадъ него твърдѣ много нѣма защо да споримъ.

Вториятъ въпросъ: ако г. Габровски не може да бѣде, по моето дълбоко убѣждение, членъ въ анкетната комисия, защото е говорилъ по избора и защото мисля, че по такъвъ начинъ ще бѣде по-справедливо — и даже ще ви кажа, че говори съ извѣстна яростъ — наистина, начинътъ на говоренето нѣма значение за мене, то зависи отъ личния темпераментъ на оратора; другъ може да говори по-тихо, по-умилно, но въ сѣщото врѣме да питае чувството на приятелство или неприятелство къмъ избрания, та, повтарямъ да кажа, азъ не обръщамъ внимание на начина, по който се изказа г. Габровски, понеже то зависи отъ неговия темпераментъ — но ако г. Габровски не може да бѣде членъ на анкетната комисия, защото е говорилъ въ извѣстна смисълъ... (Н. Габровски: Това Ви

съображение не споделямъ; не съмтамъ че съмъ пристрастенъ, защото съмъ говорилъ за анкета!) Азъ не казахъ това. Азъ прибързвамъ да кажа, г-нъ Габровски, че и онѣзи, които не сж говорили, и тѣ иматъ мнѣние, тѣзи, които само вдигнаха ръка, и тѣ иматъ мнѣние, но този, който е говорилъ и е изказалъ едни нѣща, тѣ оставатъ, и недѣлите мисли, че може да има смъртенъ на този свѣтъ, който може да не бѣде ангажиранъ отъ миналото си, отъ думитѣ си и дѣлата си. И ако устата изпръбватъ понѣкога мозъка, вие, като разглеждате въпроса индивидуално, ще видите, че винаги тѣзи изказани думи ангажиратъ човѣка, който ще бѣде повиканъ по-сетнѣ като съдия да се произнесе. Азъ не мога да имамъ прѣдъ очитѣ си всичкитѣ думи, които е произнесълъ г. Габровски, но пакъ казвамъ, че не трѣбва да се ржководимъ отъ туй нѣщо, и затова трѣбва да поставимъ едно правило: който е говорилъ и се е изказалъ, и мотивиралъ е мнѣнието си, защо гласува въ извѣстна смисълъ, не трѣбва да бѣде членъ въ анкетната комисия, не че ще бѣде пристрастенъ, но че има по-голяма гаранция на безпристрастие, когато не е говорилъ. Туй е въ всѣки случай едно мнѣние. Но ако се приеме туй мнѣние — и г. Габровски, както разбрахъ, самъ иска да излѣзе отъ анкетната комисия — ще трѣбва тогава да изберемъ другъ и ще остане на Народното Събрание да се произнесе, дали този народенъ прѣдставителъ, който ще замѣсти г. Габровски, ще бѣде отъ партията на социалиститѣ или отъ партията на демократитѣ. По съображенията, които изказахъ по-напрѣдъ, ако вървимъ по пътя на практичнитѣ съображения, както и на висшата справедливостъ, всички интереси сж запазени, ако бѣде избранъ демократъ; пакъ ще бждатъ запазени, ако бѣде избранъ социалистъ, но по-добръ е да бѣде избранъ демократъ, и мисля, че тая отстъпка трѣбва да направи болшинството и прѣдседателството. Нека бѣде демократъ. Ако бѣде демократъ, нѣма кой да се сърди. И най-добръ ще бѣде, г. г. социалиститѣ да не правятъ отъ това въпросъ на честъ. А забѣлжете, че ако се говори, че трѣбва да бждатъ запазени интереситѣ на избранитѣ и въ сжщото врѣме интереситѣ на онзи, който е билъ кандидатъ и оспорва правилността на този изборъ, тия сж второстепенни въпроси. Ние не сме съдии, прѣдъ които има интереси изпръчени и трѣбва да се произнесемъ въ полза на едната или другата страна. Ние ще се произнесемъ въ интереса само на едната страна, която е страната на избирателитѣ: въ интереса на избирателитѣ, слѣдователно, ще се произнесемъ, дали е правиленъ или е неправиленъ този изборъ. За насъ е второстепененъ въпросъ, кои сж избрани — не че не важи — но второстепененъ въпросъ е кои сж избрани, както и кои сж пропадналитѣ кандидати, та нѣма защо да се плашимъ отъ факта, че ще имаме въ анкетната комисия двама прѣдставители на групитѣ, които сж дали тѣзи избраници въ този из-

боръ. И мисля, че ще бѣде по-справедливо да се избере единъ демократъ намѣсто г. Габровски. Но азъ пакъ ще апелирамъ къмъ г. Габровски и ще го моля — ако имамъ грѣшка въ тълкуването на думитѣ му, да ме поправи — но го моля да даде блѣскаво доказателство за туй безпристрастие, което той претендира че има, и за което ние сме съгласни, че той го има, но за да увѣри и всички невѣрующи томовци, нека излѣзе да каже, че не желае да бѣде въ анкетната комисия.

Д. Яблански: Г-да народни прѣдставители! Взехъ думата не за да говоря толкозъ по сжщността на прѣдмета, колкото да отговори до извѣстна степенъ на обвиненията, които г. Найчо Цановъ хвърли върху народната партия. Азъ не искамъ да оправдавамъ народната партия, но искамъ да кажа мнѣнието си за поведението на народната партия въ тѣзи дебати. Г-нъ Найчо Цановъ забѣлѣза, че четири дена губимъ по тази анкета. Не сж четири дена, г-нъ Цановъ, а 44 дена ние губимъ отъ отварянето на Народното Събрание, безъ да сме извършили нѣщо положително. Едно единствено законче отъ два реда на г. Пешева сме приели и вече 44 дена сме загубили. Още първата работа на Народното Събрание, протѣрката на изборитѣ, не сме извършили: 15 избора още ни прѣдстоятъ за протѣрка. Защо става това? Ето защо, г-да, азъ взехъ думата, за да се обяснимъ, и нека знае общественото мнѣние, нека знайтъ и нашитѣ избиратели, защо ние тукъ губимъ врѣмето си, защо сишваме отъ пусто въ празно.

Г-да! Народната партия зема по тоя изборъ най-много участие, и го зема затова, защото отъ нейната срѣда има ангажиранъ единъ отъ избранитѣ; зема го затова още, защото е убѣдена, че това, което прави болшинството, прави го съ цѣль не да търси пороци, ами да създава пороцитѣ. Тѣзи пороци въ нашитѣ избори вие ги създадохте веднага слѣдъ 17 февруарий, щомъ вие нѣмахте това болшинство, което очаквахте. Още тогава телеграфически заповѣдахте навсѣкѣдъ: правѣте контестации! Такава контестация имаме и по мой изборъ заповѣдана отъ тукъ, но вмѣсто да отпратятъ контестацията до Народното Събрание, отпратятъ я до околийския началникъ, и околийскиятъ началникъ прави полицейско дознание. (Д-ръ Г. Габровъ: Това сж приказки!) Ето какъ се създадоха тѣзи контестации. Една отъ тѣзи контестации е и по избора, който е прѣдметъ на разглеждане — Горнѣорѣховскиятъ. Тя е създадена изкуствено. (П. Поповъ: Събранieto се произнесе!) Мотивитѣ ви се изложиха обстоятелствено, че тѣ на нищо не почиватъ. Болшинството едно знае, че нему трѣбватъ 20 души, за да си погълни своето болшинство, за да може да работи по-скоро, по своему, да измѣни правилника и пр. (Отъ дѣсницата: Това не е истина!) Това не е тайна за никого отъ васъ. Отъ самото болшинство сж ми говорили: намъ 20 души ни трѣбва да касираме

(Отъ дѣсницата: Лъженъ!) отъ народнитѣ прѣдставители.

Г-да! Народната партия, като знае това ваше намѣрение, (Глъчка.) не може да стои хладнокръвно и да ви остави да вършите каквото щете, да съставите изкуствени контестации и изкуствени анкети. (Шумъ.) Моля ви се! Въ избори отъ вашата срѣда, опорочени въ висша степенъ, какъвто бѣше Хасковскиятъ, съ тѣзи явни нарушения, вие какъ се показате, а по том изборъ какво направихте? Вие не допуснахте тамъ никаква анкета, а за касиране и дума не можеше да стане, а за анкетата, за която самиятъ кандидатъ си бѣше подписалъ присѣдата, вие я не допуснахте . . . (Глъчка. Не се чува.) При тѣзи явни намѣрения на болшинството, во что бы то не стало да касира 20 избора отъ оппозицията, не може въ дадения случай оппозицията да се не замисли, защото ако настоящата Камара бѣде неплодотворна, ако нищо не може да свърши, ако ти оправдае думитѣ на Господари (Крайната лѣвица: О о о!), че ще се компрометира тоя режимъ отъ вашата нетактичност . . .

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля, г-нъ Яблански, говорѣте по прѣдмета.

Д. Яблански: Вие тая оппозиция трѣбва да я менажирате. Имате 70 души оппозиция, ще касирате 10 души, това нѣма да ви спаси, но съ това ще направите невъзможно да работи тая Камара. (Дѣсницата: А а а!) Моля ви се. 15-тъ избора, които сж останали, всички тѣзи избори се държахъ до вчера въ шкафовѣтъ, не сж докладвани и не сж гледани. Съ каква цѣль се прави това? Вие не държите смѣтка за вашитѣ работи, по оппозицията държи смѣтка за вашето поведение. Всички се държатъ, защото сж оппозиционни. (Н. Лазаровъ: И мойтъ изборъ не е гледанъ!) Оппозицията, като знае това ваше намѣрение, не може да остане хладнокръвна и да не осжда едно болшинство като вашето. (Н. Драгулевъ: Защо не напишете това въ в. „Миръ“, ами тукъ го говорите?) Вие не желаете да работите, вашата работа отъ самото начало доднесъ е била да организирате партийката и партийката си; и всичкитѣ ваши старания къмъ това сж се стремили; никаква друга работа нѣмате вие и не можемъ да очакваме. (Отъ дѣсницата: А а а!)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: На прѣдмета, моля.

Д. Яблански: Въ Горнѣорѣховския изборъ, че щѣхте да държите това поведение, се виждаше отъ дебатитѣ на прѣдставителитѣ отъ болшинството; това се виждаше отъ увлѣчението — не зная по какви съображения — на една частъ отъ крайната лѣвица. Но, г-да, намѣрението ви изтъкна по-късно и то тогава, когато дойде врѣме да се вотира: вие видѣхте, че и министритѣ и г. г. прѣд-

седателствующитѣ, и тѣ станаха на крака да вотираше, сакънъ, да се не изгуби изборътъ, да се не изгуби анкетата. Дойде по-нататъкъ да се избиратъ анкети. Какво правѣхте? Въпрѣки приетия обичай, прѣдседателътъ да се съвѣтва съ групитѣ, както за избирането на комисари, тѣй и за анкети — ние помолихме г. прѣдседателя да се съгласи на една листа и той даде видъ, че се съгласява — но послѣ какво излѣзе? Излѣзе съвсѣмъ нова листа отъ тая, която ние бѣхме прѣдложили. Е, г-да, тукъ нѣма ли пристрастие? Тукъ не изтъква ли вашата цѣль, вашитѣ намѣрения? Прѣпорѣча се отъ нашата група едно лице; казахъ, че г. Каназирски билъ говорилъ — добръ, вземѣте другъ нѣкой. Казахте, кой да го прѣпорѣча? Останахте съгласни, да бѣде Каназирски, а когато дойде врѣме да го избирате, прѣдседателътъ прѣдложи другъ. По-нататъкъ какво става? Избиратъ г. Гагова. Азъ нѣмамъ нищо противъ личността на г. Гагова, но на всички е извѣстно г. Гагавото име по отношение на партизанството. Нека бѣде човѣкъ безпристрастенъ. По-нататъкъ, г-да, какво направихте? Показате г. Габровски. Противъ г. Габровски нѣмамъ нищо, всички мои почитания къмъ него, но, както вие видѣхте, въ своята рѣчь той бѣше много пламененъ; той е даже прѣдубѣденъ, че въ тази околия не може да стане изборъ безъ подкупъ. Какво значи това? (Н. Габровски: И г. Каранешевъ го каза — че въ минало врѣме така е ставало!) Това не изтъква ли явно вашето пристрастие, това не е ли да се оправдаятъ вашитѣ думи, г-да отъ болшинството, че имате нужда да касирате 20 души оппозиционери? (Протестации отъ дѣсницата.) Това какво ще каже? (Гласове отъ дѣсницата: Кой Ви е казалъ това?) Ще го кажа кой. Г-нъ Воденчаровъ го каза въ мое присѣствие на г. Маджарова, че 20—30 души оппозиционери ще касирате во что бы то не стало. (И. Воденчаровъ: Съжалявамъ, че вземате шегитѣ за истина!) „Ще касираме — казва — нѣма да питаме никого. Ще създадемъ контестации, какъвто щемъ ще направимъ, ние сме болшинство.“ Е, моля ви се, какво искате, да не говоримъ? Вие създавате говоренето. Още 15 избори има непрѣгледжани и, може би, ще ги рѣшимъ въ единъ мѣсець. Ето дѣятелността наша каква ще бѣде. Нека знаятъ избирателитѣ и общественото мнѣние кой тормози работата на Народното Сѣбрание.

Да не отиваме далеко, по отношение на оппозицията, вие я оскърбявате, като че оппозиционнитѣ прѣдставители не сж равни съ васъ, като че ли вие сте господари въ тази Камара. При тѣзи условия, казвамъ, естествено бѣше, че народната партия по този изборъ ще се застъпи, както ще се застъпи и за всичкитѣ други избори, които вие искате да касирате. Нека продължава денъ, два, единъ изборъ, нека българскиятъ народъ види, какъ вие мислите да управлявате.

По отношение на г. Габровски, въпросътъ се разрешавае тѣй, както г. Габровски самъ заяви,

че не иска да вземе участие, понеже го обвиняват въ недобри отношения съ кандидатитѣ. (И. Бобковъ: Не е вѣрно!) И не бѣше право и да го прѣдлагате, защото правилникътъ изрично казва: да има прѣдставители отъ всѣка група на този, на когото се анкетира изборътъ. Е добръ, защо игнорирате демократитѣ? Дайте да има и отъ тѣхъ въ тази комисия. Тѣ сж раздѣлени на двѣ групи, и ако не искате да вземете отъ групата на г. Каравелова, то вземѣте отъ групата на Цанова. (Н. Цановъ: Нѣма никакво раздѣление!) Въ случая не е право прѣдседателството да отива да създава тия безцѣлни и на нищо непочивающа дебати, а трѣбваше още отъ самото начало, въ сжботата още, да разрѣшимъ въпроса. Ако вие бѣхте по-безпристрастни, ако се съобразявахте съ правилника, нѣмаше да има тия излишни дебати.

Г. Кирковъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ ще кажа само нѣколко думи. Нашето Народно Събрание е единъ уникумъ въобще въ цѣлия свѣтъ. Доколкото познавамъ, въ другитѣ страни никдѣ толкова дълго време не говорятъ, не дебатира върху изборитѣ — четири дена да се дебатира върху единъ изборъ! И причината на туй, ми се чини, е тази, която фактически г. Яблански намъ ни даде: то е именно, че ние обичаме да говоримъ не по сжщността на работата, а говоримъ отстрана. Ние имаме вече единъ изборъ, за който Народното Събрание се е произнесло да се анкетира; прѣдвизждатъ се трима души за анкетъори — трѣбва да влизатъ, съгласно правилника, съгласно духа и буквата на правилника, трима души; казано е тамъ само едно нѣщо, че желателно е най-малко поне единъ отъ заинтересованата група, изборътъ на която се анкетира, да влѣзне въ анкетната комисия. Въ контестацията се визира народната партия, визира се, собствено, което е по-вѣрно, личността на г. Бурова; за г. Каранешева е косвено. Той ще падне, не защото той е правилъ подкупничество, но защото той се е събралъ въ една листа съ народнишката, която е била употребила тия посочени въ контестацията срѣдства за прокарването на избора. Ето защо важното лице, заинтересовано въ дадения изборъ, е г. Буровъ и неговата партия. Тѣмъ имъ се дава единъ прѣдставителъ, единъ народникъ. Сега повдигатъ въпросъ: трѣбва ли ние да дадемъ и на другата група единъ прѣдставителъ, понеже и тя е заинтересована? Да, ние всички сме заинтересовани въ избора, но главно едно нѣщо е важно, че върху г. Каранешева нѣма никакво обвинение; той минава като цето колело, изъ калабалжа; (Смѣхъ.) или както е случаятъ съ г. Петкова — и той сега може да каже: и азъ искамъ единъ прѣдставителъ отъ моята група. (С. С. Вобчевъ: Тогава потвърдѣте г. Каранешева!) Слѣдователно, остава въпросътъ правиленъ, ако ние не искаме да се занимаваме само съ приказки; ако искаме да покажемъ, че въ нашето желание има терше, а не чисто масло, тогава може да го-

воримъ още 5 дена върху този изборъ. Като се дава на народникитѣ единъ човѣкъ, като си задържа болшинството, което всѣкога може да си налага своята воля, единъ човѣкъ, то поискало да турне и едно лице отъ една незаинтересована група. Въ каква смисълъ незаинтересована? Която не е участвувала въ избора, нито има изборъ, нито е пропаднала въ случая, както е болшинството. Трето едно лице се явява тукъ; и трѣбва да го заяви, че ние съ прѣдседателството въ никакви прѣговори не сме били, намъ казаха, че отъ вашата срѣда искаме да изберемъ; и азъ написахъ една записка до г. прѣдседателя, че ако сж намѣрили за добръ да избератъ отъ нашата група, то ще може да си избератъ когото щатъ. Това е цѣлата история по тая анкета. Тѣй щото, никакво тълкувание на правилника, тѣй както го тълкуваха по-рано, не може да се даде. Както е приело прѣдседателството, то е справедливото. Може да се съмнѣвате въ нашето пристрастие или безпристрастие; ние нѣмаме пужда да ви увѣряваме, че сме безпристрастни; ние ще изпльнимъ нашия дългъ, и ние не отговаряме прѣдъ васъ, а на друго мѣсто. Тѣй щото, справедливо е когато сж намѣрили за добръ и сж взели единъ и отъ нашата група. За мене е желателно да отиде г. Габровски, защото той е по-близо и той по-добръ познава условията. И ако има хора, които ставатъ да казватъ, че не трѣбва да отиде той, то е, че тѣ се страхуватъ, защото ги познава. (Отъ дѣсницата: Вѣрно!) Защото, ако бжда азъ, не ще мога да вникна въ работата, отколкото този, който е тамъ близо. Независимо отъ това, въ контестацията е указано какво ще издирва анкетата. Не могатъ да излѣзатъ вънъ отъ това. Съгласно правилника, трѣбва да се спратъ анкетъоритѣ само на тия пунктове, посочени въ контестацията, и само това ще изслѣдватъ. Какво пристрастие виждате въ тая работа? Ще повикатъ лицата и ще ги питатъ: вѣрно ли е, че сж давали Буровци петролъ, пари и пр.? Туй ще се провѣри, какво пристрастие? Най-сетнѣ, народникитѣ иматъ свой човѣкъ и той ще гледа какъ ще става тази работа. Ето защо, не е възможно, както мислите вие, да стане. Може би, извѣстни страхе да имате, г-да народници! (Обаждатъ се: Нѣмаме!) Но въ случая нищо опасно нѣма тукъ, че ще отидатъ да разгледатъ тия пунктове, по въпроситѣ изложени въ контестацията. Другъ бѣше въпросътъ, ако правилникътъ даваше право на анкетната комисия да рови всичко. Тогава, дѣйствително, може би, можемъ да си помислимъ, че ще изнамѣри нѣща, които дѣйствително може да опорочатъ по-силно избора. Но правилникътъ това не дава. Ето защо казвамъ, че никаква опасностъ нѣма.

Азъ трѣбва да се спра и да кажа двѣ думи върху това, което г. Яблански говори. Той намѣри за нужно да поплаче върху туй, че много дълго говоримъ, и като доказателство, че той има право да плаче, бѣше това, че той не говори по сжщността на въпроса. Той си позволи, както и завчера

си позволиха нѣкои оттамъ да авансиратъ извѣстни сѣждения, гранични даже до обвинени спрѣмо насъ. Туй го виждаме и въ печата на народната партия, туй го виждаме и въ кулоаритѣ — едно море отъ инсинуации противъ насъ, че ние сме се съединили, не, ами подкупени сме били отъ правителството, за да поддържаме анкетитѣ и да касираме народняцитѣ. Г-да народняци, подобна честъ нѣма да ви направимъ! Ние нито съ едни, нито съ други се съединяваме, нито съ правителството; и достатъчно е да направимъ единъ кратъкъ прѣгледъ на всичко отначало, откакъ се е отворило Народното Събрание, за да ви докажемъ, че това, което вие хвърляте върху насъ, може по-скоро да се заподозре у васъ. Ние по отговора на тронното слово се изказахме положително и открито какъ мислимъ върху нашата страна; но г. г. народняцитѣ, които скъпятъ врѣмето, дълго врѣме чакаха да промисловатъ; и напоследъние взеха думата и, разбира се, най-опозиционно, най-остро противъ правителството, и казаха, че въ Англия ставало иначе разискването отговора на тронното слово, че собственицитѣ не се намалили, а се увеличили. Това е дѣятелността имъ въ Народното Събрание. По-нататѣкъ дохождатъ изборитѣ и прѣвъ всичкото врѣме народняцитѣ мълчаха. Тѣ мълчаха и приемаха всичко. Защо? Защото сѣ трѣбва да има нѣкои задкулисни работи — казватъ, че нѣкои тайни прѣговори ставали съ правителството, за да се съединятъ. (М. Маджаровъ и други: Лъжа е!) За васъ всичко е лъжа, всичко въ свѣта! Затова бѣхте вие тѣй краснорѣчиво мълчеливи, вие се държехте настрана. Повдигнаха се цѣлъ редъ въпроси, напр. въпросътъ за Дупнишкия изборъ, който намъ навирате въчитѣ, че билъ най-малко редовенъ — вие гласувахте, че е редовенъ и чистъ, защото вие искахте да си създадете тѣй наречената логическа платформа. (Д. Яблански: Вие сте членъ въ комисията, защо мълчехте?) Защото насъ той не ни толкувъ интересува колкото васъ. Не само това. По-нататѣкъ ние гласувахме за анкета по Хасковския изборъ, а г. г. народняцитѣ си позволиха въ свой печатенъ органъ да казватъ, че ние сме гласували за утвърждението. Подобна клевета като се прѣска отъ единъ органъ на една партия, която има тенденцията да управлява, подобно едно малчуганство въ единъ партиенъ органъ, това е недостойно и некрасиво. (Д. Яблански: Това е на прѣдмета ли? Прѣдседателътъ сега мълчи.) Искамъ да ви кажа, че това, което вие говорихте, не трѣбваше да го говорите, обаче вие прѣдизвиквате и сега трѣбва да ви отговоря. (Д. Яблански: Васъ не прѣдизвикваме!) Ние мълчехме, когато вие говорѣхте; бждѣте любезни и вие да мълчите, когато ние говоримъ. Ако взехъ думата, то е още затуй именно, да протестирамъ противъ тия инсинуации, които се прѣскаатъ противъ насъ отъ народняцитѣ. (Д. Яблански: Вие имате органъ печатенъ, тамъ отговаряйте, то не е работа за въ Народното Съ-

брание!) Другарьтъ Габровски се изказа миналия пѣтъ много ясно какъ гледаме на болшинството и на правителството. Ние сме една принципиална оппозиция и ако мислите, че трѣбва да вървимъ сѣ съ васъ, вие сте много излѣгани. (Д. Яблански: Не желаемъ!) Най-послѣ, азъ разгрѣщамъ историята и виждамъ вашето лице! Азъ си спомнямъ туй, което вършихте, когато бѣхте болшинство. Нѣколцина бѣха опозиционеритѣ и вие ги смѣквахте тукъ отъ трибуната да не говорятъ. И вие имате сурата да обвинявате една партия, че била подкупена? (Д. Яблански: Ама това сж работи вѣсникарски!) По избора, който трѣбва сега да анкетирате, вие нѣмате морално право. (Глъчка.) Бждѣте спокойни. Ако ви твърдѣ много стѣга, може да си разпуснете пояса; само не го разпущайте много, защото може да го настѣпимъ. (Смѣхъ.)

Азъ свѣршвамъ. Ние казваме, че нашата група не се отказва отъ прѣдложението, направено лично отъ почитаемото прѣдседателство, и че другарьтъ ни г. Габровски ще отиде въ тая анкетна комисия. Ние приповтаряме, въ заключение, че нѣма да чакаме отъ васъ да ни удобрявате, нито ще се съгласимъ съ теорията на г. Венева, че като сме отъ пролетариатска партия, а Буровъ е капиталистъ, та ние ще искаме да го уморимъ. Ние нѣмаме туй желание; нека си живѣе за слава и честъ на народната партия, обаче ние поддържаме прѣдложението и ние искаме щото нашиятъ другаръ да влѣзе въ анкетната комисия. Ще бждемъ ли ние безпристрастни или пристрастни, това оставѣте ние да го рѣшимъ за насъ. Надъ насъ стои едно повисоко, обаче това „повисоко“ не сте вие, народната партия.

Г. Пасаровъ: Отказвамъ се.

Н. Мушановъ: Г-да народни прѣдставители! Г-нъ Кирковъ започна съ единъ упрекъ къмъ г. Яблански, че не е говорилъ по прѣдмета. Но чухме и него; той сжщо се отклони доста далечъ отъ прѣдмета. И азъ ако започна да говоря по тая работа, сигурно ще се отклоня. Прави впечатление, че ние бъркаме двата въпроса: въпросътъ за бездѣятелността на Камарата и въпросътъ, който ни занимава — изборътъ на г. Габровски за анкеторъ. Като ги раздѣлямъ, по първия мнѣнието ми е слѣдното. На всѣка парламентарна група се иска да хвърли кривитѣ дърва на друга група и всѣка парламентарна група въ нашето Народно Събрание изпитва моменти на жалостъ и радостъ. Когато социалиститѣ се каратъ съ народняцитѣ, болшинството се смѣе; когато утрѣ демократитѣ ще се каратъ съ цанковиститѣ, тогава народняцитѣ ще се смѣятъ. И ние ще заприличаме на едно Народно Събрание, дѣто всички трѣбва да съжаляваме, че сме народни прѣдставители. Азъ мисля, почитаеми г-да, че това е психологията на нашиятъ обществени борби. Оставаме единъ денъ да се солидаризираме въ скърби, други денъ въ радости и въ края на

крайщата — смѣхъ. Мисля, че трѣбва да приемемъ, какво и болшинството, и всички парламентарни групи сме виновни за бездѣятелността на Събраниято, и да свършимъ, защото общественото мнѣние ни е издало вече присѣдата. Сега ще дойда на прѣдмета.

Почитаеми г-да! Въпросътъ за избирането на нѣколко лица за анкетатори е много лесно да се разрѣши, ако въ случая не се повдигаше единъ партиенъ капризъ и този партиенъ капризъ, за жалостъ, ще го отправя къмъ групата на г. г. социалистите. (Г. Кирковъ: Не е вѣрно!) Азъ ще го докажа. — Когато мой изборъ анкетирате, азъ ще кажа: когото искате, него избирайте! (Г. Кирковъ: Така...) Но, г-нѣ Габровски, когато вчера се обръщаше къмъ г. Каранешева, слагахте го да бѣде сѣдия за собствената си съвѣсть. Сега, когато единъ отъ анкетираниѣ нѣма довѣрие въ Васъ за анкетаторъ, Вие нѣмате моралното право да казвате, че тоя въпросъ трѣбва да се рѣши отъ Събранието, а ако сте логиченъ, трѣбва да станете сѣдия на себе си. Но въпросътъ е личенъ и азъ не искамъ да се бъркамъ.

Азъ ще се върна да видя: партиенъ капризъ имаме ли или не? Отъ социалистическата група казватъ: ние партийно рѣшаваме. Г-нѣ Кирковъ казва, че ти е честна и непорочна партия. Азъ, защото мисля, че всички членове на тая група сѣ достойни хора, зарадъ туй мисля, че ще бѣде мѣчно на всѣки единъ, който чуе, че тѣ взематъ привилегията на честностъ, а всички други парламентарни групи да останатъ отдалу. За достойнството на членоветѣ на тая група, азъ мисля, че на всѣкого едногo трѣбва да бѣде срамно.

Почитаеми г-да! (Глъчка.) Когато ви кажатъ оттамъ да се надсмивате на единъ Каранешевъ и когато г. Кирковъ отива да разсѣждава и казва: тѣй като ние имаме единъ народнякъ, г. Буровъ, който се анкетира, а нѣкой си Каранешевъ е пето колело, би трѣбвало, въ всѣки случай, по-сериозно да се замислите, защото думата е и за Каранешева. И защо тогава вие не разсѣждате тѣй? (Г. Кирковъ: Искаме да кажемъ, че на него не пада прѣмо обвинение!) Азъ бихъ желалъ вие да бѣдете въ положението на Каранешева.

Почитаеми г-да! Въпросътъ се полага много криво отъ г. г. социалистите. Г-нѣ Каранешевъ е прѣдставителъ на демократическата партия въ Горноорѣховската околия; човѣкъ, който си е поставялъ вече три пѣти кандидатурата. За васъ може би да е смѣшно, че може буржоазни партии да правятъ компромисъ — и у насъ има, може би, хора да мислятъ, че не може — обаче, той сега се допуща. Г-нѣ Каранешевъ е направилъ компромисъ съ народната партия. На какво основание може да го третирате като пето колело? Защо не кажете, че и него, може би, ще касиратъ и тогавъ да се вземе анкетаторъ отъ демократическата група, а пѣтъ народната партия, понеже е участвувала сѣ едно съ кандидата на демократическата партии, да

я оставимъ настрана, а да вземемъ отъ честната и непорочна партия единъ членъ за пѣтна безопасностъ? (Г. Кирковъ: За насъ е безразлично!) Туй пали е партиенъ капризъ?

Азъ мисля, че болшинството, да си го кажемъ ачикъ, е сбъркало тая работа, когато е избирало анкетаторитѣ — азъ тѣй мисля — защото ясно е, че трѣбва да се избере по единъ членъ отъ двѣтѣ групи: отъ демократическата и отъ народната и най-подиръ отъ болшинството. Но какво щѣло да стане? Ето, г-нѣ Кирковъ, много лесно ще обяснимъ. Когато вие протестираше, че сте чиста и непорочна партия, ние казваме, че и ние имаме въ срѣдата си такива хора.

Г. Кирковъ: Вие сте страна!

Н. Цановъ: И вие сте страна!

Н. Мушановъ: (Къмъ г. Киркова.) Вие какво сте?

Г. Кирковъ: Въ избора не сме страна.

Н. Цановъ: Тогава защо говорихте?

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нѣ Кирковъ, моля Ви се!

Н. Мушановъ: Ето защо, г-да, азъ мисля, прѣдложението на г. Генадиева е най-практичното и най-достойното. Г-нѣ Каранешевъ изказва нѣкакво съмнѣние противъ г. Габровски. Тѣ сѣ лични работи — не че азъ се солидаризирахъ съ думитѣ на г. Каранешева: азъ доста добръ познавамъ г. Габровски, за да не мога да се съмнявамъ, — но ще напомня тия разсѣждения на г. Габровски, че пайсишното орѣжие бѣше съвѣстѣта на самия обвиняемъ: нека той разрѣши спора. Сега, мисля, пай-правилно и практически ще се разрѣши въпросътъ, ако самичкѣтъ г. Габровски не приеме да отиде да анкетира избора, и по тоя начинъ ще се свърши въпросътъ.

Т. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! Ние плачемъ за изгубеното врѣме, всички тѣй захващаме и всички подиръ туй злоупотребяваме съ това толкова драгоцѣнно за насъ и за България врѣме. Ако, г-да народни прѣдставители, 2 дена се дебатира единъ въпросъ за избиране една комисия отъ три лица, които всинца сме съгласни, че трѣбва да иматъ качества на най-безпристрастни и най-добросъвѣстни хора измежду добросъвѣстнитѣ и безпристрастнитѣ въ тази Камара; ако ние, казвамъ, по такъвъ единъ изборъ дебатираме два дена, то сигурно вината е въ лошото съставяне на този изборъ отъ бюрото на Народното Събрание. Азъ съмъ дълбоко убѣденъ, че никѣдѣ въ свѣта, въ това число и България, подобенъ скандалъ не е слушанъ — два дена да се спори за лица. Опѣзи, които вземаха свободата и волята да говорятъ противъ такъвъ изборъ, не биха го никога направили и не биха употребили никога два дена за тая цѣль, ако не сѣ чувству-

вали, ако не са съзнавали, ако не бяха дълбоко убедени, че изборът е тенденциозен, че няма качествата на единъ безпристрастен изборъ въ самото начало, който да внуши доверие въ народното прѣдставителство. (П. Драгулевъ: Значи, въ Лафчиева Вие се съмнявате!) Когато азъ говорихъ, г-да народни прѣдставители, по същество на избора, азъ ви казахъ, че Народното Събрание има най-малко качества и способностъ да импонира съ своето рѣшение по такъвъ въпросъ, защото общественото мнѣние няма да му върва, че Народното Събрание може да рѣшава безпристрастно, тъй, както би рѣшилъ единъ съдъ, и азъ още тогазъ ви казахъ, че когато дойдете да направите избора или посочите 2 лица, щомъ вие турите въ тази анкета еди-кого, вие няма да намѣрите въ България глупецъ, който да не разбере, каква цѣль гоните, който да не разбере, че не искате безпристрастие, а пристрастие, че вие още при самия изборъ на анкетата рѣшавате съдбата на този изборъ и на избраниците. Вие съ това казвате на тѣзи, които избирате и които отъ вѣнъ гледатъ, че отъ този изборъ ние искаме да констатираме не такива и такива факти, но искаме да намѣримъ само поводъ, за да се касира.

Г-да народни прѣдставители! Мжно ли бѣше, невъзможно ли бѣше за бюрото да подбере 3 лица отъ срѣдата ни, които да не възбуждатъ толкозъ жлъчка, които да не възбуждатъ дебати въ продължение на 2 дена, даже и скандалъ въ срѣдата на това Събрание? Много лесно бѣше това. (Отъ дѣсницата: Вие го правите!) Азъ питамъ: какво е това упорство отъ страна на прѣдложените лица да слушатъ 2 дена дебати около тѣхната личностъ, да възбуждатъ недовѣрие въ лицата, които ще анкетира, и тѣ да продължаватъ, било като мълчатъ, или не се отказватъ, или по другъ начинъ да продължаватъ, да искатъ да ставатъ непрѣмънно съдии на другите? Питамъ ви: възможно ли е това другада да се случи? Не е възможно, г-да прѣдставители. Ние сме тука избраници на българския народъ, които прѣдставяваме неговия суверенитетъ. Е добръ, въ нашата срѣда има хора, които не се срамуватъ отъ явно изказаното имъ недовѣрие и, въпрѣки това, тѣ искатъ съ силата на болшинството на гласовете да ставатъ съдии на други хора, тѣхни колеги, които явно изказватъ противъ тѣхъ недовѣрие. Ами това е отсъствие на най-елементарна добропорядъчност! (Н. Габровски: Вие ли говорите за моралъ, г-нъ Теодоровъ!) Това е невъзможно никакъ. Единъ съдия, каза ви го г. Найчо Цановъ, съдия поставенъ отъ изпълнителната властъ съ указъ, който изпълнява една обязаностъ, който трѣбва да работи и да съди — за туй е поставенъ и за туй специално му се плаща — единъ такъвъ съдия много цѣти, по съображения на деликатностъ, когато прѣди мѣсець се е скаралъ съ нѣкого и има нѣкаква причина да мисли, че има недовѣрието му, казва на колегите си: „г-да, азъ няма да взема участие!“ — „Защо бе?“ — „Няма да взема участие, защото съ

тогози човѣка прѣди мѣсець, въ еди-кое кафене, размѣнихъ лоша дума и може да ми направи отводъ; отводътъ може да не бѣде основателенъ по закона, може да го не уважите, но азъ не искамъ да съдя единъ човѣкъ, който може да помисли, че ще бѣда пристрастенъ“. Това го правятъ, г-да народни прѣдставители, мирови съдии; това го правятъ членове на окръжния съдъ, а въ нашата срѣда има хора, които два дена слушатъ изобличения, които два дена слушатъ да имъ казватъ, че нямаме доверие въ тебе, а тѣ при сѣ това казватъ: не, азъ ще ти стана съдия! (Г. Кирковъ: Кои са тѣзи, които нѣматъ доверие?) Слушаме съ горчивина тѣзи хора отъ името на цѣла партия да говорятъ противъ една партия, да я оскъбятъ и считатъ за способна едвали не само прѣстъпления да прави — и не правятъ никакво отстъпление, поголовно цѣлата партия, която се прѣдставлява, може би, отъ 30—40 души, които, слѣдователно, прѣдставляватъ най-малко нѣколко стотини хиляди избиратели — тѣзи лица искатъ да имъ се даде правото да осъдятъ тази партия, и непрѣмънно тѣ да съдятъ. Вие ни казвате: нямаме доверие въ васъ! Е добръ, ами защо непрѣмънно настоявате да имаме ние доверие въ васъ и вие непрѣмънно да ни съдите? (Г. Кирковъ: Никой не настоява, г-нъ Теодоровъ, но казваме: не ви позволяваме да се съмнявате въ насъ!) Въпросътъ е... (Г. Кирковъ: Той е въпросъ на Събранието! — Прѣдседателствующъ А. Франгъ: Моля Ви, г-нъ Кирковъ!) Всичкиятъ шумъ се е завелъ по личността на г. Габровски. Ако г. Габровски имаше малко понятие отъ деликатностъ...

Н. Габровски: Нѣмамъ нужда да взимамъ отъ Васъ уроци за моралъ! Само Вие нѣмате право да говорите за моралъ. (Шумъ.) Азъ много добръ Ви познавамъ! Отговорете на въпроса, който г. Урумовъ Ви задава!

Прѣдседателствующъ А. Франгъ: Съгласно чл. 33 отъ правилника, моля, искайте думата, г-нъ Габровски!

Т. Теодоровъ: Позволѣте ми да не Ви кажа мнѣнието си за Васъ, г-нъ Габровски, защото то е много долно! Не ща да Ви кажа моята прѣзрителна мисль заради Васъ.

Н. Габровски: Васъ Ви познава общественото мнѣние въ България!

Прѣдседателствующъ А. Франгъ: Моля, г-да, съгласѣте се, че така не могатъ да ставатъ прѣния! Моля г. г. ораторите да се не отправятъ къмъ личности.

Т. Теодоровъ: Ако имаше този тактъ у едно лице въ нашата срѣда, тази деликатностъ, която трѣбва да се прѣдполага и която е нераздѣлна отъ личността на всѣки порядъченъ човѣкъ; ако имаше, казвамъ, тази деликатностъ г. Габровски

още въ събота, при първия отзивъ отъ страна на заинтересованитѣ лица, се откажеше отъ тази честъ, сигурно е, че въ нашата срѣда между 170 души депутати или, ако щете, ограничете го, въ срѣдата на „честната и безпристрастна“ социалистическа партия... (Г. Кирковъ: Да, именно честна и безпристрастна, не като вашата гешефтарска!) Тежко ви! Вашата честъ и вашата съвѣсть не е по-скъпа отъ 600 л. на мѣсець! Това е моето убѣждение за васъ.

Г. Кирковъ: Вие сте лъжець, безобразникъ, парлатанингъ! Ние не се чернимъ отъ твоитѣ думи! Седни си, по-хубаво.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Моля, г-да, лично да се не отправите единъ къмъ други! Ако вие уважавате правилника, и ако искате да се не губи врѣме, не се отправяйте къмъ личности.

Т. Теодоровъ: Нека ме не прѣкъсватъ г. г. социалиститѣ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Вие дадохте лошъ примѣръ, г-нъ Яблански, за отвлечане отъ прѣдмета! — Продължавайте, г-нъ Теодоровъ.

Т. Теодоровъ: Г-да прѣдставители! И българскиятъ народъ ще узнае това чрѣзъ протоколитѣ, че социалистическиятъ избраникъ, г. Кирковъ, зема думата прѣди нѣколко врѣме, само и само съ цѣлъ да си излѣе отровата противъ народната партия, и говори за онова, което е писано въ в. „Миръ“, а не за онова, което се говори тукъ.

Г. Кирковъ: Защото вие сте клеветници отвънъ!

Прѣседателствующъ А. Франгя: Нѣмате думата, г-нъ Кирковъ!

Т. Теодоровъ: И азъ ви казахъ: сърдишъ се Юпитере — при всичко че нѣмате никакво сходство съ Юпитера — ти си виновенъ! Боли ви, заболѣло ви е отъ туй, което писа „Миръ“, и затуй държите такова поведение! (Г. Кирковъ: Васъ ви боли, васъ! Гледате да дойдете на червената маса, властъ искате!) Васъ ви е заболѣло и затуй станехте да говорите, какво билъ писалъ „Миръ“, какво станало по отговора на тронното слово, и тогазъ и еди-кога си. За никого така скъпо не е тайна, че социалистическата група, поне въ туй Събрание, е чисто и просто оппозиция на народната партия. (Смѣхъ отъ дѣсницата. — Г. Кирковъ: Въ много глупаво положение се намира народната партия!) За тая група вие още продължавате — и особено въ очитѣ на г. Габровски — още продължавате да бждемъ министри и да управляваме България, и той сѣ го е страхъ.

Д. Влагоевъ: Насъ не ни бѣше страхъ, когато вие съ шайки управлявахте България,

Н. Габровски: Когато по ваша заповѣдь ни ка-
сирала.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-да народни прѣдставители! По тоя начинъ прѣшниятъ сж невъзможни. Моля всички страни да бждатъ по-хладнокрѣвни и по-търпѣливи. Които искатъ да говорятъ, да поискатъ думата, съгласно правилника. И послѣ — на прѣдмета, г-да! Не се прѣпирайте за разни работи.

Д. Колевъ: Ограничете ги! Накарайте ги да мълчатъ!

Прѣседателствующъ А. Франгя: Азъ не ограничавамъ никого, а искамъ всѣки да говори въ границитѣ на правилника. Моля, г-нъ Теодоровъ, продължавайте.

Т. Теодоровъ: Сега, казвамъ си азъ, ако е явно, че социалистическата група е лошо настроена противъ народната партия, като група, ако вие чухте, когато се дебатираше по избора, г. Габровски да държи най-остъръ и прѣзрителенъ езикъ къмъ народната партия; ако вие днесъ чувате г. Киркова, който иначе е твърдѣ добродушенъ човѣкъ, да взема толкозъ ядъ въ себе си, както азъ никога не съмъ го виждалъ, и да стане да го изсипва върху народната партия, — питамъ азъ: умѣстно ли е, справедливо ли е да искате, щото непрѣмѣнно единиятъ отъ комисаритѣ, единиятъ отъ анкетгоритѣ да бжде непрѣмѣнно социалистъ? Какво право, какво основание имате вие, за да дадете тѣзи права на социалистическата група? Затова ли, че тѣ били партия безпристрастна, че сж били партия честна и принципиална? Позволѣте ми да кажа, че всѣка партия, всѣко едно лице, което взема да си приписва подобни качества, най-малкото, което може да се каже за него, е, че се забравя. Азъ мисля, че партия безчестна или партия честна нѣма. И азъ мисля, че всички тукъ, които сж въ Народното Събрание, безразлично на коя група принадлежатъ или народностъ, иматъ еднакво право на почитъ, иматъ еднакво право на уважение и еднакво да се считатъ за честни и добросъвѣстни. Не можемъ да дадемъ една квалификация само на социалистическата партия, нито тя не може да претендира, освѣнъ подъ рискъ да минатъ за хора малко сериозни. Ако това е така, азъ не мога да се съглася по-нататѣкъ съ тѣхъ, че тѣ сж хора на принципи. Тѣ сж хора на принципитѣ поне толкозъ, колкото сме и ние. Всички ние имаме принципи. (Д. Влагоевъ: Кажете вашитѣ принципи!) Ако тѣзи начала нѣкои отъ партиитѣ не винаги, а пѣкога и съвършено не сж ги изцѣлили, когато сж били на властъ, това ни дава право само въ извѣстни случаи за извѣстни партии да ги осждаме; но ние не можемъ да запазимъ това право за социалистическата партия, една партия, която досега не е дошла на властъ и не е имала възможностъ да прилага своитѣ начала, и която въобще проповѣдва начала

такива, които никога българският народъ не ще позволи да се прилагатъ. (Г. Кирковъ: Вие не дѣйте плака за българския народъ!)

И така, азъ казвамъ: най-доброто, което трѣбва да направи Народното Събрание по този изборъ, е слѣдующето: да запази своето хладнокрѣвие и да даде вѣнъ на свѣта, на общественото мнѣние въ България, единъ видимъ признакъ на безпристрастие, като избере лица за анкетири такива, които да се ползватъ съ едно очевидно безпристрастие въ работата и на които, слѣдователно, разпартътъ подирѣ да не носи единъ явенъ отпечатъкъ на подозрѣние въ пристрастие, а да носи презумция достовѣрна на безпристрастие. Азъ не казвамъ, че имаме въ срѣдата ни лица, които сж въ състояние да изопачатъ съвѣстѣта си и да отидатъ да констатирайтъ лъжливи факти. Не казвамъ това. Но, г-да народни прѣдстанители, ако вие знаете настроението на една извѣстна група къмъ друга, ако вие знаете личното настроение, симпатията или антипатията на едно лице къмъ друго, вие сте длъжни това лице да го не поставите въ изкушение, да отива да става сѣдия на другото, защото не е достатъчно да бъдешъ безпристрастенъ, а нужно е, щото всички хора да мислятъ и да вѣрватъ, че си безпристрастенъ. За единъ сѣдия може да се каже туй, което се казва за жената на Цезаря, че тя не само трѣбва да бѣде вѣрна на Цезаря, но трѣбва да се води така, щото всички хора да мислятъ и да вѣрватъ, че е такава. А пъкъ тѣй, както сте прѣдложили тая тричленна комисиия, тя отсега носи, поне въ лицето на двамата си членове, явни слѣди на пристрастие, тя е една тенденциозна съставена комисиия, на рѣшението на която, каквото и да бѣде то, никой нѣма да му се подчини и да признае, че е рѣшение издадено дѣйствително съвѣстно, а ще се приеме, че е едно рѣшение, издадено недобросѣвѣстно. За да се излѣзе отъ това положение, за да не дебатирате още единъ день и да не унижаваме още повече народното прѣдставителство върху този въпросъ — защото споредъ мене то се подхлъзна още когато допусна анкетата — нека вземемъ слѣдующето рѣшение: г. Гаговъ, или друго лице, което може да се прѣдложи отъ болшинството — слѣдъ като бюротъ се свѣщае съ болшинството, — но нека се прѣдложи едно лице, което има по възможностъ нужното спокойствие и хладнокрѣвие, което не е излѣзло по тоя изборъ да изкаже своето прѣдварително убѣждение въ тази или онази смисълъ; слѣдъ това да се влѣзе въ споразумѣние съ групитъ на демократическата и народната партия, които сж заинтересовани, въ лицето на своитѣ кандидати, да иматъ единъ сѣдъ безпристрастенъ, за да посочатъ тѣ другитѣ двѣ лица, било отъ срѣдата си, било отъ срѣдата на болшинството, на рѣшението на които ще иматъ довѣрие, и тогава така посоченитѣ три лица не могатъ да се не ползватъ съ довѣрието на Народното Събрание. Народното Събрание нѣма никакво основание да

казва, че тѣзи сѣдии, избрани по този начинъ, не заслужаватъ нашето довѣрие, защото то тогазъ ще изкаже единъ видъ недовѣрие къмъ своитѣ колеги, къмъ хората, на които честта трѣбва да се счита че е . . . (Не се чува.) Прѣпятствия отъ страна на правилника нѣма за да се постѣпи така, защото правилникътъ казва: „поне единъ отъ тримата трѣбва да принадлежи на групата, на която принадлежи самиятъ избраникъ, изборътъ на когото се анкетира. Правилникътъ, слѣдователно, не запрѣщава да мѣгатъ да бѣдатъ двама отъ сѣщата група, и допуска, че ако се анкетира единъ изборъ на болшинството, могатъ да бѣдатъ избрани двама души отъ болшинството. Въ този въпросъ не е важно, не е толкова страшно, че двѣ лица щѣли да бѣдатъ отъ меншеството, защото се прѣдполага, че тия двѣ лица отъ меншеството — макаръ и меншеството да е толкова честно и добросѣвѣстно колкото болшинството — тия двѣ лица ще се намиратъ подъ контрола на болшинството, което ще има единъ свой човѣкъ, и ако тѣ утаятъ нѣщо, той ще заяви. Искатъ ли болшинството да покаже на свѣта, че не е тѣрсило тенденциозно и не е искало да увеличи числото на партизанитѣ си съ незаконно касиране, така трѣбва да постѣпи. Въ случая отъ двѣ листи сж излѣзли лицата, на които се иска анкетирането на избора. Въ правилника не е могло да бѣде прѣвидено за случаитѣ, когато ще се анкетирайтъ лица отъ една листа, принадлежащи на различни групи, и азъ и миналия пътъ говорихъ, че опитътъ у насъ ни е научилъ, че въ борбата на партиитѣ обикновено 90% излизатъ хора отъ една листа и твърдѣ рѣдко се случва трима души, които се избиратъ, да принадлежатъ на три партии. Заради туй правилникътъ не е могълъ да прѣвиди случая, когато анкетиранитѣ лица ще бѣдатъ отъ двѣ групи, за да каже, че по числото на групитѣ, на които принадлежатъ кандидатитѣ, а е казано поне. Тая дума поне развѣрзва рѣшѣтѣ на Народното Събрание, и то, безъ да наруши правилника, може да направи слѣдующето. Г-на Габровски, който, както видѣхте, настоява quandе même да бѣде сѣдия на анкетираниитѣ, да го не избирате и да го не избирате именно затова, защото той настоятелно иска да стане сѣдия противъ волята на избраниитѣ, а на мѣсто него, ако искате, да се прѣдложи другъ членъ отъ социалистическата група — сѣ едно — но не и г. Кирковъ, който по такъвъ начинъ е изказалъ яда си, и не защото имаме страхъ . . . (Н. Габровски: Ами ако се изказатъ всички социалисти?) И ето защо. Ако стана азъ да напуснамъ г. Габровски и ако слѣдъ туй ме прѣдложеха да му бѣда сѣдия, не по неговия изборъ, но по едно дѣло, въ което той е заинтересованъ само за 5 л., азъ ще го считамъ за безчестие да му стана сѣдия, ще кажа, че съ него съмъ ималъ нѣкога твърдѣ дебели приказки, и нѣма да му стана сѣдия. Като азъ никога нѣма да го избира за мой сѣдия, така и той нѣма да избере мене. Трѣбва да имате прѣдвидъ, г-да народни прѣдставители, че г. Габровски

е отъ Търновския окръгъ, срѣщалъ се е съ тѣзи хора по агитацията си въ сѣлцѣта сѣла, и г. Габровски, когато отиде съ този ореолъ на сѣдия върху своитѣ противници, той ще иска съ това да си създаде единъ пиедесталъ, да застане по-високо въ очитѣ на хората. Ще му дадете ли това, нѣма ли да му го дадете, ще направите ли актъ на справедливостъ или актъ на угодничество, за да му удовлетворите желанието, върху което той два дена настоява, то е ваша работа. Но пакъ ще ви моля едно нѣщо. Насъ не ни е страхъ отъ касиране. Даже ако останемъ трима, пакъ нѣма да ни е страхъ. Сѣлата на партията не е въ количеството на тѣхнитѣ прѣдставители въ Народното Събрание; силата на партията е въ тѣхнитѣ дѣла, въ тѣхния активъ и тѣхния пасивъ, и силата имъ е въ народа. Така че, не се интересувамъ отъ това, че Буровъ щѣлъ да излѣзе. Той два пѣти е касиранъ и пакъ е идвалъ, и сега ако го касирате, пакъ ще дойде. И ще идватъ въ Народното Събрание Буровци отъ тая околия, докогато сж тѣ тѣзи Буровци, докогато ги знаемъ кои сж и какъ сж между населението, колкото и да бжде това неприятно на г. Габровски и на другаритѣ му. Но, г-да народни прѣдставители, менѣ ми е сжѣпа честта на това Събрание и колкото сме длѣжни тукъ да пазимъ интереситѣ на нашитѣ избиратели и на българския народъ, толкова сме длѣжни да пазимъ и това Народно Събрание. Но ако пердето ви се е пукнало и вие сте рѣшили да вървите по този пѣтъ, да ни касирате, тогава à la bonheur, на добъръ часъ!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Теодоровъ, Вие правите прѣдложение — дайте го писмено; или не правите?

Т. Теодоровъ: Азъ правя прѣдложение, бюрото да се консултира съ водителитѣ на опозиционнитѣ групи.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: То е свършенъ въпросъ — Народното Събрание се произнесе.

Т. Теодоровъ: Моето прѣдложение е да се постави друго лице, освѣтъ г. Габровски, и да се забрави всичко туй. Ето това е моето прѣдложение, и да се не подлага на гласуване, защото съ тия дебати, които станаха два дена, едно рѣшение въ утвърдителна смисълъ ще нацѣрби много авторитета на Народното Събрание, а едно рѣшение, което да отхвърля, може да бжде неприятно за прѣдложенитѣ лица. Заради това азъ прѣдлагамъ да се даде отиди и прѣдседателството, като вземе мнѣнието на водителитѣ на опозиционнитѣ групи, слѣдъ това да прѣдложи друго лице и да се свърши въпросътъ, да се избере единъ другъ, за да има единъ резултатъ съ морално значение.

Т. Начовъ: Г-да народни прѣдставители! Като вѣнѣцъ на толкова прѣния по Горноорѣховския изборъ, намислихъ да направя едно прѣдложение,

именно прѣдлагамъ, щото краснорѣчивата, логичната и твърдѣ смислената рѣчь на г. Яблански да бжде отпечатана на отдѣлно и да се разнесе на афиши по всички общини изъ България. (Смѣхъ. Ржкоплѣскания отъ дѣсницата.)

Д. Яблански: Вие заслужавате и по-други рѣчи!

Ю. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! Сега дойдохъ въ Събранието, понеже отсъствувахъ, не знай дебати, но доколкото слушамъ работата, намирамъ за твърдѣ неумѣстно, щото г. Габровски да бжде членъ въ тая анкетна комисия, по слѣдующитѣ съображения. При всичко че уважаемиятъ г. Габровски като адвокатъ е единъ интелигентъ и добъръ човѣкъ, но не трѣбва да бжде прѣдложенъ за анкетната комисия по тоя изборъ по слѣдующитѣ съображения. (Обажда тѣ се отъ дѣсницата: Той е избранъ.) Едно, защото той е говорилъ противъ правилността на избора, като е взелъ съображенията си отъ една неумѣстна контестация; второ, защото тѣ сж тамъ съперници постоянно, въ Горноорѣховската и Търновската околии, съ г. Бурова и Каранешева, (Н. Габровски: Това не е истина! Въ Горноорѣховската околия никога не съмъ се кандидатира! — Т. Теодоровъ: Истина е!) и, трето, което е най-главното, лицето, което ще бжде анкетирано, нѣма довѣрие въ него. По тѣзи съображения не трѣбва г. Габровски да отиде въ анкетната комисия, макаръ друго лице отъ партията на социалиститѣ да може да отиде, за удовлетворение на тази партия. Но г. Габровски да откаже.

И. Воденчаровъ: Г-да, азъ мисля, че трѣбва да се спремъ върху прѣдложението на г. Теодорова. И менѣ ми се чини, че прѣдложението на г. Теодорова не трѣбва да бжде прието, не трѣбва да бжде турено на гласуване, защото този въпросъ е рѣшенъ окончателно. Вие знаете, г-да народни прѣдставители, че, когато се повдигна въпросътъ за избиране анкетна комисия, прѣдседателството се свѣтѣва съ Народното Събрание и Народното Събрание даде мандатъ, пълномощно на прѣдседателството да прѣдлага членове на анкетната комисия. Прѣдседателството направи своитѣ прѣдложения подъ редъ, тѣзи прѣдложения се приеха и, азъ мисля, въпросътъ е свършенъ. Слѣдователно, прѣдъ видъ на факта, че ние става 2—3 дена говоримъ, да минемъ право и просто на дневенъ редъ.

П. Каравеловъ: Когато ставаше въпросъ за комисия, да ви кажа какво сте рѣшили. Бързо именно минаха тамъ. При третото име, когато се прѣдлагаше г. Габровски, раздадохъ се гласове, че се иска думата. Понеже отъ първитѣ двоица хора бѣхме доволни, приехме ги; за третия се поиска думата и се почнаха прѣнията. И азъ мисля, че, ако се приеме Вашето прѣдложение, ние сме напра-

вили най-голямо прѣстѣпление, особено прѣдседателството, което си знае обязаноститѣ: по въпросъ свършенъ — умрѣла кобила — не се говори три дена. (Прѣдседателствующъ А. Франгя: Вие взехте думата!) Обязани сте, щомъ не прѣкратаватъ прѣпятия, щомъ допускате да се говори три дена, нѣма съмнѣние, че трѣбва да се рѣши нѣщо. Възможно ли е да се говори три дена и да се не вземе рѣшение? (А. Урумовъ: Погрѣши прѣдседателството!) Тогава смѣнитѣ прѣдседателя! Ние сме доволни отъ прѣдседателя, но вие трѣбва да изкажете недовѣрие на този прѣдседателъ, който подиръ рѣшенъ въпросъ дава думата три дена да се говори. Вие може да рѣшите каквото щете, пакъ да приемете г. Габровски или не, каквото щете рѣшите. Три дена разисквания не може да има по въпросъ рѣшенъ. Ще ни се смѣятъ хората! Ние сме доволни отъ г. прѣдседателя, не можемъ да се оплачемъ отъ него, а вие каквото щете правѣте.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Една бѣлѣжка къмъ почитаемия г. Каравеловъ. Споредъ дневницитѣ, г. Каравеловъ поиска думата подиръ гласуването на избрания г. Габровски, за частно обяснение. (П. Каравеловъ: За да спра!) Азъ днесъ самичкъ се заинтересувахъ и видѣхъ това, че г. Каравеловъ е поискалъ думата не да говори по това, а за частно обяснение, и подиръ това се даде думата на други.

П. Каравеловъ: Азъ искахъ думата, за да спра гласуването за г. Габровски, защото считахъ, че това е въ разрѣзъ съ правилника, макаръ че азъ най-малко симпатизирамъ на този правилникъ. И този членъ е безуменъ. И въ Европа има правилници, а у насъ тълкуването на единъ членъ отъ правилника занимава три дена Народното Събрание. Но веднажъ се говорило три дена, вотирайте нѣщо правилно; приемѣте пакъ старото, но го вотирайте, защото иначе ще бѣде скандалъ. Азъ пакъ настоявамъ на прѣдложението: намѣсто г. Габровски да турите друго лице. Това е единственото правилно разрѣшение на въпроса, и това го вотирайте за ваша честъ.

Е. Начевъ: Г-да народни прѣдставители! (Глъчка. — Гласове отъ дѣсницата: 5 дена ни занимаватъ съ тоя въпросъ!) Азъ ще чакамъ да млъкнете, тогава ще почна. Г-да народни прѣдставители! Азъ никога не съмъ отегчавалъ Народното Събрание, никога не съмъ държалъ дълги рѣчи. Нѣма да направя това и сега. Азъ искамъ да допълня мисълта на г. Юрдана Теодоровъ, който каза, че понеже г. Габровски е водителъ на една партия въ Търновския окръгъ, той има интересъ винаги да бѣде противъ другитѣ партии тамъ — обстоителство, което всички знаемъ: тамъ, където има партизански разправии въ околнитѣ или въ окръжитѣ, вие винаги трѣбва да знаете, че партизанитѣ едни срѣщу други сж настроени. Слѣдователно, има се

мнѣние или мисли се, че онзи, който води партия тамъ, не може да бѣде така безпристрастенъ къмъ своитѣ противници. Тази мисълъ на г. Теодорова е много справедлива. Азъ мисля, г-да прѣдставители, не само вие, но и г. Габровски — къмъ когото имамъ голѣмо почитание — ще съзнае това и ще се откаже. Азъ, прѣди да се избере анкетната комисия, самъ бѣхъ при г. Габровски и казахъ, че е много добръ да бѣде избранъ единъ отъ г. г. социалиститѣ — това бѣше моето мнѣние, — защото никога не мисля, че нѣкой между тѣхъ ще има пристрастенъ. Понеже г. Каранешевъ заяви, че не е въ добри отношения съ г. Габровски, плюсъ това, което каза г. Юрданъ Теодоровъ, че единъ водителъ на партия не може да бѣде безпристрастенъ къмъ своитѣ противници, то дохождамъ до заключение, че ние ще направимъ голѣма несправедливостъ, ако изберемъ г. Габровски въ комисията по анкетиране избора въ Горноорѣховската околия. Азъ още вѣрвамъ, че г. Габровски нѣма да приеме този изборъ, макаръ и да го избератъ. (Т. Теодоровъ: Лъжешъ се много, не познавашъ Габровски!)

Д. Петковъ: Г-да прѣдставители! Нѣма да говоря върху лицата вече. Ще обърна внимание, съ нѣколко думи само, върху прѣдложението на г. Воденчарова. Вие знаете още завчера г. Воденчаровъ, или другъ отъ болшинството, повдигна пакъ сѣкия въпросъ, че не трѣбва вече да губимъ време да говоримъ, защото въпросътъ е рѣшенъ и трѣбва да минемъ чисто и просто на дневенъ редъ. Но Народното Събрание тогава прие, че трѣбва да се говори върху този въпросъ и го турихме на дневенъ редъ. Слѣдователно, подиръ толкова дебатиране правилно е прѣдложението на г. Каравелова, че трѣбва да се вземе рѣшение по този въпросъ. Какво ще бѣде това рѣшение, то е работа на болшинството, но прѣдложението има: лицето г. Габровски да се махне и вмѣсто него да се избере друго нѣкое. И г. прѣдседателътъ трѣбва да подложи на гласуване туй прѣдложение. Ще го приеме ли или не болшинството, то е негова работа, но има прѣдложение и трѣбва да се гласува. И даже да е рѣшенъ въпросътъ, пакъ, когато се повдигне въпросъ върху едно лице, че е желателно да се отмѣни, пакъ трѣбва да се турне на вотъ. Може болшинството да не приеме това прѣдложение на г. Каравелова, но мисля, че е свършено правилно да се вотира. Заради туй не може да се приеме прѣдложението на г. Воденчарова: да минемъ чисто и просто на дневенъ редъ, а ще трѣбва бюрото, за своята честъ, да вотира още единъ пътъ. Дали ще се приеме г. Габровски или отмѣни, то е работа на болшинството, но трѣбва да има единъ вотъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ нѣмамъ нищо противъ това, ако се приеме да се гласува върху прѣдложението на г. Каравелова. Понеже искате това нѣщо, нека се гласува: приема ли Народното

Събрание предложението на г. Каравелова или не; по то противоръчи на едно взето рѣшение отъ Народното Събрание. (П. Каравеловъ: Не бѣше взето още рѣшението!) Азъ се заинтересувахъ за тази работа и гледахъ стенограмитѣ. (Гласове отъ лѣвицата: Не е взето рѣшение!) Азъ не искамъ да се говори по-нататъкъ, но обръщамъ вниманието на Народното Събрание, че ще си противоръчи. Понеже опозицията прави това предложение, азъ нѣмамъ нищо противъ, усвоявамъ го, но за непослѣдователността на Събранието вие оставате отговорни. (Д. Петковъ: Има предложение отъ г. Каравелова.) Може да се гласува върху него.

Министъръ Х. Тодоровъ: Менѣ ми се струва, че г. прѣдседателътъ каза, че има нѣколко прѣдложения.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Да, азъ самъ ще ги чета, послѣ ще туря на гласуване тия прѣдложения по редъ.

Министъръ Х. Тодоровъ: Азъ това искамъ да кажа, че мнѣнието на Събранието бѣше, че нѣмаше предложение досега, докато формулира едно предложение г. Каравеловъ. (Д. Петковъ: За какво дебатираме тогава?) Моля да се изкажа! Досега нѣмаше едно предложение и туй е именно интересното въ днешното разискване. Въ всѣка камара по всѣко разискване трѣбва да има едно предложение. Миналия пътъ се избраха тия трима души и неусѣтно се подкачи едно разискване, което се остави да продължава. Кажете ми, кои отъ тия, които говориха, направиха едно копкретно, едно формулирано предложение? (Т. Теодоровъ: Азъ. — П. Каравеловъ: Азъ направихъ!) Нека да се изкажа, г-да! Всички говориха общо; ако вземѣхме да формулираме, г. прѣдседателътъ ще го сведе къмъ туй: да помоли г. Габровски да се оттегли. Както се прави въ други страни, трѣбваше да се формулира едно предложение за изключването на г. Габровски по тия и тия причини, и, вмѣсто него, да се пристѣпи къмъ избирането на друго лице. Въ сжщностъ предложението на г. Каравелова е, да се изключи г. Габровски. Върху това трѣбва да се гласува. Правилно ли е или не това предложение, то е другъ въпросъ. Ние искаме да се извадимъ отъ този чикмазъ-сокакъ. Говоримъ безъ да има предложение.

Д. Петковъ: Не е вѣрно, защото още завчера когато говорѣхъ, азъ се обърнахъ къмъ г. Габровски и го помолихъ да се откаже, или, ако не, да се избере друго едно лице отъ демократическата партия за членъ въ анкетната комисия вмѣсто него, или пъкъ отъ социалистическата партия.

Министъръ Х. Тодоровъ: Това искамъ да кажа: прѣдложенията трѣбва да бждатъ формулирани ясно; така щото, въ сжщностъ имаме предложение само отъ г. Каравелова.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Азъ заявихъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че има четири прѣдложения. Ще ги прочета и послѣ ще ги туря на гласуване тѣй, както сж направени.

Н. Цановъ: Г-да прѣдставители! Ето какъ е истината. Прѣдседателството се споразумѣваше съ разнитѣ групи — тия, които се интересуватъ за лицата. Когато г. подпрѣдседателътъ се е споразумѣлъ съ групитѣ и почита Народното Събрание, кой да прѣдлага лицата, ние всички дадохме довѣрие на прѣдседателството, защото прѣдполагахме, че ще прѣдложи тия лица, за които то се споразумѣ съ отдѣлнитѣ групи; затова му дадохме довѣрие, като прѣдполагахме всички, че именно тия лица ще излѣзатъ отъ прѣдседателската маса. Ние бѣхме, обаче, очудени при гласуването, когато чухме името на едно лице, за което не бѣше се споразумѣвало прѣдседателството. Въ това врѣме когато се прѣдложи отъ прѣдседателската маса г. Габровски, почнаха се чукания и никой не гласува, г-да. Туй е истината.

И. Воденчаровъ: Не е вѣрно!

Т. Теодоровъ: Това е истина!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Тишина, моля ви се!

Н. Цановъ: Сега, или прѣдседателството ще прѣдложи г. Габровски, ако то настоява непрѣмѣнно върху това лице, и тогава ще гласуваме, или ако мисли, че го е прѣдложило, азъ заявявамъ съмнѣние въ гласуването — ето ви! — съмнѣние ви заявявамъ въ гласуването. Прѣдложете, г-нъ прѣдседателю! Слѣдъ съмнѣние Вие знаете какво трѣбва да стане. (Д. Яблански: Не е гласувано! Трѣбва да се гласува!) Но не е станало гласуване, защото, когато се прѣдложи името на г. Габровски, се чука викания, чукания и никой отъ насъ не гласува.

П. Каравеловъ: Понеже е мое предложението, азъ ще ви кажа... (Глъчка. — И. Бобековъ: Това на говорилня се обърна! Колко пъти ще говорите?) Вие ли ме учите на умъ? Много сте простакъ!

Ето какво става. Азъ знаа, че се водиха прѣговори и менѣ ми казаха лицата — дохожда г. Каранешевъ да ми ги съобщи. (А. Урумовъ: Ама не е мѣсто сега да се разправя това! Може да сж водили прѣговори, обаче не сж достигнали до никакво споразумѣние съ нѣкоя парламентарна група. Така щото, не е вѣрно твърдѣнието на Цанова!) Моля, моля! Азъ не знаа какво е ставало; азъ казвамъ за себе си какво стана, защото азъ направихъ прѣдложението. И когато чухме г. подпрѣдседателътъ да казва имената: той каза първото, съ което азъ бѣхъ съгласенъ, и второто име, съ което тоже бѣхъ съгласенъ, а третото име когато се произнесе, още не бѣше свър-

шено гласуването и азъ веднага протестирахъ, защото не е съгласно съ правилника. Това ви казвамъ: не бѣше свършено гласуването и никакво гласуване не стана. Това е въпросътъ, а вие го гласувайте сега. (Глъчка.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Моля ви се, г-да!

Г-нъ Министърътъ на Финанситѣ има думата.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да! Азъ мисля, че ние бѣхме дошли до едно рѣшение; бѣхме дошли до сключването на дебатитѣ. Затова да се пристѣпимъ къмъ гласуването на прѣдложението и да не говоримъ по-нататѣкъ.

Д. Петковъ: Съгласни!

П. Каравеловъ: (Къмъ прѣседателя.) Гласувайте прѣдложението за г. Габровски!

И. Воденчаровъ: Да се гласува прѣдложението!

Прѣседателствующъ А. Франгя: Моля ви се тишина. Има записани двама души и не можемъ, споредъ правилника, да туримъ на гласуване, прѣди да се изкажатъ. (Глъчка. — Отъ дѣсницата: Какъ така? Какво ще говорятъ, когато дебатитѣ сѣ прѣкратени?)

Н. Габровски: Моля, за лично обяснение искамъ думата!

Прѣседателствующъ А. Франгя: По прѣдложението на г. Каравелова има господа, които искатъ думата, и съгласно правилника не мога да имъ откажа, а трѣбва да имъ дамъ думата.

Л. Дуковъ: Още три дена да говорятъ!

К. Мирски: (Къмъ г. Дукова.) Това не е твоя работа!

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Калчовъ има думата.

К. Калчовъ: Само нѣколко думи ще кажа. Азъ мисля, че не трѣбва да упрекаваме бюрото. Ето какъ си обяснявамъ азъ работата. На бюрото, съгласно правилника, бѣше възложено да прѣдложи тримата кандидати и, когато се прѣдложи третиятъ кандидатъ, не се разбра. Наистина, едни гласуваха, но едни помислиха, че бюрото криво тълкува правилника, като не прѣдложи кандидатъ отъ демократическата група. Подиръ това, естествено, бюрото бѣше длъжно да допусне да се говори върху тълкуването на чл. 12 и азъ разбирамъ, че всичко, което се говори, бѣше сѣ върху тълкуването на чл. 12. (И. Воденчаровъ: Право!) На това се уповава бюрото, като е допуснало тия дебати. А пъкъ че бѣше естествено да се говори върху тълкуването на чл. 12, то се разумѣва само по себе

си, защото отъ тази страна не се допушаше, че бюрото може да прѣдложи единъ членъ отъ едната група и отъ друга да не прѣдложи. И затова бюрото допусна да се говори. Тѣй шото, не трѣбва да се силаваме и да казваме, че е рѣшенъ въпросътъ за г. Габровски, защото, както каза и г. Пановъ, ако даже да е билъ рѣшенъ, той повдига съмнѣние и трѣбва да стане ново гласуване. Но казвамъ, че ако се говори толкова дълго, то е защото се повдигна въпросъ върху тълкуването на чл. 12. Азъ не взехъ участие въ тия дебати, но отъ това, което разбрахъ отъ всичкитѣ оратори, азъ не чухъ поне единъ да мисли, че бюрото е било право да прѣдлага за трети кандидатъ отъ друга една група, а не отъ демократическата. Азъ не чухъ отъ болшинството поне да се пледира върху тая кауза, т. е. че е било право да се прѣдлага не отъ демократическата, а отъ друга група. Затова азъ казвамъ, ако бюрото мисли, че е имало право да прѣдлага отъ групата на социалиститѣ, и сега постоянствува на това мнѣние, слѣдъ като е изслушало всичкитѣ дебати, съ други думи, ако бюрото мисли, че правилникътъ въ тоя случай не е тѣй, както се тълкува, а е въ полза както мисли бюрото, то да се тури на гласуване, за да се изчерпи въпросътъ веднажъ завинаги, защото ще се повдигне и върху други анкети сѣщата история, тѣй като имаме и други избори, дѣто сѣ избрани по двама и троица, и пакъ ще имаме разправии. Затова казвамъ, между бюрото и Събранието да се рѣши въпросътъ: какъ се разбира чл. 12 отъ правилника. Щомъ се изчерпи този въпросъ, ако се изтълкува тѣй, както бюрото го разбира, и ако настоява да прѣдлага г. Габровски, ще се гласува за г. Габровски; а ако се рѣши друго-иче, ще прѣдложи другъ членъ отъ демократическата група, ще гласуваме за други и ще се свърши въпросътъ.

Н. Габровски: Г-да прѣдставители! Менѣ ми се струва, че тукъ има едно колосално недоразумѣние. Два дена наредъ разискваме ние, въ двѣ засѣдания, и твърди се отъ едни, че изборътъ е станалъ, че прѣдложението, което е направило бюрото, е било прието; други твърдятъ, че това прѣдложение не било прието. Лично азъ нищо не мога да твърдя, защото, когато се гласуваше това прѣдложение и когато по него сте разисквали, азъ не бѣхъ тукъ, даже бѣхъ вънъ отъ Камарата, въ къщи бѣхъ. Сега тукъ приятелитѣ ме увѣряватъ, че резултатътъ не билъ обявенъ. (И. Воденчаровъ: Това не е вѣрно!) Това отъ една страна. Отъ друга страна фактътъ, че е дадено отъ бюрото право на прѣдставителитѣ да говорятъ по този въпросъ и двѣ засѣдания наредъ се говори, ме кара да мисля, че изборътъ не е гласуванъ. И тогава азъ питамъ: защо бѣха тѣзи апели къмъ мене, когато вие сте увѣрени, че тукъ изборътъ не е гласуванъ, че азъ не съмъ избранъ? Ако не е истина това... (Г. Кирковъ: Защо жертвувате врѣмето? Колко ви струватъ, г-да народняци, тия

двѣ засѣдания — кажете?) защо жертвувате времето на Събранието, което тъй щедро оплаквате тукъ? Едно отъ двѣтѣ: азъ бихъ желалъ бюрото да обяви, гласувано ли е или не. Ако не е гласувано, азъ нито има да приема нѣщо, нито въ нѣщо да откажа; азъ въ нищо не съмъ ангажиранъ. Ние се намираме въ положението прѣди гласуването. Това едно. И второ, че азъ не съмъ водилъ прѣговори съ бюрото, както сж водили другитѣ партии. Мене сж прѣдложили безъ да ме питатъ, безъ мое знание; азъ дойдохъ тукъ при единъ свършенъ фактъ и до тази минута даже не знаа какъ стои работата. Така щото, дилемата е слѣдующата: ако Народното Събрание приема, че има единъ вотъ положителенъ, че анкетната комисия е избрана, (Нѣ кой отъ лѣвицата: Не е истина!) въ такъвъ случай азъ питамъ, защо се продължаватъ разискванията и какво има да получимъ въ резултатъ? Ако ли пъкъ нѣма вотъ на Събранието, тогава въпросътъ остава откритъ, бюрото е и сега свободно да прѣдлага когото иска, тъй сжщо и ние сте свободни да прѣдлагате когото искате, а ние ще гласуваме, както разбираме, по нашата съвѣсть. Така щото, напразно бѣха тѣзи апели, които се отправяха къмъ мене. Азъ ви казахъ още завчера, че азъ лично не бихъ желалъ да участвувамъ въ тая анкетна комисия; но понеже всички правихте позивъ къмъ мене, признавайки че е станалъ изборъ и го мотивирахте съ туй, че ние не можемъ да бъдемъ безпристрастни, главно затова, защото сме се изказали за анкета, азъ мисля, че тукъ е въпросътъ за честъ, и азъ мисля, че моятъ умъ стои по-високо отъ вашето разбиране. (С. Арсениевъ: Малко скромностъ!) Азъ мисля, че мога да бъда безпристрастенъ и въ такъвъ случай, когато се касае въпросътъ за една анкета, и не бихъ желалъ, защото Теодоръ Теодоровъ може да хвърли нѣ какво съмнѣние върху мене, азъ на него да отстъпя въ този случай. Азъ мисля, че имамъ една съвѣсть, която ме ръководи въ всѣки случай. Но азъ мисля, че въпросътъ лесно се рѣшава, че бюрото е свободно, тъй сжщо и Народното Събрание е свободно да прѣдлага и избира когото иска, щомъ нѣма прогласенъ резултатъ.

Ето туй е моето мнѣние, което имамъ да съобщя, и съжалявамъ, че станаха такива дълги дебати съ пълно съзнание отъ една страна, че е имало вотъ, и съ пълно съзнание отъ друга страна, че е нѣмало вотъ. Да, азъ въ тая работа не съмъ замѣсенъ, защото не бѣхъ тукъ, когато сте ме прѣдлагали и когато сте гласували за мене, нито пъкъ съмъ участвувалъ въ прѣговоритѣ, които сж водени. (Гласове: Да се гласува!)

Е. Начевъ: Щомъ не сте вие избрани, понеже Вашата кандидатура прѣдлагаха, съобщѣте: оттеглете ли Вашата кандидатура?

Н. Габровски: Щомъ нѣма изборъ, за моята личностъ и дума да не става. Азъ разбирамъ, че не е имало изборъ.

И. Воденчаровъ: Има изборъ!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Тишина, г-да!

Г-нъ Министерътъ на Народното Просвѣщение има думата.

Министъръ Х. Тодоровъ: Азъ искамъ да улесня Народното Събрание, г-да! Не може да се мисли, че не е станалъ вотъ, понеже всички се отправяха къмъ г. Габровски да се откаже. Второ. Самото прѣдложение и сега на г. Каравелова значи това именно. Неговото искане е да се изключи Габровски; значи, Габровски е избранъ. (Н. Каравеловъ: Е това вече е много адвокатско!) Така щото, за да не отиваме много далечъ, за да не отиваме въ други прѣдложения и да влизаме въ нови обяснения, най-добръ е да се гласува това прѣдложение на г. Каравелова, именно, изключаване се г. Габровски, и слѣдъ това, ако се изключи, ще се пристъпи къмъ избора на друго лице. (Гласове: Добръ, Добръ! Да се гласува!)

Н. Габровски: Азъ заявявамъ, че понеже не съмъ билъ тукъ, когато се е гласувало, за мене изборъ нѣма. Понеже се оспорва, азъ имамъ основание да се съмнѣвамъ.

Д. Яблански: Нѣма изборъ. Правъ е г. Габровски.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля, г-да прѣдставители! Прѣдложението на г. Каравелова, което е сложено на масата на прѣдседателството писмено, е слѣдующето: „Третото лице въ анкетната комисия, вмѣсто г. Габровски, да се избере отъ демократическата група.“ Ония г. г. народни прѣдставители, които сж за прѣдложението на г. Каравелова, тъй както азъ го прочетохъ, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Събрание не приема. (Оспорване.) Тишина моля, г-да!

Квесторъ А. Самоковлийски: (Прѣброява гласоветѣ.) 55 души сж вдигнали ржа. (Е. Начевъ: 56 души!)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: (Меншество.) Народното Събрание не приема.

Н. Цановъ: Сега да прѣдложите г. Габровски, защото, ако смѣтате, че е станалъ изборъ, азъ заявявамъ съмнѣние. (Глъчка.)

Д. Петковъ: Вотирайте, бе джанъмъ!

Министъръ Х. Тодоровъ: Това прѣдложение, което се вотира, рѣши другото.

Министъръ М. Сарафовъ: Въ рѣшенията на Народното Събрание, г-да народни прѣдставители, не могатъ да играятъ мнѣнията на отдѣлни личности. Г-нъ Габровски може да е билъ тукъ, може

и да не е бил тукъ. Народното Събрание е взело едно рѣшение и съ сегашното рѣшение, което взехме, се потвърждава точно миналото рѣшение, което бѣхме взели. Нѣма какво да повтаряме. Заради това, ако г. Габровски и слѣдъ този втори вотъ иска да се откаже, тогава е другъ въпросъ. Но г. Габровски заяви, че нѣма намѣрение да се отказва, и азъ прѣдлагамъ да се мине на слѣдующия дневенъ редъ. (Гласове: Отдихъ!)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Давамъ петъ минути отдихъ.

(Слѣдъ отдихъ.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) На дневенъ редъ е провѣрката на избора въ Горнѣорѣховската околия относително народния прѣдставителъ г. Петковъ.

Докладчикътъ г. Теню Начовъ има думата.

Т. Теодоровъ: Гласуването какво стана? Азъ мисля, че трѣбва да се разрѣши въпросътъ за избиране на анкетната комисия. Самиятъ фактъ, че се положи на гласуване едно прѣдложение, дали трѣбва да се замѣни третиятъ кандидатъ съ членъ отъ демократическата група, показва, че се призна, че гласуване не е имало. Какъ, слѣдователно, може да се мине чисто и просто по-нататъкъ, безъ да стане гласуване върху избора на г. Габровски? Това нѣщо трѣбва да се изясни, инакъ ще бѣде явно беззаконие! Защо приказвахме тогава два дена? Азъ правя прѣдложение, защото е билъ споренъ изборътъ миналия пътъ, защото не е било констатирано болшинство и защото два дена станаха дебати, да стане едно гласуване сега.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Моля Ви се, г-нъ Теодоровъ, съ рѣшението на въпроса по прѣдложението на г. Каравелова този въпросъ е окончателно рѣшенъ отъ Народното Събрание. (Отъ лѣвицата: Не е рѣшенъ!)

Г. Кирковъ: Ние смѣтаме — отъ всичко туй, което се говори по-рано, отъ тѣзи свѣдѣния, които чухме, че гласуване не е станало, — смѣтаме, че прѣдложението на г. Каравелова не рѣшава въпроса прѣко, и затова молимъ народното прѣдставителство отъ страна на нашата група да се положи прѣкъсътъ. Не важи за насъ лицето. Да се прѣдложи третото лице и да се вотира.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ бихъ молилъ г. г. прѣдставителитъ отъ социал-демократическата група да се справятъ въ стенографическия протоколъ и ще видятъ, че тогава е станалъ вотъ, че се е прогласилъ изборътъ, и работата зарадъ насъ е свършена, и Народното Събрание така го разбира. Съ вота, който дадохме по прѣдложението на г. Каравелова, менъ ми се струва, не остава нищо повече какво да дебатирате, и какъвто прѣкъс

вотъ по-нататъкъ да даваме, какъвто новъ вотъ да дадемъ, то ще бѣде съ потвърждение на онова, което приехме съ прѣдложението на г. Каравелова. Азъ моля да не се повдига наново въпросътъ, а да се мине на дневния редъ.

В. Димитровъ: Г-да народни прѣдставители! Прѣди всичко трѣбва да заявя, че нашата група не може да приеме единъ мандатъ, който не ѝ е законно даденъ отъ самото народно прѣдставителство.

И. Воденчаровъ: Това не е вѣрно! Народното Събрание законно е дало своя вотъ — 20.000 пъти нѣма да се повръщаме върху единъ вотъ.

Ц. Таслаковъ: Два-три дена говорите, че има вотъ.

В. Димитровъ: Въ сѣбота, когато е станало гласуването за тримата членове отъ анкетната комисия, ние не сме присъствували тукъ. Г-нъ Габровски не е присъствувалъ: той е билъ у дома си и, когато дошълъ тукъ, намѣрилъ е дебати за неговия изборъ. Днесъ се открива отъ г. Найча Цанова, отъ г. Каравелова и отъ г. Петкова, че когато се е поставило на гласуване г. Габровски да бѣде избранъ, почнало се е чукане по чиноветъ и не се е провѣрилъ резултатътъ, дали дѣйствително г. Габровски е избранъ законно и редовно отъ народното прѣдставителство за членъ въ анкетната комисия. Слѣдователно, ние не можемъ да приемемъ единъ мандатъ, който не е даденъ намъ законно. Считаме, че народното прѣдставителство въ сѣбота е избрало двама души за анкетната комисия, а сега ще избере трето лице. Нека си избере който обича отъ народното прѣдставителство.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Ние се повръщаме и искаме да откажемъ работи, установени не отъ болшинството, но работи, установени отъ страна на самата оппозиция. И г. Петковъ въ своята рѣчь завчера, и днесъ, ми се струва, сѣщо, свеждаше въпроса къмъ това: г. Габровски да се откаже. Г-нъ Милковъ, ми се струва, правѣше прѣдложение да се видоизмѣни рѣшението. Г-нъ Мирски правѣше прѣдложение да се прѣрѣши въпросътъ. Никой не оспори тая работа! И когато отъ ваша страна, отъ страна на лѣвицата, се установява това нѣщо, не знамъ съ какъвъ повторенъ вотъ искате да занимавате Народното Събрание. (В. Димитровъ: Тѣ сж апелирали да се откаже г. Габровски отъ кандидатурата си. — Отъ дѣсницата: Не е вѣрно!) Кандидатура отъ страна на г. Габровски не е поставяна.

Не е право тѣй сѣщо твърдението на нѣкои г. г. оратори, които казваха, че прѣдседателството било длъжно споредъ правилника да се свѣщае и да вземе тѣхното съгласие. (Н. Цановъ: То се свѣщавъ, било ли е длъжно или не!) Въ правилника е казано изрично, за кои комисии прѣдседателството трѣбва да вземе съгласието на парламен-

тарните групи. Тѣ сѣ различнитѣ комисии по министерствата, бюджетарната комисия, комисията за разискване отговора на тронното слово и провѣрочната комисия. За анкетнитѣ комисии пийдѣ не е споменато; казано е само, че изборѣтъ става съгласно чл. 9, т. е. че се прави предложение и се гласува. А въ чл. 12 е опредѣленъ начина, по който ще стане изборѣтъ, отъ колко души състои анкетната комисия и е предвидено едно условие, че поне единиятъ грѣбва да бѣде отъ групата, на която принадлежи народниятъ прѣдставителъ, изборѣтъ на когото ще се анкетира. Заради това нѣщо, споредъ което схващане, нѣма нужда прѣдседателството да иска съгласието на групитѣ. Ако прѣдседателството е сондирало мнѣнието имъ, то остава негова работа. Слѣдователно, не може да става и дума за кандидатура на г. Габровски, не може да става и дума за оспорване на неговия вотъ. Защото, както и по-напрѣдъ казахъ, личността на г. Габровски нѣма нищо общо съ рѣшението на цѣлото Народно Сѣбрание. Той може даже да се откаже, може и да се не откаже, може да приеме или да не приеме, то е свършено негово мнѣние. Не може г. Габровски съ своето присѣствие тукъ да влияе на рѣшението на Народното Сѣбрание. Вотътъ, който имахме прѣди малко, прави свършено излишно да се поврѣщаме на тая работа. (Гласове: Изчерпанъ е въпросѣтъ!)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Минаваме на дневенъ редъ.

Г-нъ докладчикѣтъ по избора на г. Петкова има думата.

Докладчикѣ Т. Начовъ: Г-да народни прѣдставители! По този много шуменъ Горнѣорѣховски изборъ още въ комисията стана дума и зарадъ третия избраникъ, г. Димитъръ Петковъ. Но понеже както тукъ се интересува толкозъ много Народното Сѣбрание и стана толкозъ голѣмъ шумъ, също такѣвъ шумъ имаше и въ комисията пакъ по контестацията на г. Бурова, заради това и въ онзи шумъ пропадна, тѣй да се каже, въпросѣтъ за третия кандидатъ, да бѣде потвърденъ или не. Но азъ сѣ таки направихъ въпросъ — не мога да кажа положително на колко, но на нѣколцина и доволно членове отъ комисията — азъ сондирахъ мнѣнието, какво ще направимъ за третия избраникъ. Казаха ми: понеже чл. 12 отъ правилника е изриченъ, че анкетната комисия има работа да провѣри само онѣзи пунктове, които се съдържатъ въ контестацията, нѣма съмнѣние, че анкетиранието се касае само за двамата, а колкото се отнася до третия, той отъ само себе си е избранъ и нѣма освѣнъ да се положи на гласуване. Това е, което се спомена между нѣколко души членове, но формално рѣшение не се взе и не се взе затуй, защото и тамъ имаше същиятъ шумъ, както и тукъ. Азъ мисля, обаче, че въпросѣтъ за избирането на г. Петкова за народенъ прѣдставителъ отъ Горнѣорѣховската околия е свършено безспоренъ, и прѣдлагамъ да се утвърди.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване избора на г. Димитра Петковъ и моли ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, че г. Петковъ е избранъ редовно и правилно въ Горнѣорѣховската околия, да си вдигнатъ рѣжката. (Болшинство.) Народното Сѣбрание приема.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Арсениевъ има думата, да развие интерпелацията си къмъ г. Министра на Търговията и Земледѣлието.

С. Арсениевъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Както помните, моля интерпелация е мотивирана и, слѣдователно, едва има що да се говори по нея. Да я развие не е нужно, защото вие я чухте, когато се прочете. Едно нѣщо, което ми се вмѣнява въ обязаность да кажа, е, че тази интерпелация подема единъ въпросъ особено важенъ и, слѣдователно, заслужава и особено внимание. Интерпелацията ми се силае на основание закона за застраховане отъ градобитнина и на основание фактитѣ, които, както ще видите, когато отговори г. Министерѣтъ, ще видите, че фактитѣ и законнитѣ постановления говорятъ дѣйствително тѣй, както азъ интерпелирамъ. Знаете добръ, че споредъ закона за градобитнината облагатъ се всички данѣкоплатци, които плащатъ поземеленъ налогъ, съ 5%, на основание на чл. 13 отъ сѣщия законъ за градобитнината; а изплащането на градобитнината или загубитѣ отъ градобитнината става на основание на сѣщия законъ, по силата на чл. 12, и въ врѣмето на градобитния сезонъ. Ето какво казва чл. 12. (Чете.) „Обезщетението за загубитѣ отъ градобитнината се плащатъ отъ държавното съкровище най-късно два мѣсеца слѣдъ свършване на градобитния сезонъ.“ Понеже знаете, че прѣзъ 1900 г. падна градушка, която впоследствие констатираха респективнитѣ власти, естествено, тѣзи власти, слѣдъ като констатираха всичкитѣ загуби, трѣбваше да платятъ на всички производители онова пропорционално обезщетение, каквото фондѣтъ за изплащане загубитѣ отъ градобитнината разполага. Значи, по силата на чл. 12, трѣбваше веднага, въ два мѣсеца слѣдъ градобитния сезонъ, да се изплати загубата отъ 1900 г. На основание на туй азъ направихъ слѣдното запитване: „защо българското съкровище не е изплатило загубитѣ на ония, които претендиратъ и иматъ основание да взематъ обезщетение отъ градобитнината, защо не е изплатено прѣзъ сѣщата година и по врѣме на тоя сезонъ, а тѣзи загуби ги изплати едва въ края на 1901 г. и въ началото на 1902 г.“ По силата на сѣщото постановление на чл. 12, азъ питамъ г. Министра на Търговията и Земледѣлието да ми отговори: „защо съкровището не е изплатило загубитѣ отъ градобитнината, направени прѣзъ 1901 г., а именно ония загуби, които, както помните, възлизатъ почти наблизо 5.000.000 л. въ тая наша окайна България, ами е направило разпореждане, чрезъ земледѣлческитѣ каси, да се

дадатъ взаемообразно на производителитѣ, подѣ гаранцията на сѣжитѣ производители и още подѣ гаранцията, както помните, на правителството, когато сръпцу отпуснатитѣ взаемообразно пари се взема лихва отъ сѣжитѣ. Понеже въ чл. 12 е казано, че държавното съкровище плаща, слѣдва, че българското правителство, въ лицето на Министра на Търговията и Земледѣлието, трѣбва да направи постѣпки оврѣме да вземе пари отъ Министра на Финанситѣ и да изплати още веднага. Разбирамъ, че г. Министърътъ на Финанситѣ и г. Министърътъ на Търговията и Земледѣлието ще отговорятъ: „не можемъ да платимъ ония пари за сторенитѣ загуби прѣзъ 1900 г., защото тогава имаше законъ за десетѣка и че до прибирането на тия пари въ натура трѣбваше и много врѣме, пъкъ и много смѣтки, та не е могло да се направи. Въ всѣки случай, обаче, докато така ще ми се възрази отъ г. Министра на Търговията и Земледѣлието, менѣ ми се чини, че такова едно възражение ще бѣде слабо, защото ония, които плащатъ този данѣкъ, тѣ разбиратъ, че сръпцу тоя данѣкъ и тѣ ще добиятъ извѣстно възмездие. Тѣ плащатъ 5% върху поземелния налогъ и искатъ да имъ се изплати въ градобитния сезонъ; обаче, законодателятъ се е резервиралъ, защото още тогава се е прѣдвидѣло липса на възможность подѣлно да се заплати. (А. Урумовъ: Като виждате, че злото е въ самия законъ, съ какво право ще обвиняваме г. министра?) Моля, моля. Азъ повдигамъ единъ въпросъ, който мисля, че ще ви интересува, г-нѣ Урумовъ.

Сега дохождамъ до загубитѣ причинени отъ градобитнината прѣзъ 1901 г. Защо българското правителство, въ лицето на г. Министра на Търговията и Земледѣлието, е отишло да застави земледѣлцитѣ производители, данѣкоплатцитѣ, които плащатъ върху поземелния налогъ 5% за градобитнина, да взематъ взаемообразно пари, когато споредъ сѣщия чл. 13 трѣбваше направо да имъ се плаща отъ хазната, и защо най-послѣ тѣзи, които даватъ 5%, за да имъ се плати пропорционално отъ фонда, да плащатъ лихва на своитѣ пари?

Третиятъ пасажъ отъ моето запитване е: мисли ли правителството, въ лицето на г. Министра на Търговията и Земледѣлието, да направи потрѣбното, щото сумитѣ, отпуснати взаемообразно на земледѣлцитѣ, да ги поеме върху си, да освободи всички ония, които сѣ имали право на това обезщетение, и послѣ да имъ възвърне лихвитѣ одържани отъ земледѣлческитѣ каси? Това е моето запитване горѣ-долу.

Едно нѣщо, което още трѣбва да кажа, г-да народни прѣдставители, то е, че на основание на сѣщия законъ, застраховането отъ градобитнина става взаемообразно, значи, самитѣ производители даватъ извѣстенъ процентъ, на основание чл. 13, за да запазятъ своитѣ сѣидби отъ градобитнина. Докато е такъвъ законътъ, печално е, че впоследствие този законъ се оказа особено недѣлливъ, не изчерпва своята цѣль. И дѣйствително, имаше

основание всѣки данѣкоплатецъ да издигне гласа си противъ този законъ, да порицае и законодателното тѣло, да порицае и правителствата, да порицае и не почита и самия законъ, като законъ, който както казахъ, не изчерпва цѣльта си. И може ли иначе да бѣде? Азъ разбирамъ и всѣки отъ насъ разбира, че единъ законъ може да се почита тогава, когато се почита отъ едно правителство. Въ случая питамъ ви: българскитѣ правителства отъ 1900 г. досега почитали ли сѣ тоя законъ, когато въпрѣки чл. 13 не сѣ изплатили загубитѣ отъ 1900 г. и, най-сетнѣ, когато сѣ отишли да заставятъ български данѣкоплатци производители да взематъ пари взаемообразно и да плащатъ лихви? Азъ не ща да дамъ отговоръ: отговорътъ го има всѣки въ себе си и мѣлкомъ той е много обстоятелственъ и краснорѣчивъ. Истина е, че данѣкоплатцитѣ, на основание на тия недѣзи въ този законъ, които стоятъ подѣ редъ, иматъ основание да отрѣкатъ; защото, ако българското правителство екукутира и взема 5%, като имъ про- дава котлитѣ, тѣ могатъ смѣло да кажатъ: неда- вама; защото, се разбира, презумцията е такова, че българскитѣ данѣкоплатци плащатъ 5% върху прѣмитѣ налози, за да обезпечатъ своитѣ произ- ведения отъ градобитнина. Когато дори българ- скитѣ правителства не отиватъ да имъ плащатъ и това, което трѣбваше да се плати, споредъ чл. 13, послѣдната алинея, а именно толкова на стотѣ, колкото има отъ фонда събрани, по 5%, плюсъ 500.000 л., които дава българското прави- телство за усилянето му, съгласѣте се, г-да, че този законъ е несъстоятеленъ. Така щото, като изтъквамъ всички тия редъ нѣща, които твърдѣ умѣстно трѣбва да ни занимаватъ, азъ изтъквамъ и несъстоятелността на закона и надѣя се, че когато г. Министърътъ на Търговията и Земледѣ- лието ще ми отговори и слѣдъ като си запазвамъ правото да говоря, почитаемото Народно Събрание ще разбере важността на въпроса, който подемамъ, и ще се позанимае съ него.

Министъръ П. Абрашевъ: Наскоро слѣдъ като станяхъ министъръ, г-да народни прѣдставители, менѣ ми се прѣдстави случай да се занимая съ въпроса за изплащане на загубитѣ по закона за градобитнината. На 17 или 18 мартъ т. г. прѣзъ мои рацѣ мина едно писмо отъ Министерството на Финанситѣ, съ което писмо едва тогава се показваше размѣрътъ на десетѣка, събранъ прѣзъ 1900 г., върху който трѣбвало да се вземе 5 на стотѣ врѣхнина, която е прѣдвидѣна въ закона и отъ която се съставлява отчасти фондътъ за гра- добитнината. Още тогава, казвамъ, това обстоя- телство ме накара да разгърна закона и да видя какъ стои работата. Обезщетенията за градобитнината, които трѣбвало да бѣдатъ платени въ края на 1900 г., не сѣ били платени и прѣзъ 1901 г. Едва въ 1902 г. на 18 мартъ се даватъ свѣдѣния какъвъ е размѣрътъ на десетѣка за 1900 г., върху

който трѣбвало да бждат прѣсмѣтнати врѣхниниѣ, и тогава чакъ ставатъ репартиции за пострадалиѣ! Туй обстоятелство, казвамъ, ме накара да разгърна закона и да видя какъ стои въпросътъ за изплащането на градобитнината, защото и азъ знаехъ отвѣтъ, безъ да съмъ се занимавалъ специално съ постановленията на закона, че въ двумѣсеченъ срокъ отъ изтичането на градобитния сезонъ трѣбва да бждатъ изплатени тѣзи загуби. И трѣбва да призная, че когато прочетохъ чл. 12 отъ закона за градобитнината, азъ се смаяхъ. Азъ разбрахъ, че тукъ ние, т. е. министерството или министерствата сж направили не само едно онущение, но дори едно прѣстѣпление спрѣмо туй бѣдно земледѣлческо население, което плаща врѣхнини и очаква да му се плати обезщетението наврѣме, а между тѣмъ, то не само не му се плаща наврѣме, както прѣдвизжда законътъ, но дори и слѣдъ години не се плаща. Чл. 12 гласи така: (Чете.) „Обезщетението за загубитѣ отъ градобитнината се плаща отъ държавното съкровище най-късно два мѣсеца слѣдъ свършването на градобитния сезонъ.“ Градобитниятъ сезонъ се свършва на 26 октомврий, значи на 26 декемврий, било 1900 г., или 1901 г., обезщетенията споредъ закона трѣбвало би да бждатъ платени, но не сж били платени не само за 1900 г., но не сж били платени своевременно и въ 1899, 1898 и 1897, дори и за 1896 г., когато за пръвъ пѣтъ е билъ приложенъ законътъ. Даже хората, които сж прокарали този законъ, и тѣ сами сж отстъпили въ прилагането му! Вземамъ прѣписката за 1896 г. за изплащането на обезщетенията за градобитнината, когато г. Гешовъ е билъ министъръ на Финанситѣ, и чета слѣдующето. Писмото на Министерството на Финанситѣ е № 10.239, отъ 28 октомврий 1896 г. Това писмо е пратено до Министра на Търговията и Земледѣлието, като отговоръ на онова писмо на Министерството на Търговията и Земледѣлието, съ което се иска отпуцането както на 500.000 фр., които се прѣдвизждатъ по закона за фонда на градобитнината, така сжщо и онова на врѣхниниѣ. Ето какво казва буквално самиятъ г. Гешовъ, който е прокаралъ закона: (Чете.) „Въ отговоръ на отношението Ви отъ 15 того подъ № 4.393, честь имамъ да Ви съобщя, Г-нѣ Министре, че повѣреното ми министерство ще може да издаде платежна заповѣдъ за сумата, прѣдвидена въ § 19 на бюджета на Финансовото Министерство за текущата година, и да я тури на разположението на бюрото за градобитнината, щомъ това послѣдното пожелае“. — Т. е. сумата отъ 500.000 л. е готово да внесе. — „Колкото се отнася до врѣхнината за градобитнина, по 5% върху поземелния налогъ“ — а не, както казва г. запитвачътъ, върху прѣмитѣ налози — „сборътъ отъ нея ще може да се туря на разположението на сжщото бюро ежемѣсечно, споредъ както постѣпва въ държавнитѣ ковчежничества, които своевременно донасятъ за това въ повѣреното Ви министерство. Събирането врѣхнината за градобитнина не може

да стане по-рано отъ опрѣдѣленитѣ въ закона за бирницитѣ и оня за измѣнението му срокове“. И то е вѣрно, защото както по закона отъ 1894 г., така и по оня отъ 1901 г. има опрѣдѣленъ тримѣсеченъ срокъ, въ който се събира поземелниятъ налогъ, съ който налогъ пасдно се събиратъ врѣхниниѣ. И най-накрая на това писмо г. Гешовъ прибавя: „Ако е необходимо, щото и прѣди събирането на врѣхнината да се удовлетвориѣтъ пѣкои отъ пострадалиѣ, ще трѣбва авансъ, за разрѣшението на който ще сторитѣ добръ да се отнесете до Министерския Съвѣтъ.“

И така, вие виждате, че самиятъ създателъ на закона, г. Гешовъ, отстъпва въ прилагането на този законъ. Тоя г. Гешовъ, който е приелъ чл. 12 отъ закона, въ който ясно и положително се казва, че обезщетенията трѣбва да бждатъ изплатени въ два мѣсеца слѣдъ изтичането на градобитния сезонъ, казва, като министъръ на Финанситѣ, въ своето писмо до Министра на Търговията и Земледѣлието: „ние ще Ви туримъ на разположение само 500.000 л. държавно пособие, а колкото се отнася до врѣхнината, както ще постѣпва тая врѣхнина, така и ние ще я отпускаме“. По-надолу прибавя: „Ако е пѣкъ толкова необходимо“ — трѣбва да бждатъ платени обезщетенията въ двумѣсеченъ срокъ, казва законътъ, а не ако е необходимо — „ако е пѣкъ толкова необходимо да се изплатятъ веднага обезщетенията, отнесѣте се за авансъ въ Министерския Съвѣтъ“. Така се е гледало на въпроса, по прилагането на закона за застраховане земнитѣ произведения, отъ Министра на Финанситѣ, г. Гешовъ, прѣвъ 1896 г. Трѣбва да забѣлѣжа, обаче, че слѣдъ дълга прѣписка и слѣдъ като Министерскиятъ Съвѣтъ е разрѣшилъ този авансъ, изплатени сж били обезщетенията на пострадалиѣ земледѣлци, чини ми се, прѣвъ мѣсець февруарий или въ началото на мартъ. (Н. Габровски: Когато ставаха избори!) Това е за 1896 г.

По-нататѣкъ за 1897 г. Въ 1897 г. министъръ на Финанситѣ е билъ г. Теодоръ Теодоровъ. Какъ е билъ тогава прилаганъ законътъ?

Най-напрѣдъ Министерството на Търговията и Земледѣлието праща едно писмо до Министерството на Финанситѣ, № 47, отъ 10 януарий 1898 г., съ което моли да се отпусне сумата 500.000 л., за да може да изплатитѣ тона обезщетение. На това писмо никакъвъ отговоръ не се е получилъ. На 15 януарий Министерството на Търговията и Земледѣлието е отправило второ писмо, № 132, до Министра на Финанситѣ и го помолило, възъ основание чл. 12 отъ закона за застраховане земнитѣ произведения, да бѣде отпусната както сумата 500.000 л., която се прѣдвизжда въ закона като основа на фонда за градобитнината, така сжщо и врѣхнината. На това писмо сжщо не се е отговорило нищо. Тогава Министерството на Търговията и Земледѣлието, по приетия редъ отъ миналата година, внесе въпроса за авансиране врѣхнината въ Министерския Съвѣтъ и Министерскиятъ Съвѣтъ, съ едно постанов-

ление отъ 23 януарий 1898 г., разрѣшава на Министерството на Финансите да авансира на Министерството на Търговията и Земледѣлието сумата 5% върхунина върху поземелния налогъ за застраховане земнитѣ произведения отъ градобитнина за 1897 г., за да може да се изплатятъ констатиранитѣ загуби отъ градобитнината прѣзъ сѣщата година въ прѣдвидения отъ закона срокъ. Това е станало на 23 януарий 1898 г. Още веднажъ Министерството на Търговията и Земледѣлието е поискало отъ Министерството на Финансите, съ писмо отъ 28 януарий 1898 г., сумитѣ за съставяне фонда, обаче, и това писмо е останало безъ отговоръ. На 9 февруарий 1898 г. се праща друго едно писмо въ Министерството на Финансите, съ което, като се излага, че Министерскиятъ Съвѣтъ е разрѣшилъ вече авансъ отъ върхуината, моли се, този авансъ да се отпусне чрѣзъ Банката. Подиръ това писмо, отъ Министерството на Търговията и Земледѣлието сѣ били отправени още 6 писма № № 488, 874, 1.226, 1.227 и 1.572 и тѣзи писма сѣ останали безъ отговоръ, докато най-сетнѣ Министерътъ на Финансите праща едно писмо № 6.577 отъ 14 юлий 1898 г., въ което се казва слѣдующето: (Чете.) „Загубитѣ отъ градушката прѣзъ 1896 г. сѣ изплатени, като сѣ разпрѣдѣлили напълно между пострадалитѣ земледѣлци сумитѣ 500.000 л. и 918.745 л. прѣдвидени въ бюджета за 1896 г., първата за държавно пособие на фонда за градобитнината и намаление поземелния данѣкъ, вслѣдствие стихийни поврѣждания, а втората ($\frac{1}{20}$) да постѣпи отъ поземелния данѣкъ опрѣдѣленъ на 18.374.900 л. Сѣщитѣ суми, прѣдвидени за сѣщитѣ цѣли въ бюджета за 1897 г., били разпрѣдѣлени по сѣщия начинъ и на нѣкои пострадали окрѣжи било вече изплатено“. Истина е, че на нѣкои е било изплатено. „Разпрѣдѣлението, обаче, напълно горнитѣ суми между пострадалитѣ земледѣлци е съвършено неправилно, тѣй като никога не може да се прѣдположи, че цѣлитѣ поземеленъ данѣкъ, прѣдвиденъ въ бюджета, ще може всичкитѣ да се събере, та да постѣпи принадлежащата се на фонда за градобитнината частъ. Освѣнъ това, отъ сумитѣ, които се припадатъ на фонда, слѣдва да се намали държавниятъ данѣкъ, който се опрощава вслѣдствие стихийни поврѣждания — огънь, буря, филуксера (за лозята) и наводнения — както това се прѣдвижда и отъ бюджета, който въ дадени случаи има сила на законъ, а извѣстно Ви е, че миналогодишнитѣ наводнения причиниха голѣми загуби на земледѣлитѣ. Точни данни за намаленията, които ще прѣтърпи фондътъ за градобитнината за 1896 и 1897 г., още нѣмаме; досега се знае само, че отъ държавния поземеленъ налогъ ще трѣбва да се намали: за 1896 г. за загуби отъ филуксерата по лозята 32.692 л. и 82 ст.; за 1897 г. за загуби отъ филуксерата по лозята 33.778 л. и 24 ст. и поврѣждания отъ стихии 667.929 л. Всичко 734.400 л. и 06 ст., които ще трѣбва да се взематъ отъ сумитѣ, принадлежащи се на фонда, защото

инакъ тѣ ще останатъ като дефицитъ на бюджета. За да се избѣгне, прочее, дефицитътъ въ бюджета, азъ намирамъ засега за възможно да туря на разположението Ви сумата 200.000 л. ср. за изплащане загубитѣ отъ градобитнината прѣзъ 1897 г., за която цѣль Ви прилагамъ тукъ и надлежното извѣстие.“ Това се пише на юлий мѣсець 1898 г. Виждате, прочее, и тукъ какъ се прилага законътъ. Отъ една страна, не само се закѣснѣва отъ срока, който се прѣдвижда въ закона, но Министерството на Финансите намира за умѣстно да извади отъ фонда седемстотинъ и толкова хиляди франка за стихийни поврѣди. (Я. Забуновъ: Значи, въпрѣки закона е това!) Азъ нѣма да Ви отговарямъ. Това е за 1897 и 1898 г.

По-нататѣкъ, г-да народни прѣдставители, азъ бихъ могълъ да ви прочета прѣписката по изплащане обезщетенията за 1898 и 1899 г. и да дойда до тази година, за да се убѣдите, че прилагането на закона е вървѣло сѣ така. Никога въ срока, прѣдвиденъ въ чл. 12, обезщетенията не сѣ изплащани, и азъ мисля, че министритѣ на финансите, които не сѣ изплащали въ срока тия обезщетения, сѣ се основавали, въ всѣки случай, пакъ на закона. Въ 1895 г., когато се прокарваше законътъ за градобитнината, земледѣлческото население бѣше опоено отъ радостта, че е настѣпилъ края на неговитѣ страдания; че държавата простира своята мощна рѣка върху него за да го ограда отъ бѣдѣщи нещастия, като поема върху си задѣлжението въ единъ опрѣдѣленъ срокъ, само срѣщу една върхунина отъ 5%, да му плати всички обезщетения. Така мислѣше цѣлото население. Не знаа дали е така мислило и министерството, което е внесло закона; не знаа сѣщо дали сѣ мислили така и народнитѣ прѣдставители, които сѣ гласували този законъ, защото, да ви кажа правото, азъ направихъ справка въ дневниците и не можахъ да намѣри разисквания при приемането на чл. чл. 12 и 13. Знаа само едно нѣщо, че това, което е било градено въ чл. 12 отъ закона за градобитнината, е било окончателно разрушено съ чл. 13 отъ сѣщия законъ. И този именно чл. 13 е далъ основание на Министерството на Финансите да изплаща обезщетенията така, както сѣ били изплащани отнапрѣдъ, както ги изплащаме и сега. Чл. 13 казва така: „Изплащането причиняванитѣ отъ градъ загуби става отъ фонда, който се образува чрѣзъ ежегодна върхунина съ максимумъ 5% отъ поземелния налогъ.“ Отъ една страна държавното съкровище плаща обезщетенията споредъ чл. 12 отъ закона въ двумѣсеченъ срокъ отъ изтичането на градобитния сезонъ, а отъ друга страна плащането става отъ единъ фондъ, който се образува — отъ какво? — отъ 500.000 л., които дава съкровището, като държавно пособие, и отъ 5% върхунина върху поземелния налогъ. Значи, за да могатъ да почнатъ плащанията на обезщетенията, трѣбва да се състави фондътъ, и тамъ е всичката работа. Фондъ трѣбва да има! Фондътъ ще се състави отъ

500.000 л. държавно пособие. Е добръ, тѣхъ ги има, както е казалъ и министърътъ г. Гешовъ, тѣ сж на ваше разположение; но колкото се отнаси до връхнината, тя трѣбва да постѣпи, и на васъ, пострадавшиѣ земледѣлци, ще трѣбва да бѣде платено когато постѣпи тая връхнина; по-рано нѣмате право да претендирате, защото сте събучастници въ едно взаимно застраховане, и вамъ обезщетенията ще се платятъ когато се внесатъ премиятѣ. Докато не бѣдатъ внесени тия премии, нѣма да ви се плати. Ето това е вкратцѣ отговорътъ на общото питане: защо Министерството на Търговията и Земледѣлието не плаща обезщетението въ срока, съгласно чл. 12 отъ закона за градобитнината. Защото, ще приповторя, самиятъ законъ е оставилъ една голѣма дупка, въ която всѣки министъръ е могълъ да минава свободно и да плаща обезщетенията когато намѣри удобенъ моментъ. Самиятъ законъ е създалъ това неспосно положение за земледѣлцитѣ, и тукъ нѣма кой да се обвинява. Само законътъ може да се обвини.

Частно за закъснѣване плащането на обезщетенията за 1900 г. Обезщетенията за 1900 г., г-да народни прѣдставители, не сж могли да бѣдатъ изплатени наврѣме по причинитѣ, които изложихъ и които се криятъ въ самия законъ, отъ една страна, и, отъ друга страна, поради десетѣка. За да е могла да стане репартицията на пострадавшиѣ земледѣлци, трѣбвало е да се знае размѣртъ на десетѣка. Както знаете, имаше десетѣкъ въ натура, имаше и париченъ десетѣкъ. Отъ натуралния десетѣкъ за 1900 г., напр. отъ царевичния, послѣднитѣ партии едва сж продадени прѣзъ мѣсець априлий 1901 г. А пѣкъ колкото се отнаси до паричния десетѣкъ, той е билъ промѣненъ нѣколко пѣти. Понеже облаганитѣ сж такѣвъ десетѣкъ сж се оплаквали въ министерството, то министерството и миналата година, 1901 г., прѣзъ лѣтото е нареждало нови провѣрки. Та, казвамъ, едва на 19 мартъ тая година е станалъ извѣстенъ размѣртъ на десетѣка. И върху тоя размѣръ като е размѣрната връхнината 5%, е могло да се направи репартиция. Ето причинитѣ, по които е закъснѣло изплащането на обезщетенията за 1900 г. Това е вкратцѣ отговорътъ, който имахъ да дамъ на първото питане на народния прѣдставителъ г. Арсениевъ.

По-нататѣкъ г. Арсениевъ пита: защо въпрѣки сжщия чл. 12 не се изплащатъ направо обезщетенията за миналогодишнитѣ загуби отъ градобитнината, а чрѣзъ земледѣлческитѣ каси въ видъ на заемобразни аванси, като се заставятъ да плащатъ и лихви? Даже и сега, при развиването на своята интерпелация, г. Арсениевъ употрѣби думата: защо сте заставили земледѣлцитѣ да взематъ отъ каситѣ пари? Ние не ги заставяме, а тѣ молѣха да имъ се притечемъ на помощъ. Понеже не можеше да се изплащатъ обезщетенията, даваше имъ се авансъ като помощъ отъ насъ. Защото, както казахъ, законътъ така е съставенъ, че не може да се направи упрекъ на министра, че не било платено на срока.

А понеже земледѣлцитѣ се нуждаятъ, каситѣ протѣгнаха своята рѣка на помощъ на земледѣлцитѣ чрѣзъ аванси, разбира се, срѣщу лихви.

На питането на г. Арсениева: не може ли държавата да прѣхвърли върху себе си даванията на земледѣлцитѣ на каситѣ, азъ ще отговоря, че такова нѣщо не можемъ да направимъ, както не можемъ да поемемъ върху себе си и лихвитѣ. Ние съзнаваме, че земледѣлцитѣ сж опѣтени. (С. Арсениевъ: Азъ разбирамъ даденитѣ суми срѣщу градобитнината! Не разбирамъ всичкия дългъ на земледѣлцитѣ!) И азъ разбирамъ, че е само за градобитнината, и казвамъ, че и туй не можемъ да направимъ. Истина, че ако да бѣха земледѣлцитѣ прави да искатъ обезщетенията въ срока, който прѣдвѣжда чл. 12 — двумѣсеченъ срокъ — и ние да станѣхме причина за закъсненията и тѣ да вземѣха по наше указание отъ каситѣ пари срѣщу лихва, тогава можеше да има извѣстно основание да кажатъ: вие ни карахте съ не наврѣмненото плащане да вземемъ пари отъ каситѣ, вие ни доведохте до това положение и за закъсненията ние плащаме лихви на каситѣ — платѣте и вие на насъ. Обаче, чл. 13 е единъ щитъ за насъ. Той казва, че ние ще платимъ тогавъ, когато ще се състави фондътъ. Фондътъ не е билъ съставенъ и, слѣдователно, ние не сме могли да платимъ.

Отъ тия кратки бѣлѣжки, които направихъ въ отговоръ на интерпелацията на г. Арсениева, г-да прѣдставители, азъ мисля, че вие ще си направите своето заключение, че прибързанитѣ закони винаги такива резултати ще даватъ. Ето единъ законъ за градобитнината, който е билъ прибързано внесенъ, прибързано прокаранъ и при прилагането той не е далъ ония резултати, които биха могли да се очакватъ отъ него. И затова мисля, че сега, когато министерството е взело грижата да изработи новъ законъ за градобитнината, трѣбвало би г. г. земледѣлцитѣ да иматъ повече търпѣние и въра, и министерството ще направи своя дългъ и ще гледа да избѣгне ония лоши страни, които се съглеждатъ въ закона отъ 1895 г., който сега прилагаме.

Туй имахъ да кажа.

С. Арсениевъ: Г-да народни прѣдставители! Отъ всичко туй, което ми отговори г. Министерътъ на Земледѣлието и Търговията, азъ съмъ недоволенъ. Всичко на всичко той слага отговорността на несъстоятелността на закона за градобитнината. Вѣрно е, че той нищо не може да направи мимо този законъ, но въ чл. 12 е казано, че изплащането трѣбва да става прѣзъ градобитния сезонъ, до 26 декемврий най-късно. Да, но отъ друга страна казва: така е било въ 1896 г., така е било въ 1897 г., така е било и въ 1898 г., и ние, казва, нѣмаме пари. (Министъръ П. Абрашевъ: Не казахъ тѣй!) И затуй, понеже земледѣлцитѣ сж платили и искатъ пари, бѣхме принудени, като искатъ, да направимъ потрѣбното, за да могатъ да взематъ заемобразно и, слѣдователно — вади

заключение — като взиматъ взаимоотношно, защото бюджетното упражнение се приключва слѣдующата година прѣзъ мартъ мѣсецъ, когато окончателно се прибиратъ данъцитѣ, били сме принудени да направимъ потребното, а, слѣдователно, по-нататъкъ трѣбва да си платятъ лихвитѣ, защото сж взели взаимоотношно. Право да ви кажа, г-да народни прѣдставители, единъ такъвъ отговоръ е слабъ. Ако споредъ чл. 13 „изплащането на причиняванитѣ отъ градъ загуби става отъ фонда, който се образува чрѣзъ ежегодна връхнина съ максимумъ 5 % отъ поземелния налогъ“, и ако споредъ чл. 12 трѣбва да се плати въ градобитния сезонъ, азъ не освобождавамъ българскитѣ правителства отъ да не изплащатъ наврѣме. (А. Урумовъ: Ами закона за бирницитѣ какво да правимъ?) Закона за бирницитѣ не желая да зная! (А. Урумовъ: Тогава други прѣдставители ще интерпелиратъ, защо не прилага този законъ!) Азъ искамъ да изтъкна, първо, че българскитѣ правителства, съгласно съ този законъ, не сж изплатили наврѣме градобитнината на хората, и, ако законътъ е такъвъ, азъ никого не освобождавамъ. По-нататъкъ, смѣ ли едно правителство да каже: нашиятъ законъ е несъстоятеленъ и на основание на туй, понеже нашата бюджетна година се свършва на августъ мѣсецъ, и тогава виждаме какви сж връхнинитѣ, тогава ще платимъ? Смѣ ли едно българско правителство да се оправдава съ туй: нашиятъ законъ като несъстоятеленъ, като не сме прѣдвидѣли, че бюджетното упражнение се свършва слѣдующата година прѣзъ августъ мѣсецъ, то станало едно опущение и затуй се усѣща една аномалия между закона за градобитнината и другитѣ закони? Не; азъ не оправдавамъ никого и мисля, че законно основание ще иматъ българскитѣ данъкоплатци да откажатъ да даватъ (Отъ министерската маса: О-о!) и че иматъ законно основание затова, защото, по силата на другъ законъ, фискътъ като ги екскутира, за да вземе 5% върху прѣкия налогъ, естествено и този, който плаща 5%, има основание да иска отъ правителството, безъ да пита, е ли законътъ за градобитнината съгласенъ съ закона за бирницитѣ, има ли пари, нѣма ли пари — не иска да знае. Ето защо, азъ мисля, че отговорътъ на почитаемия Министъръ на Земледѣлието и Търговията е слабъ, неоснователенъ.

Послѣ, има и друго нѣщо. Може ли да става дума, че едно правителство ще отговори тѣй, както е въ настоящия случай: като нѣмаме пари, не сме могли да направимъ друго нѣщо, освѣнъ да прѣпоръчаме на земледѣлцитѣ каситѣ, понеже тѣ сж желали да посрѣцнатъ своитѣ нужди, и, слѣдователно, както казахъ най-напрѣдъ, като сж взели взаимоотношно, въ авансъ, трѣбва да си платятъ лихвитѣ? Че за какъвъ дяволъ плаща българскиятъ производител 5 %? Затова ли за да взема взаимоотношно? (Я. Забуновъ: И да плаща лихва!) И да плаща лихва?! Азъ мисля, че той плаща 5% по силата на закона, за да иска и трѣбва да му се

плаща въ урѣченото врѣме. Ето защо, казвамъ, всички български правителства и законодателни тѣла сж много виновати и ето защо е подробенъ и авторитетътъ на правителствата въ България, и на законитѣ особено. Така че, слѣдъ като всичко това е така, какво остава на насъ, народнитѣ прѣдставители, и на българското правителство? Първо, мисли ли българското правителство да направи потребното, за да поеме лихвитѣ, удържани отъ земледѣлческитѣ каси отъ производителитѣ, на които е плащано обезщетение взаимоотношно, и, послѣ, мисли ли да направи нѣщо, да се измѣни този законъ, или, като несъстоятеленъ, да го прѣмахне, да не се плаща и да не хранятъ нѣкакви чиновници на основание на този законъ?

Министъръ П. Абрашевъ: Ще отговоря само на послѣдното питане на г. интерпелатора: ако министерството намира, че този законъ е несъстоятеленъ, какво мисли да направи съ него? Мисли ли министерството да внесе другъ законъ, съ който да замѣни настоящия, или какво мисли да направи? Азъ отговарямъ: ако ние не бждемъ въ състояние да приготвимъ единъ свѣсенъ законъ и да го прокарваме въ идущата сесия, по-хубаво е този законъ да го нѣма. Азъ съмъ напълно съгласенъ съ Васъ, че този законъ абсолютно не постига цѣльта си. Но да прибързаеме да промѣнимъ единъ законъ, който въ прилагането се е показалъ недостатъченъ, лошавъ, съ другъ непроученъ достатъчно, менъ ми се чини, че туй не трѣбва да прави единъ министъръ на Търговията и Земледѣлието.

Колкото се отнася до прѣхвърляне лихвитѣ върху държавата, азъ поканвамъ г. Арсениева да седне на това мѣсто и той да ги прѣхвърли.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Интерпелацията на уважаемия г. Арсениевъ излиза отъ буквата на единъ членъ отъ закона за градобитнината. И когато г. Арсениевъ хвърли обвинения спрѣмо държавното съкровище, струва ми се, че той грѣши малко, като не взима прѣдъ видъ общия духъ на закона, сжщността на самата работа. Г-нъ Арсениевъ се улавя за опрѣдѣлението на чл. 12, че до 2 мѣсеца трѣбва да се плати градобитнината. Това е единъ въпросъ, споредъ мене, второстепененъ — въпросъ за срока само. Сжщността на закона почива въ първитѣ негови членове и въ чл. 13. И когато става дума за това плащане на градобитнината, азъ бихъ желалъ г. г. народнитѣ прѣдставители да бждатъ добрѣ освѣтлени, каква е цѣльта на закона, каква тежестъ се налага на държавното съкровище и налага ли му се тежестъ и какво иматъ право да очакватъ земледѣлцитѣ, които би пострадали отъ градобитнина, споредъ тоя законъ. Принципиаленъ въпросъ е този, че държавата не става осигурителъ на земледѣлцитѣ. (С. Арсениевъ: Взаимно осигуряване!) Държавата става единъ видъ покровителъ, единъ видъ помощникъ на едно дружество,

което се съставлява от всичките земеделци въ Княжеството. Всичките земеделци въ Княжеството съставляват едно взаимно осигурително дружество. Държавата прави от своя страна едно нѣщо, което влиза въ нейните привилегии, то е да задължи земеделците да бъдат членове на туй дружество и да имъ фиксира отъ друга страна премията, която трѣбва да плащатъ, за да могатъ да очакватъ обезщетение. Държавата има направено и друго едно нѣщо. Тя, понеже освобождава себе си отъ известни загуби, които я постигатъ споредъ закона за поземелния данѣкъ или за десетѣка, именно отъ ония загуби, които тя понася вслѣдствие убиването отъ градъ известни земни произведения, зарадъ това, което тя губи, държавата дава отъ своя страна известна помощъ и тая помощъ е фиксирана, тя е 500.000 л. По-нататѣкъ държавата нѣма никаква отговорностъ. Държавата има само една отговорностъ — тя е да надзирава функционирането на това дружество. Държавата зема върху си само, тъй да кажа, морална отговорностъ, защото управителното тѣло на дружеството се плаща пакъ отъ фонда за градобитнината. Покрай това държавата има материална отговорностъ за ония 500.000 л. Държавата, слѣдователно, се е освободила, т. е. духътъ на закона и проведениятъ въ него принципъ я освобождава отъ друга отговорностъ — вие ще простите, дѣто не споменавамъ членове на закона, защото това нѣма значение: азъ ви говоря въ духа на закона и това може да проверите като прѣгледате самитѣ членове на закона, ако обичате. Държавата казва: подъ моя протекция вземамъ управлението на този фондъ, който ще се състави отъ премиятъ, които плащатъ земеделците, и отъ 500.000-тѣ лева, които азъ давамъ. За да видите, г-да, че държавата не носи никаква отговорностъ, ще ви покажа на обстоятелството, че на земеделците нѣ е гарантирано нѣкое обезщетение, т. е. размѣрътъ на обезщетението не е гарантиранъ. Това напълно отговаря на духа на взаимното осигуряване. Взаимното осигуряване почива на основата, че всички осигурени, т. е. всички членове на дружеството, се задължаватъ да внесатъ известна премия въ размѣръ на риска, на който сж изложени, съ условие така събраната сума да се раздѣли между ония само членове, които наистина пострадатъ. Ако имаше единъ осигурител, ако държавата напр. бѣше осигурител, или едно дружество, това нѣмаше така да бѣде: и държавата като осигурител, и частното дружество щѣше да гарантира известно обезщетение на пострадалитѣ. Въ нашия законъ е прѣдвидено, че загуби до 20% не се взематъ въ внимание. Ако имаме единъ осигурителъ и той можеше да постави такова условие, на всѣки начинъ щѣше да се задължи да обезщети напълно всичките по-големи загуби. Та ако не всичката загуба, то осигурителътъ щѣше да опрѣдѣли най-големия размѣръ на обезщетението. Осигурениятъ щѣше да знае отнапредъ точно какво има да очаква, ако го сполѣти

злото. Но въ нашия случай не е казано такова нѣщо. Въ закона, струва ми се чл. 13, се говори за една репартиция, за едно разпрѣдѣление. Казва се какво? „Задължаватъ се всички производители върху поземелния си налогъ да даватъ 5% като премия“. Основната погрѣшка, която кара г. Арсениева да схваща въ една смисълъ законътъ, е тази, че той смята, че 5% е данѣкъ. (С. Арсениевъ: Взаимно осигурение. Азъ прочетохъ члена.) Туй е свършено невѣрно. 5% не е данѣкъ. Държавата не го поема върху себе си и не се задължава да го събира за свои нужди, а, наопаки, държавата задължава производителитѣ да плащатъ премия, т. е. да даватъ отъ свои добиви, отъ своята печалба 5%, за да могатъ въ евентуалности, когато би пострадали нѣкои, да взематъ оттамъ. Слѣдователно, 5%-тѣ както сж опрѣдѣлени въ нашия законъ, сж по естеството си такава премия като всѣка друга осигурителна премия. То не е данѣкъ, а щомъ не е данѣкъ, то е още едно доказателство, че държавата нѣма отговорностъ. Тая премия, слѣдователно, законътъ прѣдвизжда да се разпрѣдѣли между потърпѣвшитѣ, като се свърши градобитниятъ сезонъ. Ще се прѣсмѣтнатъ всички загуби, каквито е имало отъ градобитнината, и ще се установи, напр., че има да се плащатъ загуби 3 милиона; отъ друга страна, ще се вземе сумата, която държавата е дала, 500.000 л., което е нейно задължение; покрай това държавата въ името на туй осигурително дружество е събрала премия, да кажемъ, 1¼ милиона лева, та става всичко събрано 1.750.000. Ще се снаднатъ разносцитѣ за управлението, защото разносцитѣ за констатирането на загубитѣ и пр. сж въ тежестъ на дружеството, споредъ самия законъ, и които, да кажемъ, възлизатъ на ¼ милионъ. Като се снаднатъ разносцитѣ, ще остане за разпрѣдѣление 1.500.000. Загубитѣ като сж 300.000, пада се на 100 л. загуба по 50 л. обезщетение. Тия 1½ милиона лева се раздѣлятъ между всички, които сж пострадали отъ градъ, а държавата не взема нищо. Държавата има грижа за управлението на фонда и е длъжна само да внесе 500.000 л. Съкровището не може да направи друго нѣщо, освѣнъ да събере премията и, щомъ като я събере, да я даде на фонда. Ако би се установило нѣкога, че премията, събрана въ известно врѣме, съкровището е задържало, съкровището би могло да се задължи съ законъ да плати лихвитѣ, или да носи гражданска отговорностъ спрѣмо туй дружество. Но въ прѣдстояния случай не съмъ изучавалъ дѣлата и не знамъ дали има такъвъ случай да сж се явили. Щомъ е така, г-да народни прѣдставители, щомъ държавата не е осигурителка, не може да се изисква, на основание на този законъ, да плаща тя отъ свои срѣдства за нѣкакви обезщетения, и щомъ е така, само по себе си слѣдва, че държавата не може да бѣде отговорна и за онѣзи пари, които земеделците сж взели отъ земеделческите каси, като сж заложили срѣщѣ тѣхъ опова, което

има да получат сръбцу градобитнината. Ако държавата не е длъжна да плати на земледълците обезщетението от свои сръбства, естествено е, че не може да плати и лихвитъ. Държавата въ този случай е направила пакъ една протекция, дала е гаранция на земледълческитъ каси, че ще ги прѣдизвѣсти, ще имъ даде улеснение, когато се плаща обезщетението сръбцу градобитнината на посѣвитъ, да могатъ да събератъ вземането си. Ето въ какво се състои сщщността на работата и какъ трѣбва да се схваща.

Азъ оставямъ настрана въпроса, дали законътъ е добъръ или лошъ. Съгласенъ съмъ съ моя колега, че дѣйствително законътъ не дава онова, което хората може да очакватъ, особено когато не се е разбрало това нѣщо.

Сега да ви кажа и друга една работа. Ако се направи и новъ законъ и се отиде по сщщитѣ начала, по началата на взаимното осигуряване, винаги осигурявката ще куца. Надежди на държавата не трѣбва да се възлагатъ. Тя не може да бжде осигурителъ. Най-хубаво е държавата да се откаже въобще да има земяне даване съ това дружество, което ще се състави за взаимно осигуряване. Нека това дружество да си внася паритѣ, събрани като премии, които то приема отъ земледѣлцитѣ, напр. въ Българската Народна Банка, или въ земледѣлческитъ каси, държавата да си даде своята помощъ, и да си уреждатъ тамъ работитѣ; съ това държавата ще бжде свършено чиста, ще се знае ясно нейното становище спрямо взаимното осигуряване.

И другото обстоятелство, което нѣкои г. г. народни прѣдставители искаха да поставятъ като второстепененъ въпросъ, като че ли не влиза въ разискванията, трѣбва да се изтъкне. Грѣшатъ много онии, които не искатъ да свържатъ събирането на премията съ закона за бирницитѣ и съ закона за поземелния налогъ. Не искатъ да разбератъ, че не може държавата да иска отъ земледѣлцитѣ да платятъ 5%-тъ врѣхнина, прѣди да настѣпи срокътъ за събиране данъка. Споредъ закона за поземелния налогъ има три срока: първиятъ срокъ не се наказва, той е свободенъ и отъ глобитѣ; вториятъ срокъ, отъ августъ до октомврий, е задължителенъ и третиятъ е докрая на годината. Слѣдователно, съ самитѣ закони се унищожаватъ онии постановления на чл. 12 — до 26 декемврий да се изплатятъ обезщетенията по градобитнината. Ако би данѣлтъ — поземелниятъ налогъ — да се събиралъ точно по закона, то пакъ на 26 декемврий нито държавата би могла да вземе онова, което минава прѣходно прѣзъ нейнитѣ рѣцѣ въ полза на фонда, нито самиятъ фондъ може да плаща.

С. Арсениевъ: Имамъ едно малко възражение да направя. Г-нъ Министерътъ на Финанситѣ отиде да ми приписва нѣща, които азъ не съмъ казалъ. Той мисли, че азъ претендирамъ, споредъ интерпелацията си, да се платятъ подпѣлно загубитѣ

сторени отъ градобитнината. Такова нѣщо прѣди всичко нѣма въ моята интерпелация. Азъ казвахъ за процентовитѣ загуби, които се слѣдва да се платятъ на хората. Така че, не съмъ казалъ, прѣди всичко, че азъ претендирамъ чрѣзъ интерпелацията си да се плати подпѣлно и правя отговорна държавата само затуй, защото не е платила подпѣлно. Не. Азъ казахъ, че по силата на чл. 1 туй е взаимно застраховане и затова по силата на чл. 13 се плаща 5%. Послѣ, слѣдъ като се констатира въ всички загуби, като се има прѣдъ видъ и сумата, която съставлява тоя фондъ, пропорционално се дава на всички, които иматъ да взематъ. Така че, докато тѣй съмъ разбиралъ, азъ съмъ настоявалъ да се плати на хората, на основание на чл. 12, въ градобитния сезонъ, и затуй правя правителството отговорно, защото не е платило оврѣме. Сега, защо споредъ закона за бирницитѣ се събиратъ три пати тѣзи премии, това азъ не искамъ да знай и българскиятъ данѣкоплатецъ има основания да не иска да знае. Друго нѣщо. Държавата, казва той, има само протекцията на това застрахователно дружество — ако може да се каже така дружество — и тая протекция се състои въ това: зематъ се 5% отъ земледѣлцитѣ, и, когато дойде врѣме да се изплаща, когато ни хрумне, тогава да плащаме. Не е второстепененъ въпросъ това, г-нъ министре! Ние по силата на чл. 13 искаме паритѣ да бждатъ платени въ градобитния сезонъ. Да му сж мислили и правителствата, и Народното Собрание, когато сж създавали закона. Онзи, който дава 5%, на основание чл. 13, казва: дайте му на основание чл. 12 въ градобитния сезонъ загубитѣ, които му сж причинени отъ градобитнината. Така щото, азъ никакъ не очаквахъ такъвъ отговоръ отъ г. Министра на Финанситѣ. Можехте да се позовете на несъстоятелността на закона за градобитнината, тѣй както направи г. Министерътъ на Търговията и Земледѣлието, че законътъ е несъстоятеленъ, че дѣйствително не сме могли да вземемъ пари, че има редъ нѣща, които противорѣчатъ въ закона за бирницитѣ и закона за градобитнината, но не и такъвъ отговоръ очаквахъ азъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Уважаемий г-нъ Арсениевъ! Вие искате да се дадатъ процентитѣ на два мѣсеца. Ами какъ ще стане разпрѣдѣлението? Вие прѣзъ двата мѣсеца най-напрѣдъ нѣмате фондъ. Фондътъ се измѣнява отъ година на година, защото и премиятъ се измѣнява отъ година на година. Въ нѣлия фондъ има една непромѣняема цифра 500.000 л., които дава държавата. (С. Арсениевъ: Споредъ изчислението по закона за поземелния налогъ 940.000 л. се падатъ!) Петъ процентовитѣ премии не се знаятъ до 26 декемврий. До 26 декемврий не може да се знае колко е премията. Ако вземете даже че поземелниятъ налогъ е опрѣдѣленъ — да кажемъ, че е опрѣдѣленъ до декемврий, — знае се колко ще бжде. Да кажемъ че поземелниятъ налогъ е 18 милиона, аритметиката по-

казва, че общата премия ще бжде 900.000 л. Ами какво ще стане съ онѣзи данъкоплатци, които не могат да платятъ нито десетѣ или поземеленъ налогъ, нито премията? Защото, споредъ финансовия законъ, бюджетния законъ, данъцитѣ въ единъ бюджетъ се събиратъ и въ течение на слѣдующата година. Какво ще стане ако отъ 18 милиона една десета частъ, напр., не платятъ данъка? Ако 1.800.000 отъ поземелния налогъ непостигнатъ, нѣма да се събератъ и 90.000 л. премии за градобитнината. Отдѣ ще вземете да ги раздадете, ако разпрѣдѣлението сте направили при прѣдположение, че ще се събератъ? Какъ ще направите разпрѣдѣление, когато фондътъ не може да се опрѣдѣли? За да направите разпрѣдѣление, азъ ви казахъ че трѣбва да вземете 500.000 л., трѣбва да вземете произведението отъ премията, да спаднете разноситѣ и онова, което остане, да го разпрѣдѣлите на пострадалиѣ. Иначе, не можете да направите разпрѣдѣление, докато нѣмате опрѣдѣлени премии. Вие не можете да платите нито на единъ земеделецъ, докато не знаете фондътъ какъвъ е. Вие не можете да платите на единъ земеделецъ, докато не знаете на стотъ лева загуба колко обезщетение ще се плати, а туй за да можете да познаете, трѣбва да имате фондъ, а за да имате фондъ, трѣбва поземелниятъ налогъ да бжде събранъ.

С. Арсениевъ: Искамъ да кажа нѣколко думи. Г-да народни прѣдставители! Каза ни се отъ г. Министра на Финанситѣ, отдѣ да знаемъ ние колко възлиза премията. Азъ знамъ, всѣки знае... (Единъ прѣдставителъ: Какъ всѣки знае?) Когато знаемъ поземелния налогъ, ние знаемъ, че премията е 940.000 л., г-нъ министре. Послѣ, зная и друго; знамъ, че всички данъци могатъ да се събиратъ, но привилегиите партизанствуватъ и не ги събиратъ тогава, когато трѣбва. (Обаждаатъ се отъ дѣсницата: А а а!) Но зная и друго нѣщо, г-нъ Министре на Финанситѣ, че щомъ поземелниятъ налогъ е върху земята, естествено слѣдва, че тоя налогъ върви съ земята, слѣдователно, ние имаме вече данъкъ опрѣдѣленъ; а едновременно с опрѣдѣлена и премията. Сега остава, дали ще се събере или не. Съгласенъ съмъ, че всѣка година не се събира. Но това лежи като вина на българскитѣ правителства, които повече партизанствуватъ, отколкото да събиратъ данъцитѣ. Казва ни се, на тогава ще продадемъ, на онюва ще продадемъ и пакъ нѣма да вземемъ. Не е вѣрно, недоборитѣ не могатъ да се взематъ. Но поземелниятъ налогъ ще се вземе отъ земята, защото съ земята върви и данъкътъ; поземелниятъ налогъ може да се събере, щомъ данъкътъ е опрѣдѣленъ; тогава е опрѣдѣлена и връхнината, премията сѣ опрѣдѣлена. Най-сетнѣ, защо данъцитѣ се събиратъ окончателно на 31 декемврий, това не искамъ да зная; азъ констатирамъ едно: че съобразно чл. 13 загубитѣ отъ градобитнина не се плащатъ веднага.

Ето туй искамъ да кажа.

И. Воденчаровъ: Менѣ ми се струва, г-да, че подиръ тѣзи обяснения, които се дадоха отъ страна на г. Министра на Търговията и Земледѣлието, а още повече отъ онѣзи допълнения отъ страна на г. Министра на Финанситѣ, трѣбваше да дойдемъ до заключение, че въпросътъ се достатъчно уясни и, слѣдователно, да признаемъ, че инатътъ на г. Арсениева е съвършено неумѣстенъ, неоснователенъ. Той постоянствува да бжде недоволенъ отъ тѣзи обяснения, които му се даватъ. Менѣ ми се чини, че г. Арсениевъ или не разбира въпроса добръ, или не желае да го разбере. Законътъ е, г-нъ Арсениевъ, изриченъ. Ако Вие поощрявате земеделцитѣ да настояватъ да искатъ своето право и ако правителството не имъ го даде, да отвърчатъ съ същата мѣрка, като не си платятъ задълженията, менѣ ми се струва, че Вие отивате до беззаконие. Никой не може да принуди правителството да събере поземелния данъкъ, върѣйки прѣдписанията на закона за поземелния данъкъ. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: За бирницитѣ!) Изрично поземелниятъ законъ казва, че данъкътъ 20.000.000 л. се събира въ тѣзи и тѣзи срокове. Врѣхнинитѣ за градобитнината тежатъ върху поземелния налогъ изключително, защото другитѣ, прѣжитѣ данъци, не плащатъ тѣзи врѣхнини. И правителството не може да направи това нарушение на закона, да събере тази врѣхнина вѣнъ отъ срока прѣдвиденъ въ самия законъ. Азъ мисля, че всѣки данъкоплатецъ, както Вие казвате, че има право да не плаща това, което трѣбва, всѣки данъкоплатецъ има право да се възпротивява на мѣрките на правителството, ако то иска да събира данъцитѣ и врѣхнинитѣ вѣнъ отъ срока, който се прѣдвѣжда въ закона. Така щото, менѣ ми се чини, че въпросътъ се добръ поясни, достатъчно се обясни. (С. Арсениевъ: Само Вие не можахте да го разберете!) И трѣбва много да се съжализа, ако ние ще отидемъ по-нататъкъ да разискваме по този въпросъ. Виноватъ е, г-нъ Арсениевъ, самиятъ законъ. Искате ли да осигурите земеделцитѣ да получаватъ известно възнаграждение въ известно врѣме, променитѣ закона, създайте другъ законъ, кажете, че държавата е длъжна, вѣнъ отъ 500.000-тѣ лева, да плати и по 5% върху 20-тѣ милиона въ такива и такива срокове; събере ли ги или не, да останатъ въ тежестъ на бюджета — тогава бихте имали право да искате, правителството да изпълнява чл. 12 буквално. Дотогава, докогато съществува чл. 13 въ закона за градобитнината, вие нѣмате право да искате отъ правителството да нарушава специалнитѣ прѣдписания на закона. (С. Арсениевъ: Прочетѣте го, защото него знаете!) Азъ съмъ челъ закона и го зная по-добръ отъ Васъ и слушахъ съ по-добро внимание, отколкото Вие.

Прочее, азъ мисля, че въпросътъ е достатъчно уясненъ, и прѣдлагамъ да се мине просто и чисто на дневенъ редъ.

Ц. Таслаковъ: Г-да народни прѣдставители, ще се съгласите, че колкото пжти става дума, било

тукъ въ Народното Събрание, било вънъ изъ провинцията, между населението, по закона за градобитнината, винаги е изживявала мисълта, че тукъ не земледѣлците сж застрахувани, ами държавата се е застрахувала. И законодателятъ не е ималъ друга цѣль. Той е ималъ за цѣль чисто и просто да запази бюджета отъ пертурбации. Когато ще стане нещастие, бѣдствие въ страната отъ градобитнината, да знае държавата, че ако тя има 18.000.000 л. поземеленъ налогъ, че ще постѣпятъ 18.000.00 л. За компензация на това, като се е застрахувала, дала е на земледѣлците едно взаимно застраховане. Това като се разбере, нѣма да дойдемъ нито до интерпелацията, която уважаемиятъ г. Арсениевъ прави, нито до кавигитъ, които ставатъ тукъ. Азъ мисли, че най-добра интерпелация е, да се внесе частъ по-скоро прѣдложение за унищожение закона за градобитнината, защото е пакостенъ и врѣденъ за интереситъ на населението. И ако искаме да го обезпечимъ, трѣбва да внесемъ частъ по-скоро единъ законъ застрахователенъ, истински застрахователенъ, да знае земледѣлецътъ, ако ще ти даде 5, 10, 20 или 200%, да знае, щомъ неговитъ 200 се унищожатъ, да има право да каже: ти имашъ право на 20, дай ми 180 назадъ. Това е, което трѣбва да стане. И каквото и да мислите за закона, до такова заключение ще да дойдете; и който и да бѣде министъръ, не може да направи друго.

Казано е въ чл. 12: че обезщетението трѣбва да се плати най-късно въ двумѣсеченъ срокъ, слѣдъ като се свърши сезонътъ отъ градобитнината. Откъдѣ? Отъ фонда, който се образува, но образуването на който тукъ не е формулирано. Какъ се той образува? Има и други срѣдства по закона, които помагатъ да се образува фондътъ. Така, въ чл. 13 се казва, че постѣпва 5% врѣхнина на поземелния налогъ. Но ще постѣпятъ ли дѣйствително? Ония данъкоплатци, на които посѣвитъ сж убити отъ градъ, могатъ ли да плащатъ данъкъ? Е добръ, ако положението е такова, ние можемъ само да съжаляваме, и дѣйствително за съжаление сж хората, които сж плащали за градобитнина нѣколко години наредъ, а за поврѣдитъ си не могатъ да взематъ нито 2%. Працатъ ги въ земледѣлческитъ каси. Който има имотъ, той има съ какво да гарантира и да вземе пари отъ касата; то е свършено илюзорна помощъ. За съжаление сж тѣзи хора, които сж пострадали и гледатъ цѣла комисиия отъ 5 члена отива по нивитъ, разхожда се, ужъ да констатира загубитъ; констатира ги, заграбватъ членоветъ 2-3 хиляди лева, турятъ ги въ джеба си, а за населението нѣма нищо. Защо е — казватъ селянитъ — този законъ, по-добръ е да го нѣма, когато за комисиията има, взематъ си пѣтни и дневни, а за насъ нѣма нищо. По-добръ да не бѣха дохождали, за да имъ плащатъ. И справедливо е това тѣхно казване. Още по-нататъкъ, и чиновницитъ отъ министерството, които управляватъ градобитнината, и тѣмъ се плаща отъ фонда, тѣ не страдатъ отъ градобитнина, тѣ си взематъ заплатата безъ разлика. Ако нѣма

отъ фонда да се изплаща на населението за градобитнина, защо се плаща поне тѣмъ? Ето кѣдѣ е голѣмата несъстоятелностъ и врѣдността на закона. И затова, ако другъ не се намѣри да внесе такова прѣдложение за унищожението на този законъ, то азъ се задѣлжавамъ да го внеса. И щомъ се унищожи този законъ, веднага трѣбва да помислимъ за внасянето на единъ другъ законъ за застраховане земнитъ произведения отъ градобитнина, въ истинската смисълъ на думата, за да можемъ да дадемъ на населението едно дѣйствително застраховане, та като дава нѣщо, да може и то да получи нѣщо. Засега се съгласявамъ съ прѣдложението на г. Воденчарова, съ една малка прибавка: като вземемъ актъ отъ обясненията дадени отъ г. Министра на Финанситъ и отъ г. Министра на Търговията и Земледѣлието, да минемъ на дневенъ редъ.

Л. Дуковъ: Г-да прѣдставители! Азъ до наполовина съмъ съгласенъ съ г. Арсениева. Той бѣше въ нѣкои нѣща правъ, което иде да му потвърди и г. Министерътъ на Търговията и Земледѣлието, че дѣйствително законътъ въ нѣкои отношения е врѣденъ за земледѣлците, отколкото ползеенъ. Но, понеже правителството каза, че ще внесе такъвъ законъ занаярѣдъ, азъ ще спомена сега нѣколко думи да се иматъ прѣдъ видъ, когато се прави законътъ. Г-нъ министърътъ каза, че законътъ е лошъ. Сега министърътъ потвърди, че освѣнъ че законътъ е лошъ, но и правителствата сж го прилагали злѣ; така напр., прѣзъ 1898 и 1899 г. правителството противозаконно е одържало за филоксерата 700.000 л. Какво общо има филоксерата съ тия врѣхнини, които се взематъ по закона за градобитнината? Та е право това, което питаше г. Арсениевъ, защото дѣйствително законитъ, които се правятъ за земледѣлците, сж сѣ сакари. Затова не само че се злѣ прилагатъ отъ правителствата, но сж и врѣдни за населението. И не е само този законъ, който е несъстоятеленъ и съ приложението му се уврѣжда на населението. Че този законъ е несъстоятеленъ, кой не знае? Чл. 2 отъ закона казва, че поврѣди до 20% се оставятъ на притежателитъ. А тѣ сж най-слабитъ производители, които не могатъ да се борятъ съ стихийнитъ явления. Послѣ, стихийнитъ загуби се опѣняватъ наполовина и ще ги платятъ подиръ нѣколко години. А чл. 12 казва: че обезщетението за загубитъ отъ градобитнината се плаща отъ държавното съкровище най-късно два мѣсеца слѣдъ свършване на градобитния сезонъ, като се спаднатъ загубитъ по-малко отъ 20%. Когато взематъ даждията, бирницитъ, за да имъ прихващатъ градобитнината, заставляватъ ги да отиватъ въ града да я търсятъ отъ земледѣлческата каса и на едни паднали 20 л., на други 20 ст., трѣбва въ града да отиватъ да харчатъ повече, отколкото ще получатъ. Толкова е този законъ несъстоятеленъ, щото не може да се говори повече върху него, освѣнъ да се унищожи. Нашитъ земледѣлци не сж онеправдани само съ

този законъ, а има и други такива закони. Вземете закона за желѣзнопътната мръжа, дѣто се прокараха толкова линии. Червенитѣ листове вървятъ за данъцитѣ и не имъ се плащатъ мѣстата, които имъ сѣ отчуждени за желѣзнопътни линии. А тѣ си плащатъ даждията. Така щото, отъ всѣка страна земледѣлцитѣ сѣ онеправдани. Всѣка година става прѣобразованіе по десетъка. И правителствата сѣ се възползували въ разнитѣ врѣмена, когато цѣнитѣ на хранитѣ сѣ били високи и декаритѣ по-скъпи, да наложатъ по-голъми оклади, за да могатъ да покриятъ по-голъмата сума, прѣдвидена за поземелния налогъ. Усѣщае ние, че тѣй излиза, като всѣка година се туря 18 милиона лева, а се прилага 20 милиона лева поземеленъ налогъ. И за насъ, земледѣлцитѣ, въ всѣко отношение не е имало нищо свѣстно, никой не се е грижилъ, кое да е събрание, кое да е правителство, за да ни се помогне. Затова и азъ съмъ на мнѣние да се направи прѣдложение за унищожението на този законъ. Занапрѣдъ — настоящето правителство не е виновно, защото то скоро влѣзе — почитаемото правителство да има прѣдъ видъ, какво трѣбва да се направи, за да бѣдатъ хората истински застрахувани.

Я. Забуновъ: Г-да народни прѣдставители! Че сѣществующиятъ законъ за градобитнината има голѣми недостатѣци и че той е непълнъ, това е съвършено вѣрно. По него и споръ не може да има. И че има извѣстно негодуване между населението противъ нигъ сѣществующия законъ, това е вѣрно. Обаче, негодуването на населението не е противъ закона, а то е противъ ненавѣрменното изплащане на градобитнината. (Ц. Таслаковъ: Не е вѣрно!) Г-нъ Таслаковъ, ако Вие боравите съ селянитѣ, то и азъ боравя съ тѣхъ. Навсѣкждѣ хората казватъ: ние не сме противъ да плащаме врѣхнини за градобитнина, готови сме да дадемъ двойно, ако щете, но плащайте ни обезпечението наврѣме. Плащате ни го слѣдъ 2-3 години даже, тогава когато сме забравили че сме бити отъ града, когато сме прѣкарвали мѣсеци отъ лишения и гладъ. Г-нъ Министерътъ на Земледѣлието не каза всички кусури на закона. (Министъръ П. Абрашевъ: Азъ има да отговарямъ само на интерпелацията!) Но азъ нѣма да говоря за всички тия кусури, които има тоя законъ, защото всички говориха противъ него. Едно нѣщо само ми направи впечатление отъ неговия отговоръ, а това бѣше, че каза: както виждате този законъ има тия недостатѣци затуй, защото съ него се прибързало, и затуй, казва, винаги ще имаме такива послѣдствия отъ единъ прибързанъ законъ, като искаше да каже, че не трѣбва и сега внесениятъ законопроектъ да се приема. Прѣди всичко по този въпросъ е вече работено 5 години, писано е твърдѣ много, писали сме и ние, и този въпросъ, поне за мене азъ мога да кажа, е много изученъ, на основание имѣющитѣ се петгодишни данни. На основание на тия данни и на основание на всичко писано досега въ Министерството на

Търговията и Земледѣлието, миналата година се приготви единъ проектъ, който обгръщаше всичко туй, което не достигаше. Тамъ вие ще видите, че при неизплащането — по това, по което днесъ най-много се оплакватъ — има вземени мѣрки; тамъ се казва, че въ разстояние на 2 мѣсеца трѣбва да се изплаща непремѣнно слѣдующото се отъ градобитнината. Ако, обаче, не сѣ досѣбрани премиятѣ, не сѣ внесени и послѣ, на основание на закона за земледѣлческитѣ каси, каситѣ правятъ единъ заемъ до 80% минимумъ. (Министъръ П. Абрашевъ: Ето туй е слабата страна на Вашия проектъ! Министерътъ не може да накара и да задължи земледѣлческитѣ каси да плащатъ на земледѣлцитѣ.) За туй тѣ ще получаватъ своитѣ лихви.

Послѣ, по-нататѣкъ урежда тази материя, че разнитѣ култури ще плащатъ и разни премии. Не можете да искате 10 стотинки отъ декаръ лозе и 10 стотинки отъ декаръ жито, защото плододаването, което дава лозето, е друго, а плододаването отъ житото е друго. Слѣдователно, вие не можете да плащате еднакво и за убитъ декаръ лозе и за убитъ пива. Вие днесъ взимате еднакво, това, което не е право! Послѣ, не сѣ всички растения изложени еднакво врѣме на градъ: едни сѣ изложени 6 мѣсеца, други — 3 мѣсеца, а други — единъ мѣсецъ, а тѣкъ раницата едвали е изложена и 15 дена, и затова нѣмаме право ние да вземаме на всички еднаква премия. Трѣбвало би тия, които сѣ повече изложени, повече и да плащатъ. Послѣ, при констатирането на загубитѣ, би трѣбвало да се обръща на това внимание. Тѣй щото, за мене въпросътъ е много ясенъ и съжалявамъ, че г. Министерътъ на Търговията и Земледѣлието, разбира се, не по зла воля — това не казвамъ — не е побързалъ да даде съгласието си да туримъ точка на този въпросъ.

Колкото за мнѣнието, изказано отъ г. Таслакова, за прѣмахването на сегашния законъ, при всичкитѣ негови кусури, азъ никакъ не съмъ съгласенъ, защото ние, намѣсто да напиемъ вѣжди, ще извадимъ очи. Колкото голѣми кусури и колкото голѣми недостатѣци да има той, ние трѣбва да го търпимъ до момента, когато създадемъ нѣщо по-хубаво. А нѣщо по-хубаво има и отъ васъ, и отъ насъ, и ние сме работили, и азъ бихъ желалъ този въпросъ часъ по-скоро да се разрѣши. Азъ бихъ прочелъ писма отъ ваши и наши приятели: хората днесъ гладуватъ. Вчера наднало градъ като орѣхи и ние, народнитѣ прѣдставители, би трѣбвало да се заинтересуваме.

Д. Колевъ: Г-да прѣдставители! Азъ взехъ думата именно затуй, защото почитаемото болшинство се изсмѣ на г. Арсениева, когато той говорѣше. (Гласове отъ дѣсницата: Никой не се е смѣлъ!)

Прѣдседателствующъ А. Франя: Моля тишина, г-да прѣдставители!

Д. Колевъ: Азъ забѣлѣзвамъ, че тукъ, когато стане дума за заплащането на суми, почитаемото министерство казва, че не сж събрани данъцитѣ. Добръ; ние вѣрваме. Забѣлѣжихъ тукъ, че когато почитаемииятъ Севлиевски народенъ прѣдставителъ, г. Пешевъ, запита г. министра, защо не се изплаща градобитнината, сжщо се отговори, пакъ почитаемото министерство каза, че не е събрало данъка. Хубаво; пакъ вѣрваме. Слѣдъ това забѣлѣжихъ, че когато г. Теодоръ Теодоровъ упрекна г. министра, задѣто не сж събирали данъцитѣ — при разискванията по отговора на тронното слово — г. министрътъ излѣзе съ статистиката да доказва и ги вадѣше, че сж събрани. Г-нъ Теодоровъ вадѣше недоборитѣ на 52.000.000 л., а г. министрътъ ги извади на 22.000.000. Отъ туй азъ не мога да си съставя понятие какъ е въпросътъ. Когато се казва че не се събиратъ данъцитѣ, почитаемото министерство казва, че се събиратъ, а когато стане въпросъ, защо не се изплащатъ извѣстни суми, то казва, че не сж събрани данъцитѣ. Слѣдователно, ние не можемъ да разберемъ. Сжщо и сега г. министрътъ излѣзе и казва, цитира факти прѣзъ миналитѣ години, но хичъ не казва до 31 декемврий 1900 г. каква сума е постѣпила отъ поземелния налогъ, т. е. отъ 1 януарий до 31 декемврий, за да видимъ дали не сж постѣпили или сж постѣпили данъцитѣ. Туй не се казва, а се казва, че данъцитѣ не били събрани. Защо не каже, г-нъ министре, каква сума е постѣпила отъ 1 януарий до 31 декемврий отъ поземелния налогъ? Отъ 1 януарий, макаръ че още не се знае какви ще бѣдатъ постѣвитѣ, данъктъ почва да се събира и азъ мисля, че $\frac{2}{3}$ се събиратъ до 1 августъ. (Министръ М. Сарафовъ: Слѣдъ 15 августъ се събира втората трета. На три пѣти се събиратъ!) Слѣдователно, г-да, менъ ми направи силно впечатление, че тукъ има шикани. Въ нашата околия има едно село, Ковачовецъ, и отъ това село миналата година 13 души се удавиха, двѣ къщи се завлѣкоха и има една жена съ 9 дѣца на улицата; градобитнината се събира, данъцитѣ се събиратъ, а и донесъ нищо не имъ е платено. Къдѣ да се отнесатъ? Какво да се прави? Или съвършено да се унищожатъ този данъкъ, или да му се търси леснината да се поправи. Туй именно искахъ да кажа. Защото, когато става въпросъ за пари да се иска, постоянно ни се казва: не сж постѣпили, а когато стане обратното, говори се обратното. До 31 декемврий именно колко е събрано — това искамъ да зная!

Министръ П. Абрашевъ: Азъ ще отговори на почитаемиия народенъ прѣдставителъ, че той трѣбва да знае едно нѣщо, че Министерството на Търговията и Земледѣлието плаща тогава, когато му дадатъ. (Гласове: Не се чува!) Министерството на Търговията и Земледѣлието плаща тогава обезщетенията, когато му дадатъ тия обезщетения, когато му оставятъ на разположение нему било

500.000 л., било врѣхнинитѣ. Нѣма да отиде Министерствъ на Търговията и Земледѣлието да мобилизира армията и да се бие съ Финансовия Министръ. (П. Пешевъ: Ще се споразумѣятъ за това двамата!) Както ви казахъ, обезщетенията за 1896 г. сж платени на февруарий мѣсець 1897 г. Тогава е оставена на разположение сума, тогава е съставенъ фондътъ и тогава сж платени. За 1897 г. обезщетенията сж платени въ началото на 1898 г., една малка частъ — толкова е било събрано. Слѣдъ това, плащането е било прѣкъснато и е било подновено чакъ прѣзъ юлий мѣсець 1898 г. и е продължавало да се плаща, защото не сж били събрани врѣхнинитѣ, чакъ и прѣзъ 1899 г. Загубитѣ за 1898 г. сж били платени прѣзъ 1899 г. Плащането е ставало чрѣзъ замѣняване срѣшу данъцитѣ на пострадалитѣ: разписки имъ сж давали само. Загубитѣ за 1899 г. сж изплатени прѣзъ 1900 и 1901 г., а пъкъ за 1900 г. сега се плащатъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Има едно прѣдложение, направено отъ г. Воденчарова, да се мине чисто и просто на дневенъ редъ, попълнено отъ г. Таслакова, съ думитѣ: „като взима актъ отъ обясненията, дадени отъ г. Министра на Търговията и Земледѣлието и отъ г. Министра на Финанситѣ“.

Министръ П. Абрашевъ: Азъ ще моля да се приеме прѣдложението на г. Воденчарова, който иска да се мине чисто и просто на дневенъ редъ. (Гласове: То прѣдшествува!)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Тѣй като прѣдложението на г. Воденчарова, съгласно чл. 66 отъ правилника, прѣдшествува всички други, то азъ го полагамъ на гласуване и моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ да се мине чисто и просто на дневенъ редъ, да си вдигнатъ ржката. (Волшинство.) Народното Събрание приема. Г-да, врѣмето на прѣдна; оставатъ 7 минути до 8 ч. Ще моля да се нареди дневниятъ редъ. (И. Воденчаровъ: Избори да се гледатъ!)

Внесенитѣ бюджетопроекти ще бѣдатъ изиратени по установения редъ въ бюджетарната комисия. Тѣ сж по Върховната Смѣтна Палата, по Министерството на Обществениитѣ Сгради и приходнитѣ бюджетъ.

Министръ М. Сарафовъ: Азъ ще моля, г-да народни прѣдставители, да се съгласите утрѣ да има засѣдание. (Гласове: Прието! — Д. Петковъ: Комиситѣ сж заети утрѣ!) Комиситѣ могатъ да работятъ прѣди обѣдъ, а послѣ обѣдъ да имаме засѣдание и да захвана да ви изложатъ финансовото положение на страната. Остава само да се раздаде бюджетопроектътъ за върховното правителство, който вѣроятно сега ще се внесе въ Камарата или утрѣ рано. (И. Георгиевъ: А бюджетътъ на Военното Министерство?) Азъ ви казахъ, че сега

нѣма да ви се внася военниятъ бюджетъ, но ще захванемъ дебатитѣ, като ви кажа общата цифра на тоя бюджетъ, а подробното изработване ще бѣде слѣдъ връщането на г. Военния Министръ.

Ц. Таслаковъ: По дневния редъ искамъ да говоря.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Моля, да има ли утрѣ заседание или да нѣма? (Гласове: Да има!) Полагамъ на гласуване. Ония, които приематъ утрѣ да има заседание, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема утрѣ да има заседание.

По дневния редъ г. Славовъ има думата.

С. Славовъ: Азъ имамъ едно запитване къмъ г. Министра на Обществениятъ Сгради, Птищата и Съобщенията; 10 дена се изминаха, моля да се тури на дневенъ редъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Не се чува, г-нѣ Славовъ!

Е. Начевъ: На запитването не му е отговорено.

Министръ Н. Константиновъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ съмъ всѣкога готовъ да отговоря на интерпелацията на г. Славова, (С. Славовъ: Азъ моля да се тури на дневенъ редъ!) но дайте ми врѣме, защото азъ всѣкога нося тѣзи папки съ свѣдѣнията. (Министръ А. Людскановъ: И азъ съмъ готовъ да отговарямъ!) Щомъ наредите, азъ съмъ готовъ да отговоря.

Министръ М. Сарафовъ: Понеже се говори за отговаряне на интерпелации, съобщавамъ, че и азъ имамъ нѣколко интерпелации и съмъ готовъ да отговоря, но азъ бихъ молилъ г. г. народнитѣ прѣдставители, понеже въпросътъ е по дневния редъ, да се тури на първо мѣсто утрѣ разискванията по бюджета. (Гласове: Прието!)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Има прѣдложение на г. Министра на Финанситѣ, на първо мѣсто утрѣ да има разисквания по бюджета.

Ц. Таслаковъ: Именно върху това искамъ думата!

Прѣседателствующъ А. Франгя: Имате думата.

Ц. Таслаковъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ мисля, че не може да се захване разискването по бюджета, докато всички бюджети не се внесатъ. Менѣ ми се струва, че най-важниятъ бюджетъ, както е било винаги, е военниятъ бюджетъ, и какво ще разискваме, когато го нѣма? Ние трѣбва да знаемъ неговия характеръ и отъ това ще правимъ заключение въобще за характера на цѣлия бюджетъ прѣзъ тази година; тогава ще разберемъ онова, което г. министрътъ ще изложи,

и тогава ще знаемъ какво да искаме и ние отъ министерството по уреждането на бюджета. Така да бѣде осакатена работата, и менѣ ми се струва, че не ще бѣде добръ. И затова прѣдлагамъ бюджетътъ да се не разисква дотогава, докогато не се внесатъ всички бюджети.

Министръ М. Сарафовъ: На уважаемия г. Таслаковъ ще направя тази забѣлѣжка. Народното Събрание вече единъ път е рѣшило и за днесъ е поставено да се разисква бюджетътъ на основание замѣлението, което ви направихъ, че ще имате на рѣка подробнитѣ бюджети за всички министерства, и ще ви опрѣдѣля цифрата на военния бюджетъ. Подробности върху военния бюджетъ нѣма сега да разискваме. Г. г. народнитѣ прѣдставители се интересуватъ най-много да знаятъ какво ще отиде за военния бюджетъ — общата сума. Азъ това ще ви кажа и ще ви направя баланса. (Ц. Таслаковъ: Азъ нѣмамъ нищо противъ това, но ще имаме два пѣти работа!) Нѣма да имаме два пѣти работа, защото върху подробноститѣ по бюджета ние утрѣ нѣма да разискваме. Общитѣ дебати ще се отнасятъ върху общитѣ приходи на нашия бюджетъ и върху общитѣ му разходи. Нѣщо да сме измѣнили, да сме измѣнили сега въ срѣдата на годината за 7 мѣсеца по военния бюджетъ или по другитѣ бюджети, това нито можето да очаквате, нито можемъ да го направимъ; но едно нѣщо, което можемъ да направимъ, то е да ви покажемъ общитѣ броеве, върху които ще се говори. Азъ моля г. г. народнитѣ прѣдставители да не оставятъ тѣзи общи дебати слѣдъ внасянето на подробния воененъ бюджетъ.

Ц. Таслаковъ: Оттеглямъ прѣдложението си!

Е. Начевъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ ще ви обърна вниманието върху чл. 16 отъ правилника. Той е именно за прѣглеждането смѣткитѣ на миналитѣ Събрания. Кой знае какъ, но отъ IX-то Обикновено Народно Събрание насамъ, смѣткитѣ на Народното Събрание не сж прѣглеждани. Въ чл. 16 отъ правилника се прѣдвижда начинътъ, по който да става туй прѣглеждане на смѣткитѣ, но за миналитѣ Събрания туй не може да влиза въ правилника. Та азъ прѣдлагамъ, ако почитаемото Народно Събрание приеме, да се постави на дневенъ редъ избирание комисия за прѣглеждане смѣткитѣ, защото, споредъ свѣдѣнията, които имамъ, квесторитѣ, които сж били въ тѣзи Събрания, сѣ сж задигнали по една почетна сума.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Въ правилника е казано 15 дена прѣди закриването на сесията.

Министръ М. Сарафовъ: Азъ моля, г-нѣ прѣседателю, да се гласува за разискванията по бюджета. Слѣдъ това да се тури провѣрката на избо-

ритѣ и слѣдъ това всичкитѣ интерпелации и каквото има друго.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване на прѣвъ дневенъ редъ утрѣ да имаме общитѣ дебати по бюджета, и моля ония, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Второ, провѣрка на изборитѣ. Ония, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

Послѣ отговори на колкото интерпелации сж готови г. г. министритѣ да отговорятъ. И туй полагамъ на гласуване. Ония, които приематъ на трети дневенъ редъ да имаме интерпелациитѣ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

И, четвърто, всички други прѣдложения, които сж на дневенъ редъ.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 8 ч. послѣ пладнѣ.)

Подпрѣдседатели: { **Д. К. Поповъ.**
А. Франгя.

Секретаръ: **П. Ковачевъ.**

Началникъ на Стенографическото бюро: **Т. Гължбовъ.**